

A large flock of birds, likely gulls, is captured in flight across a vast, open landscape. The birds are silhouetted against a pale, hazy sky, creating a sense of movement and scale. Below them, a wide, light-colored gravel path stretches from the foreground towards the horizon. On either side of the path, there is a low, rustic wooden fence made of vertical posts. The ground beyond the fence appears to be a flat, grassy or marshy area. The overall atmosphere is serene and natural, emphasizing the importance of such habitats for wildlife.

DOFs oplæg til prioriterede områder for naturbeskyttelse og naturgenopretning

Kolofon

Udgiver: Dansk Ornitologisk Forening BirdLife – Danmark www.dof.dk (2026)

Bidragydere: Jens Frimer Andersen, Niels Andersen, Poul Blicher Andersen, Leif Bisschop-Larsen, Lasse Braae, Thorkil Brandt, Henrik Bøeg, Liselone Callesen, Jens Christensen, Peter Damgaard, Henrik Dissing, Karsten Enggaard, Stig Englund, Henning Ettrup, Gert Fahlberg, Kim Fischer, John Frikke, Karin Gustausen, Henrik Haaning Nielsen, Lars Holm Hansen, Jens Muff Hansen, Martin Høj Hansen, Torben Hvid, Martin Iversen, Erik Steen Jensen, Niels Kristian Bech Jensen, Ole F. Jensen, Kurt Due Johansen, Anthon Thøger Larsen, Nina Rosendahl Larsen, Peder Damgaard, Gunnar Larsen, Marianne Linnemann, Hans Meltofte, Svend Erik Mikkelsen, Hans Ulrik Skotte Møller, Allan Nielsen, Henrik Nielsen, Søren Peder Nielsen, Lars Holst Pedersen, Karen Raagaard, Jette Reeh, Frits Rost, Ronni Røjgaard, Thomas Vikstrøm, Henrik Wejdling og Egon Østergaard.

Redaktør: Henrik Dissing, som også med afsæt i rapporter fra Biodiversitetsrådet, Københavns Universitet og Århus Universitet samt Kjeld Hansens hjemmeside ”Det tabte land” og DN’s bog ”Fremtidens Natur” har bidraget til de foreslåede områder i dialog med DOFs lokalafdelinger.

Fotoredaktør: Peter Vadum

Forsidefoto: Charlotte West

Layout: JE:SU Graphic Design, www.jesu.dk

For kontaktinformationer om DOFs lokalafdelinger, se venligst:

www.dof.dk/om-dof/aktiv-i-dof/lokalafdelinger

Yderligere information om de vigtigste fuglelokaliteter (”IBA – Important Bird Areas”):

pub.dof.dk/appendixer/41/download/2015-status-og-udviklingstendenser-for-danmarks-internationalt-vigtige-fugleomraader-ibaer-status-and-trends-for-denmark-s-international-ly-important-bird-areas-ibas-appendiks

Kortene er lavet med anvendelse af Klimadatastyrelsens Danmarkskort hentet i Danmarks Miljøportals Arealinformation danmarksarealinformation.miljoportal.dk med anvendelse af to baggrundslag. Det lysegrønne viser laget ”Forslag til 30% beskyttede naturområder” udarbejdet af Danmarks Naturfredningsforening (DN) og DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE), og stillet til rådighed gennem Danmarks Miljøportals ”Arealinformation”. Datasættet består af en udpegning ud fra biologisk motiverede kriterier for hvilke områder, der bedst kan bidrage til EU’s målsætning om 30 % beskyttede områder, herunder hvilke der bedst egner sig til EU-målsætningen om 10 % strengt beskyttede områder. Den biologiske prioritering inddrager områdernes naturværdi i dag som det vigtigste kriterium og dernæst områdernes ejerskabsforhold og nuværende eller potentielle geografiske sammenhæng. Det grågrønne viser laget: ”Målretning af biodiversitetsindsatsen (30 % af DKs areal)” udarbejdet af Biodiversitetsrådet (BDR). Datasættet har til formål at identificere de områder, der på et biodiversitetsfagligt grundlag kan danne udgangspunkt for at skabe sammenhængende naturområder i Danmark. Områderne forventes at sikre størstedelen af biodiversiteten på land og i ferskvand i Danmark. Endelig er det mørkegrå overlap mellem de to lag.

FOTO: BIRTE STEG

INDHOLD

06

Forord

08

DOFs vision

10

Skagen – Grenen, Klithederne, Gårdbo Sø og Råbjerg Hede

12

Store Vildmose, Ryå, Hammer Bakker og korridor til kystnatur ved Kattegat

16

Ulvedybet, Ølands Vejle og Nibe Bredning

18

De Himmerlandske Heder

20

Lille Vildmose og Rold Skov samt korridoren mellem disse og Mariager Fjord

22

Natur på Kanten – naturkompleks i Thy og Hanherred, fra Agger via Nationalpark Thy til Bulbjerg

26

Blichers natur – landet mellem Viborg og Skive

28

Nørreådalene og Skals Å

34

Gendannelse af sø- og fjordkomplekset i Vestjylland

38

Skovbjerg Bakkeø og Klosterheden

40

De sydvestjyske klitheder, kysten, søer og plantager mellem Blåvandshuk og Ringkøbing Fjord

44

Skjern Åens Vandopland samt Lønborg, Borris og Harrild Heder – Naturens Vandvej vestlig del

48

Gudenå og Midtjyske Søhøjland – Naturens Vandvej østlig del

52

Gendannelsen af Mariager Fjord og Randers Fjord samt Det Østjyske Vadehav

54

Kolindsund og Mols

56

Fra å til kyst og fjord ved Horsens

58

De sønderjyske skove og moser

60

Ådale og heder mellem Vejle og Varde

64

Vadehavet med Vade og marsk, enge, geest og ådale

68

Fynbomalernes kyster - Det fynske Vadehav, Odense Fjord, Enebærødde, Næra Strand og Fynshoved

74

Det Fynske Bakkeland

76

Lillebælt – Marsvinets land

80

Det Sydfynske Øhav

82

Odsherred og Isefjordens vandopland

86

Sjællands grønne lunger – naturbæltet på tværs af Sjælland

88

Guldborg Sund og Maribosøerne

90

Genskabelse af Nakskov Fjord og Rødby Fjord

92

Smålandsfarvandet

94

Møn

96

Hovedstadens Nye Natur

98

Naturens Nordsjælland

100

Saltholm-Vestamager-Naturpark Amager

102

Bornholms Grønne Bølge

DOFs oplæg til prioriterede områder for naturbeskyttelse og naturgenopretning

FORORD

Naturen og fuglene har gennem mange årtier været trængt i Danmark. Naturområder er reduceret i areal, og vigtige vådområder er drænet eller inddigede. Oftest er naturen blevet adskilt i isolerede områder med den konsekvens, at vitale økosystemfunktioner er blevet svækket.

Naturens tilstand er nu politisk erkendt, der er igangsat mange naturgenopretningsprojekter, og der er vedtaget væsentlige og ambitiøse målsætninger for udvidelse af arealer, hvor naturen skal beskyttes eller endda strengt beskyttes. Naturen indgår som et af de temaer, der skal arbejdes med i det særdeles perspektivrige Grøn Trepert-initiativ. Men det er ikke tilstrækkeligt, at det samlede areal, hvor naturen skal beskyttes, øges. Der skal også sættes fokus på kvaliteten af den natur, der nu genoprettes. Det er vigtigt, hvor dette finder sted, og det er helt afgørende, at det gøres på en måde, så de positive effekter af de forskellige økosystemer styrkes.

Dansk Ornitologisk Forening BirdLife Danmark (DOF) har som målsætning at sikre en naturlig, rig og varieret fuglefauna, både nationalt og internationalt. Dette betyder, at foreningens primære mål er at sikre så naturlige og gunstige forhold for fuglene og deres levesteder, som de naturgivne og samfundsmæssige betingelser muliggør. Hvor naturens egne processer råder, er naturkvaliteten høj, mens den som oftest er lavere, hvor mennesket sætter sit præg på landskabet.

Derfor har DOF udarbejdet denne publikation, som er foreningens bud på de vigtigste steder for store,

sammenhængende naturområder i Danmark. Arbejdet med at identificere og beskrive de foreslåede områder er primært sket gennem foreningens lokalafdelinger og mange aktive medlemmer. Publikationen tager udgangspunkt i EU's målsætninger om 30 % beskyttet natur, hvoraf en tredjedel strengt beskyttet, og 20 % genoprettet natur inden 2030, og er skrevet med henblik på konkret anvendelse i forbindelse med Grøn Trepert-arbejdet, men den retter også blikket frem mod den biodiversitetslov, der forventes i 2026.

Publikationen er et baggrundspapir for arbejdet i den Grønne Trepert og kan ses som et indspark i forhold til statens og kommunernes fremtidig implementering af naturpolitikken, herunder biodiversitetsloven. Det er DOFs forventning, at loven i høj grad skal rammesætte, hvordan der arbejdes med biodiversitet i Danmark, vel at mærke ikke med en tilgang, der blot handler om naturbeskyttelse i adskilte områder, men med en synsvinkel, der er baseret på store sammenhængende naturområder.

Deri ligger også en klar forventning om at fremme af biodiversitet følger naturens grænser, ikke administrative grænser. Det må ikke blive hver kommune for sig, når der skal planlægges, men kommuner, der samarbejder. Og det må ikke kun handle om omlægning af arealer, hvor det blot drejer sig om zoner med beskyttelse af natur, men derimod om en fremgangsmåde, hvor ambitionen for kvaliteten af biodiversiteten defineres ud fra historiske fakta for de konkrete områder.

Egon Østergaard, Formand, DOF
Henrik Dissing, Koordinator

DOFs VISION

På baggrund af ovenstående har vi udarbejdet denne publikation med DOFs vision for prioritering af områder i landet, hvor det vil have mest positiv effekt at gennemføre naturbeskyttelse og -genopretning. Det er vores forslag til rammer for sikring og videreudvikling af store, sammenhængende naturområder i Danmark. Det er baseret på, hvor vi vurderer, at økosystemerne har størst chance for at opnå sammenhæng ved beskyttelse af nuværende naturværdier kombineret med naturgenopretning af ødelagte naturområder og udbygning af netværk med korridorer og trædesten for biodiversiteten på landskabsniveau. I nogle tilfælde følger dette de store åers oplande, i andre tilfælde er det defineret af andre landskabelige forhold.

Forslagene har primært afsæt i DOFs mange registreringer og kortlægninger af ynglefugle såvel som rastende, fældende og overvintrende vandfugle og inddrager tilsvarende oplæg til prioritering af indsatsen fra Biodiversitetsrådet, Københavns Universitet og Aarhus Universitet. Desuden er forslagene udarbejdet med betydelige input fra Danmarks Naturfredningsforenings Fremtidens Natur i Danmark og Kjeld Hansens Det tabte land. Herudover har DOFs egne perspektiver for sikring af vådområder som levesteder for de mange hårdt trængte engfugle og vores store internationale ansvar for millioner af gæstende vandfugle vejet tungt.

DOF vil med denne publikation pege på de potentielt vigtigste, store og sammenhængende naturområder, hvor vi kan reparere på de forrige århundreders omfattende inddæmning, udtørring og opdyrkning af naturområder, samt forrige årtiers byudvikling, udlægning af erhvervsarealer og udbygning af teknisk infrastruktur i naturområder.

DOF har vægtet at nytænke, hvordan det danske landskab anskues, og hvilken inspirerende fortælling, der kan skabes. Det har ført til forslag til nye navne til Danmarks Natur, fx Naturens Vandvej, der dækker Jylland på tværs langs de to store åer,

Skjern Å og Gudenåen; Fynbomalernes Kyster, der dækker hele Nordfyn fra Bogense over Nærá Strand til Fynshoved; Sjællands Grønne Lunger, der dækker fra Præstø Fjord over Tystrup-Bavelse til Åmoserne og Bornholms Grønne Bølge, der spænder hele vejen fra Almindingen og Paradisbakkerne op mod Hammeren.

Hvorfra kommer ideen om, at tilgangen skal være baseret på økosystemer, og at indsatsen skal målsættes ud fra historiske fakta? Det er ud fra en enkel, men perspektivrig sammenligning med arbejdet med vandplaner. De er defineret af EU's Vandrammedirektiv, der ved sin vedtagelse i 2000 var banebrydende. Vandplaner skulle udarbejdes på tværs af hele vandets cyklus, altså en helhedsorienteret tilgang. Planerne skulle geografisk følge vandoplan- de svarende til en afgrænsning af naturens økosystemer. Og endelig skulle målsætningerne om at opnå såkaldt god økologisk tilstand defineres ud fra de historiske tilstande i 1800-tallet, fx den oprindelige udbredelse af ålegræs. DOF ønsker, at tilsvarende principper vil udgøre grundlaget for biodiversitetsloven, såvel som indsatsen for biodiversitet i forbindelse med Grøn Trepert, så Danmark får en vision for at sikre naturen og fuglene mere plads i Danmark.

Forslagene kan også være rammen for mange, lokale arealomlægninger, der påtænkes gennemført i regi af Den Grønne Trepert – ud fra perspektivet, at naturen skal forstås i sin helhed. Her tænkes publikationen anvendt således, at de foreslåede områder for stor, sammenhængende natur ønskes prioriteret, når der skal ske arealomlægning til biodiversitet. Disse skal så vidt muligt "fylde op" vel vidende, at der vil være mange steder, hvor det er urealistisk, eksempelvis hvor der er bymæssig bebyggelse etc.

Dernæst har DOF peget på en række konkrete lokaliteter til naturgenopretning. Disse er afgørende for at skabe sammenhængskraft indenfor de foreslåede områder. Endelig rummer de fleste af de foreslåede

områder i dag en mosaik af landbrug og beskyttet natur efter Naturbeskyttelseslovens §3. Disse områder er ofte fragmenterede, men rummer potentiale for at skabe stor, sammenhængende natur. Det gælder fx det østlige Himmerland, Blichers natur (området vest for Viborg), områderne langs Naturens Vandvej og den øvre del af Susåens løb på Sjælland, der indgår i Sjællands grønne Lunger.

I beskrivelsen af sidstnævnte er vist et konkret eksempel på, hvordan der med velvalgte genopretninger af mindre arealer kan skabes vigtige naturkorridorer. De små arealer, der udvælges til naturgenopretning, vil være strategisk vigtige. De bør på ingen måde vælges ud fra, hvor der tilfældigvis skulle være mulighed for arealomlægning, der ikke skal afsættes til andre formål. Naturens infrastruktur skal være sammenhængende, ikke mindst for at fungere som spredningskorridorer, hvor naturarealer er placeret tæt på hinanden, så de kan fungere som netværk af trædesten. Historiske kort vil være nyttige værktøjer at anvende til netop dette fx i tidligere udbredelse af ådale og vådområder.

De indtegnede områder er tænkt som rammer for prioritering af indsatsen for genetablering af et stort naturindhold i Danmark. Områderne kan ved første øjekast virke meget store. Samlet dækker de en fjerdedel af Danmarks areal, men de skal forstås som rammer for, hvor det er særligt vigtigt at styrke naturkvaliteten. Perspektivet for DOFs vision er, at vi skal genskabe Naturens Danmarkskort med naturens "metropoler" (de vigtigste områder), "hovedveje" (naturkorridorerne) og "broer" (naturens trædesten i form af strategisk vigtige arealomlægninger). Sikringen og naturgenopretningen i områderne tænkes gennemført fx ved ny regulering, offentlige og fondes arealopkøb samt støtteordninger.

De mange skitseprojekter, der er udarbejdet i regi af Grøn Trepert bør derfor samtænkes inden for rammerne af DOFs forslag til store, sammenhængende

natur. Mange af skitseprojekterne vil kunne sættes fokus på de strategisk, vigtige trædesten og er derfor af store betydning for naturkorridorerne.

De anvendte kort i publikationen er udarbejdet af DOF på basis af informationer i Danmarks Arealinformation udgivet af Danmarks Miljøportal. De røde linjer angiver de store, sammenhængende områder. De skal forstås som en ydre ramme om en økosystem-baseret tilgang til prioritering af naturbeskyttelse og naturgenopretning på land. Der vil inden for linjerne ofte være mindre byområder, infrastruktur, landbrug m.m., men også de ådale, kyststrækninger, forbundne skovområder, enge, heder, moser og overdrev, der gør, at egentlige økosystem-funktioner kan virke til gavn for naturen herunder spredning af arter og fourageringsområder.

Vi har ledsaget forslagene om natur med en perspektivering i forhold til lokal udvikling, rekreative forhold og sundhed ud fra den grundlæggende holdning, at adgang til grønne områder er godt for helbredet både fysisk og mentalt, men også at det styrker lokalområdernes funktion og gør disse mere attraktive. For bynær natur vil dette øge herligheds-værdi og ejendomspriser, men samtidig bidrage til den stigende efterspørgsel på rekreative muligheder – naturligvis baseret på hensyn til følsom natur – mens det for andre dele af landet vil styrke områdernes identitet og turismemuligheder. DOF foreslår bl.a. E45's naturnaboer som et respons på den omfattende erhvervsudvikling og byudvikling, der har foregået langs den østjyske nord-sydgående motorvej, men uden et samlet fokus på natur og grønne områder.

Ambitiøst, ja, men det skylder vi den danske natur! Og nødvendigt, hvis målsætningen for biodiversitet i Danmark ikke kun skal være kvantitativ, men også kvalitativ.

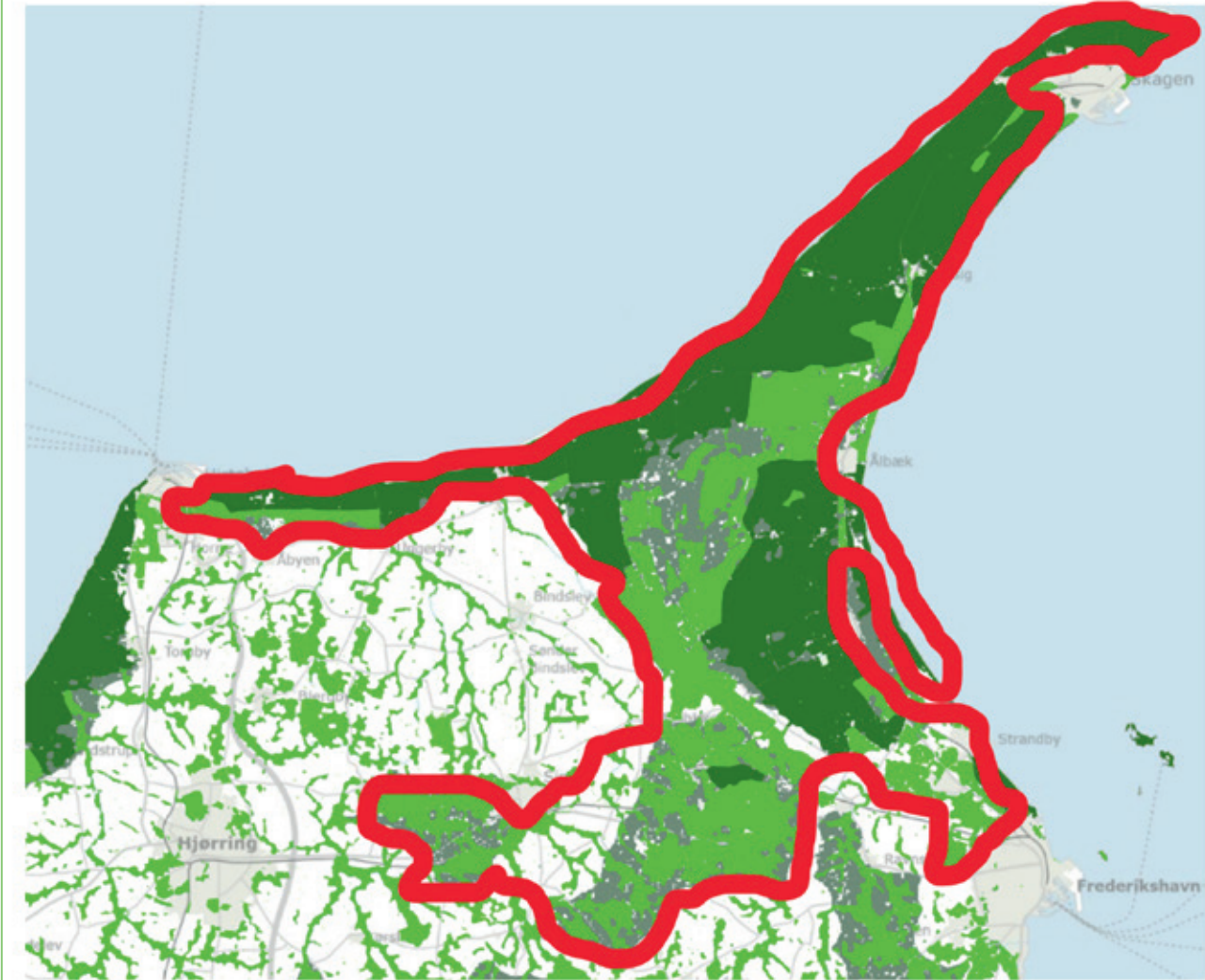
Hans Meltofte

Formand for DOFs Naturpolitiske Udvalg

Skagen – Grenen, Klithederne, Gårdbo Sø og Råbjerg Hede
– Ca. 380 km²

Beskrivelse	Enestående landskab i Vendsyssel, der strækker sig fra Grenen over Skagens plantager og klitter, heder, moser, søer og stensletter til Hulsig Hede, Råbjerg Mile og den udtørrede Gårdbo Sø og videre derfra vestover mod Tversted og sydover via Råbjerg Mose til Tolne Skov og Tolne Bakker samt Jerup Hede og Tolshave Mose.
Naturværdier	Høj og unik biodiversitet på grund af tætheden af natur i området. Hjørring Kommune udarbejdede i 2010 i samarbejde med Naturarbejdsgruppen for Nationalpark Skagens Odde en grundig analyse af flora og fauna i området – herunder rødlistede arter: Naturen på Skagen Odde. Om foråret nyder mange trækfugle godt af den varierede natur, når de spiser og hviler, inden de haster videre mod yngleområderne nord for. Mange sjældne sommerfuglearter kan findes og afspejler dermed, hvor unik områdets natur er. Området omfatter 5 Natura 2000-områder. Den vestlige del (546 ha) af Skagen Klitplantage er i 2025 foreslået som naturnationalpark, og plantagen er i proces mod statslig, urørt skov.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 125, Skagen; IBA nr. 5, Råbjerg Mile og omgivende hedeområder og IBA nr. 6, Råbjerg Hede.
Naturtiltag	Gårdbo Sø var tidligere Vendsyssels største sø - 288 ha - før dræningen i 1880. Det rige fugleliv i og omkring søen forsvandt. Trækkende vandfugle og rovfugle mistede et fourageringssted i umiddelbar nærhed af Skagens Odde før deres videre træk mod nord. I dag er området opdyrket, men omgivet af naturområder. Landbrugsområdet i den tidligere sø foreslås retableret som sø og engområder. Gendannelsen vil sikre sammenhængen mellem de omgivende, meget store naturområder. De vigtigste trusler i områderne, specielt IBA nr. 5 Skagen, er eksisterende dræning og tilgroning, også med invasive arter. Disse trusler er generelle i stort set hele området og vil skulle håndteres ved fjernelse af ikke-hjemmehørende træarter, etablering af naturlig hydrologi og udsætning af store græssere samt evt. adgangsbegrænsning.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Det eksisterende, veludbyggede system af rekreative faciliteter i Skagen-området kan udvides bl.a. gennem genopretning af Gårdbo Sø. Gennem tilhørende formidlingstilbud kan områdets store naturværdier med behørigt hensyn til følsomme arter og naturtyper udvides fra de nuværende kerneområder på Grenen og Råbjerg Mile.
Kommuner i området	Frederikshavn og Hjørring kommuner.

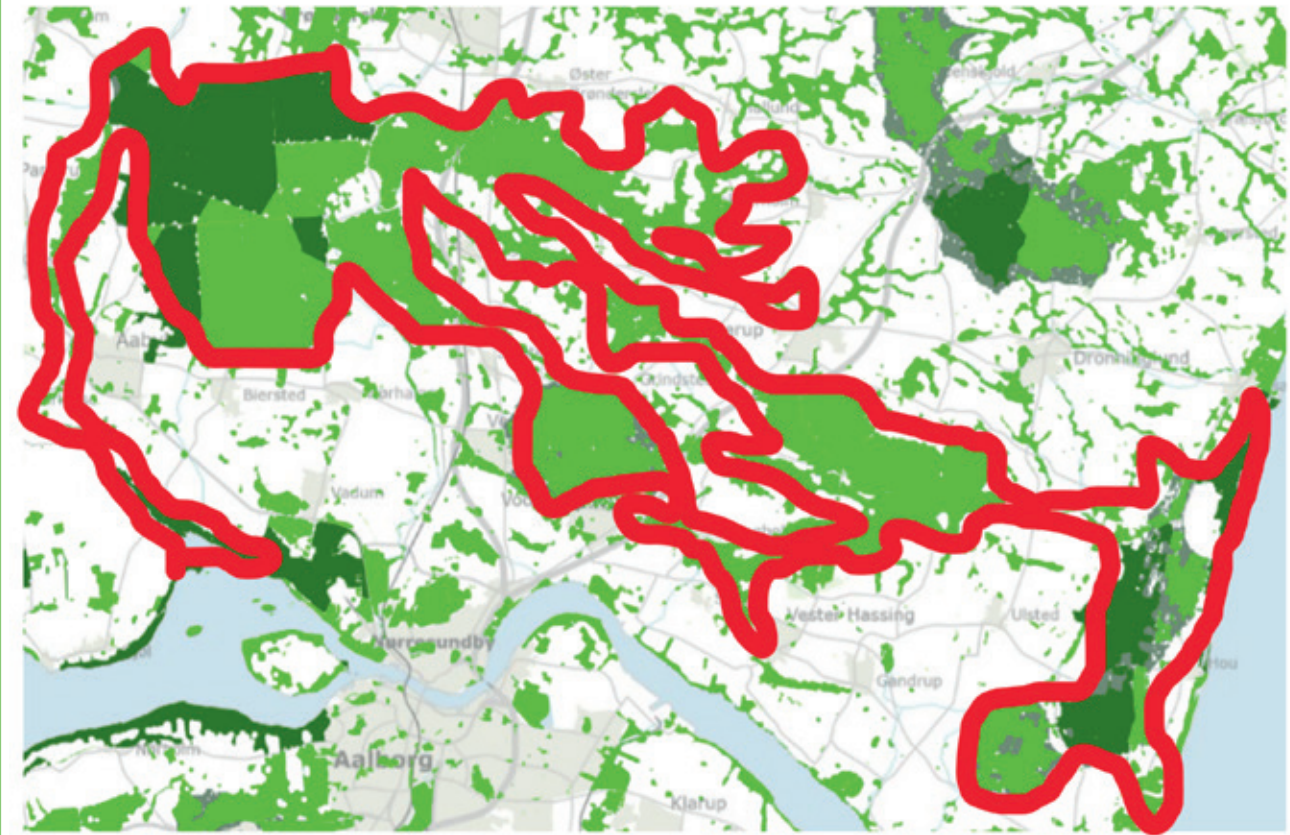
Skagen – Grenen, Klithederne, Gårdbo Sø og Råbjerg Hede
– Ca. 380 km²

Store Vildmose, Ryå, Hammer Bakker og korridor til kystnatur ved Kattegat
– Ca. 300 km²

Beskrivelse	Dette område omfatter ca. 25.000 ha, hvoraf selve Store Vildmose udgør ca. 25 %. Derudover indgår ådalene omkring Ryå, Nørreå og Gerå samt Hammer Bakker, Try og Boller Enge og kystnaturen ved Kattegat med Hals Mose og Hals Nørreskov.
Naturværdier	Historisk udgjorde Store Vildmose imponerende 6.700 ha. Mosen er i dag af international betydning for rastende Pibesvaner, Sangsvaner, Kortnæbbet Gås og Tajgasædgås, der finder føde i de mange ekstensivt udnyttede dele af området. Der yngler flere par Kongeørn i området. Boller Enge udgøres af enge og marker med rastende Sangsvaner, gæs og vadefugle. Hammer Bakker er en god indenlands lokalitet med en god biodiversitet. Den Danske Naturfond købte store dele af området i 2018. Målet for naturfondens er at opkøbe og udvide området for at skabe en mere åben natur med en mosaik af lysåben skov, overdrev, hede, mose og mindre vandhuller. Alt dette for at øge biodiversiteten. De første positive resultater er sket. Dette gælder for nogle fuglearter, hvor Hede-lærken er vendt tilbage som fast ynglefugl. Rovfuglearter som Duehøg, Musvåge, Spurvehøg, Tårnfalk er faste ynglefugle, og Rød Glente er nyetableret ynglefugl. Der er flere sjældne danske dagsommerfugle og andre insekter i området. Specielt har brun pletvinge udvidet sit areal på naturfondens områder, men generelt er der en tendens til fremgang for flere arter af dagsommerfugle og andre insekter. Dette hænger sammen med, at der går køer, heste og geder hele året i området. Østkysten fra Hals til Gerå Enge er en overset lokalitet, der dels rummer god biodiversitet og er en korridor for trækkende fugle, især efterårstrækket. Den Danske Naturfond har købt Hals Mose, som er en central del af området. Den rummer sjældne insekter, men også fuglearter som: Hedelærke, Rødrygget Tørnskeade og Natravn er på vej tilbage til området. Samlet set er området en mosaik af forskellige naturtyper og habitater. Moser, skov, overdrev, strandenge, men også med forskellige dyrkede jordlodder ind imellem i naturområdet. Nogle af disse lodder ønskes udtaget til lysåben natur i forbindelse med arbejdet i Grøn Trepert. Der ligger også et større veletableret sommerhusområde mellem Hals og Gerå, hvor der yngler mange almindelige småfuglearter og vandfugle i flere vandhuller bag første klitrække. Ved positiv naturudvikling af området vil det styrke biodiversiteten i et større sammenhængende natur- og kulturområde langs sydøst Vendsyssels kyststrækning.

Store Vildmose, Ryå, Hammer Bakker og korridor til kystnatur ved Kattegat
– Ca. 300 km²

(Fortsættes næste side)

Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 116, Bolle og Try Enge og IBA nr. 117, Store Vildmose, Ryå og Stavad Enge.
Naturtiltag	Store Vildmose De indre dele af Store Vildmose vil blive genoprettet som højmose uanset arbejdet i Den Grønne Trepert. Vurderingen baseres på, at dele af kartoffeldyrkningen må opgives på grund af tørvelagets forsvinden, at tilladelsen til spagnumudvinding udløber og Naturstyrelsens igangværende planer om opkøb af arealer. Ådalen omkring Ryå Ryå med de omgivende enge er en vigtig korridor for trækfugle. Trækkende vand- og rovfugle passerer forår og efterår mellem Limfjorden og Ulvedybet, forbi Store Vildmose og nordpå mod Skagen. Meget store engarealer langs Ryå oversvømmes hvert år. Hammer Bakker er en naturperle med høj biodiversitet, men ligger isoleret i dag. Forbindelseslinjer mod øst og vest vil give spredningsmuligheder for sommerfugle og insekter. Try og Boller Enge og kystnaturen ved Hals En genskabelse af dette mose-, eng- og overdrevsområde vil kunne forbinde naturområderne langs østkysten fra Hals til Aså med Hammer Bakker og Alslund Plantage.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Naturgenopretningen vil styrke rekreative tilbud i Limfjordsområdet, Ålborg, Nørresundby og Brønderslev, og hermed bidrage til folkesundheden. For nærværende er de rekreative tilbud, især stisystemer, i denne del af Nordjylland meget begrænsede.
Kommuner i området	Jammerbugt kommune, Brønderslev kommune og Aalborg kommune.

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Ulvedybet, Ølands Vejle og Nibe Bredning
– Ca. 85 km² (Uden vandflade i Limfjorden)

Beskrivelse	Historisk udgjorde Ulvedybet, Ølands Vejle-Attrup og Torslev Dyb et fantastisk naturområde med et gigantisk fugleliv, ikke mindst ande- og vadefugle. Inddæmnings- og tørlægningsprojekter har dog ødelagt en betydelig del heraf, så kun Ulvedybet, der er vildtreservat, rummer fugleliv af betydning. Ulvedybet er i dag en inddæmmet arm af Limfjorden og fremtræder som en brakvandssø med nogle små øer og holme og med rørskov omkring dele af søen. Søen er lavvandet med en maks. dybde på kun 1,5 m afhængig af nedbør og vindretning. Området er omgivet af enge med flere små søer og moser. En del af engene er afgræsset af kvæg, men der er alligevel fare for, at reservatet gror til med tiden.
Naturværdier	Ulvedybet er en af Nordjyllands bedste fuglelokaliteter og har stor betydning som rasteplass for trækfugle, især ænder og vadefugle. Naturmæssigt hører Ulvedybet m.m. på nordsiden af Limfjorden sammen med Nibe Bredning, idet ande- og vadefugle m.fl. veksler mellem disse steder. Andefugle, der yngler i Ulvedybet, omfatter Grågås, Skeand, Atlingand og Spidsand. Toppet Lappedykker og Lille Lappedykker yngler her også. Af vadefugle kan nævnes Engryle, Rødben, Vibe, Klyde og Stor Præstekrave. Nordjyllands næststørste bestand af Sivsanger yngler i området. Sydlig Blåhals og Gul Vipstjert yngler regelmæssigt på engene nord for Ulvedybet ved pumpehuset. Området er mest spændende i træktiden, især om efteråret, når det besøges af et stort antal trækkende og rastende ande- og vadefugle. Knopsvane, Sangsvane og Pibesvane kan ses fouragere på markerne nord for Ulvedybet fra sent efterår og vinteren igennem. For disse tre svanearter er området ved Ulvedybet/Nibe Bredning af international betydning.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 1, Ulvedybet og Nibe Bredning.
Naturtiltag	Ulvedybet-Ølands Vejle: Genskabelse af strandenge og vådområder i det store Ulvedyb-Ølands Vejle-Attrup kompleks, herunder også det tidligere Torslev Dyb, bør undersøges. Området er allerede i dag af stor betydning for rastende andefugle m.m., og dette vil kunne styrkes betydeligt i takt med, at arealer bliver omlagt fra landbrugsdrift til natur. Perspektivet for en tilbageføring kan sidestilles med de inddæmmede områder ved Vejlerne og Vestamager. Nibe Bredning, Nørholm Enge og Egholm: Forbedret vandkvalitet samt ræve- og minkbekæmpelse. Aalborg Kommune har udarbejdet et fint projekt for genopretning af Nørholm Enge med lukning af grøfter og etablering af store hegn, men opnåede desværre ikke finansiering af det. Hvis den tredje limfjordsforbindelse etableres over Egholm, bør der iværksættes kompensationer for fuglelivet, fx ved etablering af laguner og nye øer.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Naturgenopretningen vil styrke rekreative tilbud i Limfjordsområdet, Ålborg, Nørresundby og Brønderslev, og hermed bidrage til folkesundheden. For nærværende er de rekreative tilbud i denne del af Nordjylland begrænsede.
Kommuner i området	Jammerbugt kommune og Aalborg kommune.

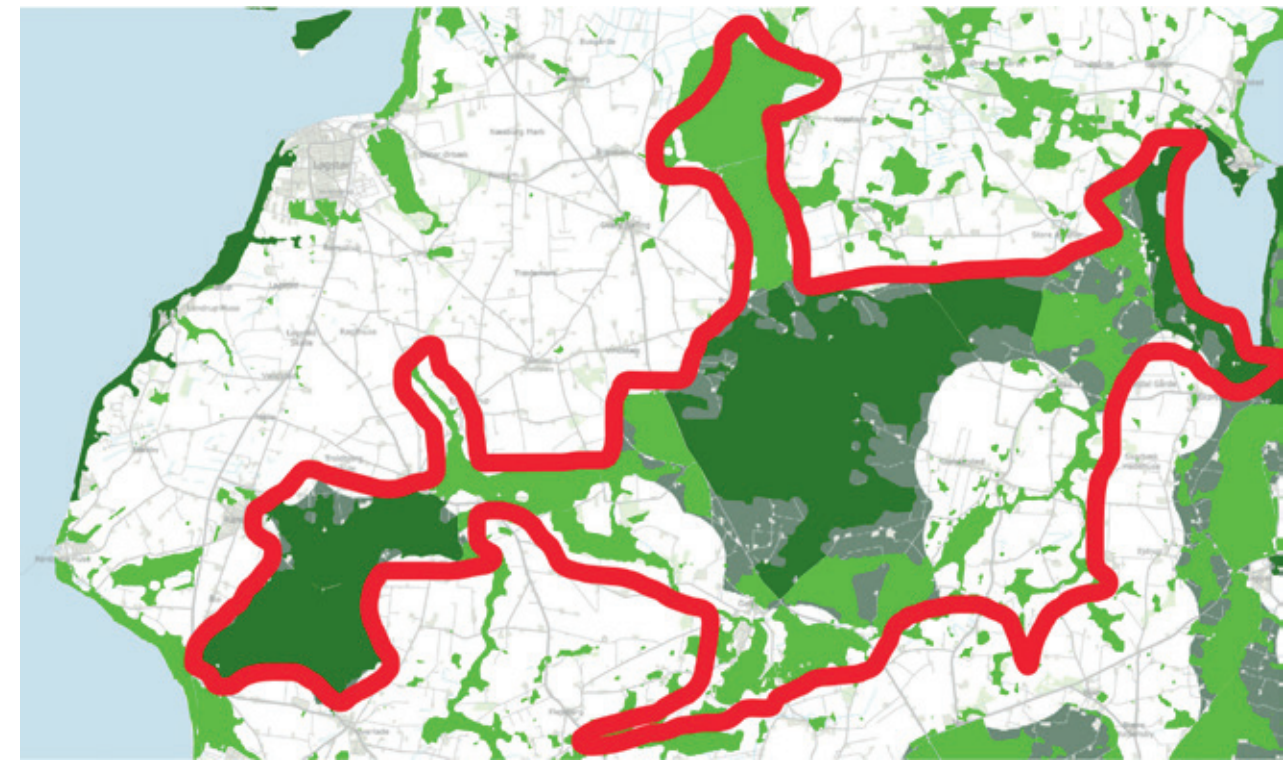
Ulvedybet, Ølands Vejle og Nibe Bredning
– Ca. 85 km² (Uden vandflade i Limfjorden)

De Himmerlandske Heder
– Ca. 80 km²

Beskrivelse	De Himmerlandske Heder med omgivende plantager og landbrugsarealer udgør ca. 6.500 ha. Det drejer sig om De Himmerlandske Heder, Vindblæs Hede, Oudrup Hede, Lundby Hede og Ajstrup Hede, Kyø dalen, skovene ved Gatten, Plovmandshøj Plantage og Grønning Sande, ådalen ved Herredsbækken, Bruså/Dybvad Å og Vidkær Å samt landbrugsområder omkring Gundersted og Hornbæk.
Naturværdier	De Himmerlandske Heder har høj biodiversitet. En udvidelse af hederne vil forbinde Vilsted Sø og Halkær Bredning til en biologisk korridor på tværs af Vesthimmerland, fx. for trækfugle. Området plejes i dag af hensyn til bilag IV-arten, hedepletvinge, og der yngler Vagtel, Natravn, Duehøg, Hvepsevåge (ikke hvert år), Vende­hals, Almindelig Bynkefugl, Sortstrubet Bynkefugl og Rødrygget Tornskade. Stor Tornskade overvintrer, og der raster Ringdrossel og Svaleklire i træktiden. Få par af den danske kirkeuglebestand befinder sig også i dette område.
Important Bird Areas udpeget af DOF	–
Naturtiltag	En opgivelse af landbrugs- og plantagedriften omkring De Himmerlandske Heder kan skabe en særdeles alsidig natur omkring heder, overdrev og ådale. En pleje med store græssere vil kunne udvide hederne ind i plantageområderne. Egepur og små områder med gammel løvskov skal bevares, og landbrugsarealerne langs ådalene kan ved ekstensiv græsning omdannes til overdrev, enge og rørskove.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Der er øst-vest- og nord-syd-gående vandreruter i området og enkelte shelterpladser, men der vil være et stort potentiale for flere ruter ved en udvidelse, fx. fra Vilsted over Oudrup til Halkær, hvor der gik en befæstet postrute i 1800-tallet, som stadig kan erkendes i landskabet. En større åbning for publikum skal dog sikre fortsat uforstyrrede områder.
Kommuner i området	Aalborg kommune, Rebild kommune og Vesthimmerland kommune.

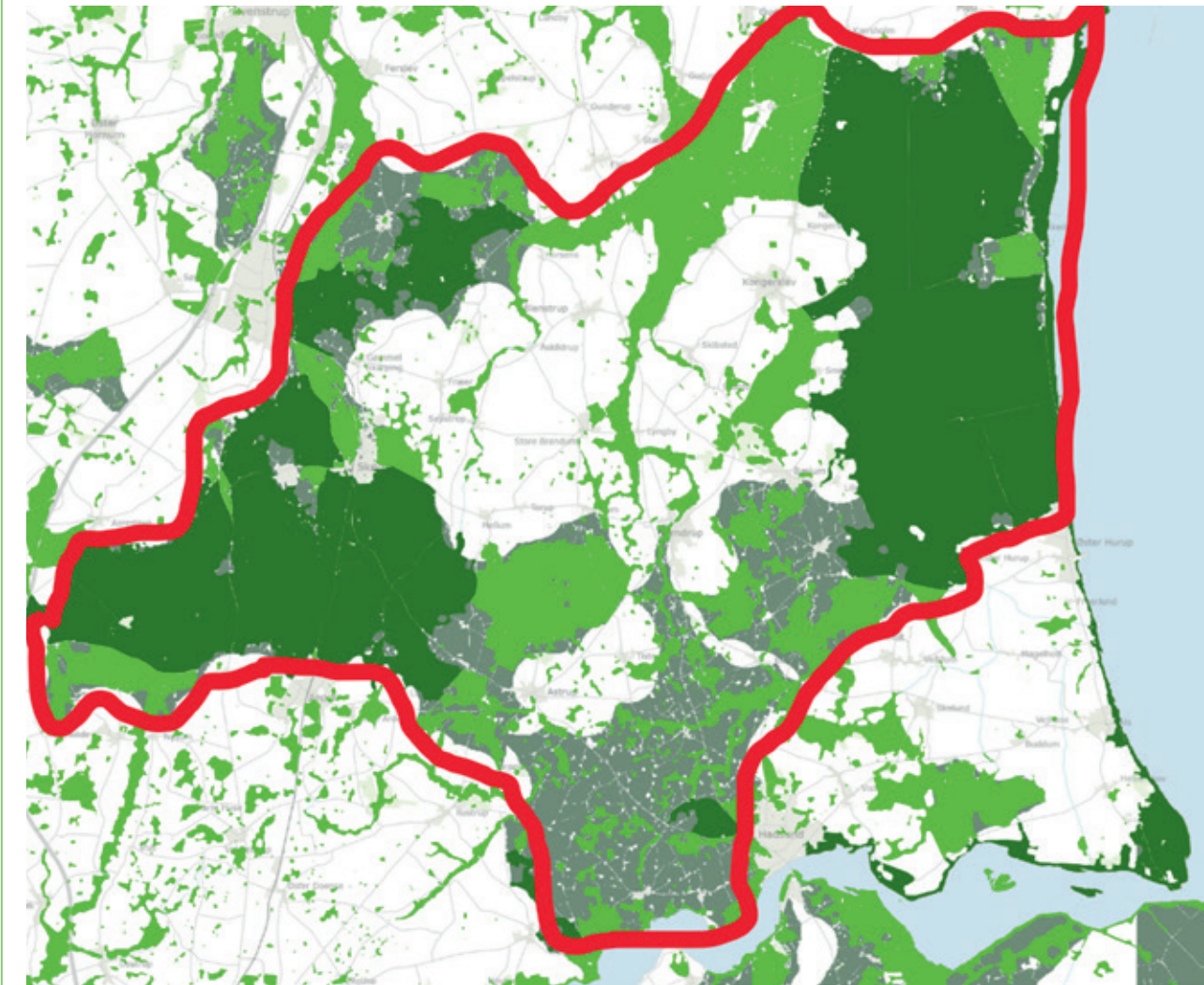
Skagen – Grenen, Klithederne, Gårdbo Sø og Råbjerg Hede
– Ca. 380 km²

Lille Vildmose og Rold Skov samt korridoren mellem disse og Mariager Fjord
– Ca. 560 km²

Beskrivelse	Lille Vildmose og Rold Skov samt korridoren mellem disse og Mariager Fjord - herunder Madum Sø og Villestrup Ådal. Området omfatter omkring 35.000 ha. Området omfatter en mosaik af landbrug og §3-beskyttet natur, så der er potentiale for at skabe et stort naturområde.
Naturværdier	Lille Vildmose, Rold Skov, Skindbjerglund, Madum Sø, Villestrup Ådal og kysten ved Mariager Fjord rummer hver især betydelige naturværdier, der giver et stærkt afsæt for spredning til nye, genoprettede områder. Lille Vildmose har en alsidig flora og fauna tilknyttet højmosen og de gamle skove i Høstemark og Tofte Skov. Kongeørn, bison, elg, vildsvin og ulv bidrager til balance i naturen og optimering af biodiversiteten. Skindbjerglund og dele af Rold Skov er udlagt til urørt skov med mange hulrugende fugle og prædatorer som Duehøg, Stor Hornugle og Hvepsevåge. Få par af den danske kirkeuglebestand befinder sig også i dette område. Mariager Fjord huser vigtige bestande af vade- og andefugle i træktiden.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 4, Rold Skov; IBA nr. 7, Lille Vildmose; IBA nr. 2 Kysten mellem Dokkedal og Lyngsåog IBA nr. 15 og dele af Randers og Mariager Fjorde.
Naturtiltag	Den mosaik af landbrugsarealer og §3-natur, som omgiver og forbinder de nævnte hotspots for biodiversitet, vil skulle lægges ud på forskellig vis efter analyse af de naturmæssige potentialer.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Såvel Lille Vildmose som Rold Skov tilbyder et fint, rekreativt netværk af stier og naturformidling. Med naturgenopretning og skabelse af korridorer kan dette udbygges til at blive et stærkt, regionalt tilbud.
Kommuner i området	Aalborg kommune, Rebild kommune og Mariagerfjord kommune.

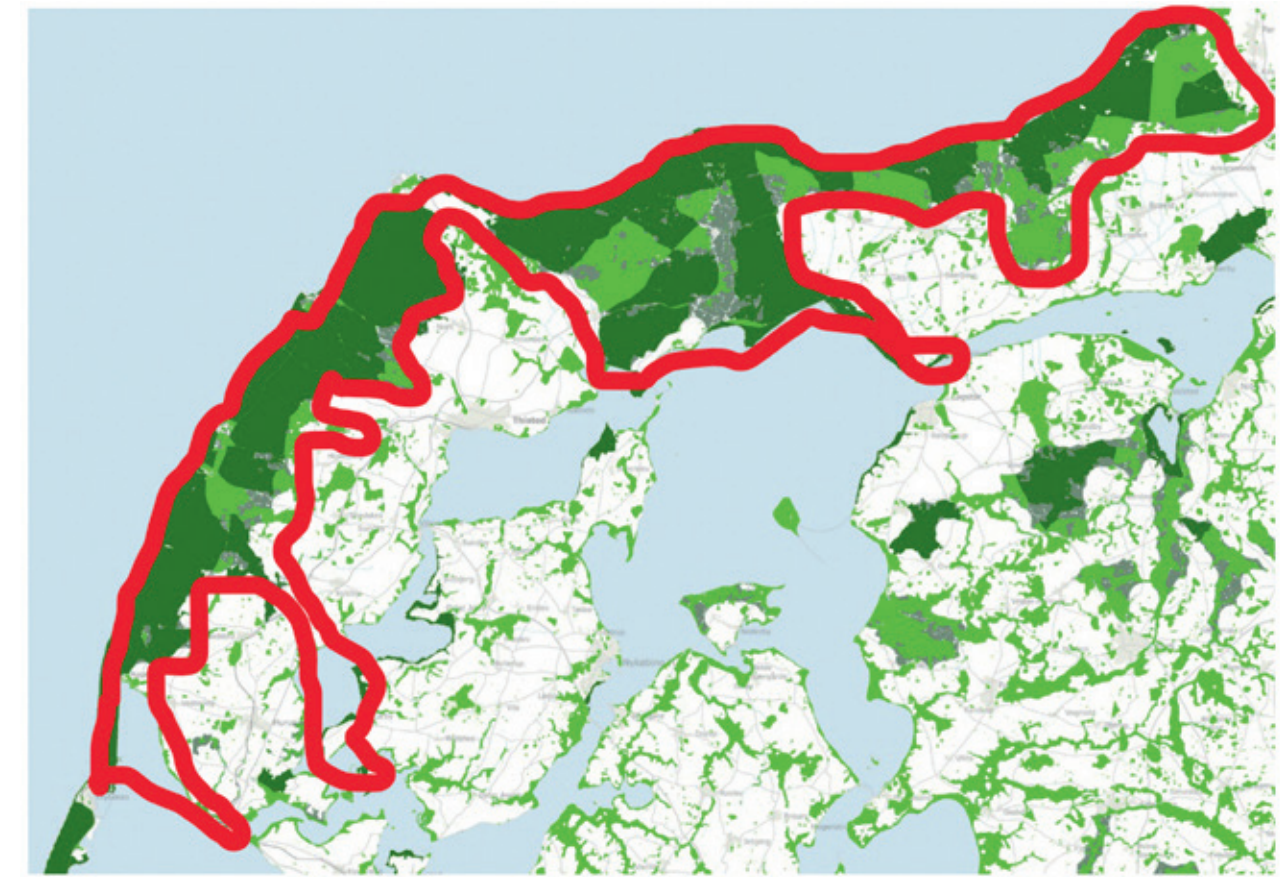
Lille Vildmose og Rold Skov samt korridoren mellem disse og Mariager Fjord
– Ca. 560 km²

Natur på Kanten – naturkompleks i Thy og Hanherred, fra Agger via Nationalpark Thy til Bulbjerg – Ca. 800 km²

Beskrivelse	Sammenhængende naturområde langs Skagerrakkysten øst og syd for Hanstholm. Øst for mellem Rødhus Klit, naturnationalparken i Tranum og Bulbjerg samt Vejlerne - med en korridor omkring Tingskoven ned til Limfjorden og syd for i Thy gennem Nationalpark Thy til Agger Tange, hvor hele denne korridor i Thy er kendt som <i>Natur på kanten</i>. Vejlernes randområder, et areal næsten lige så stort som Vejlerne Naturreservat, er de seneste 30-40 år blevet stærkt forarmet og ødelagt naturmæssigt pga. en hårdhændet landbrugsdrift med hård dræning helt ud til reservatgrænsen. Det var et rigt mosaiklandskab bestående af naturlige, græssede enge og mange små parceller i alle mulige tilgroningsfaser.De tilgodeså en utrolig rig og varieret natur, som var integreret og i samspil med Vejlernes reservat. Randområderne indeholdt nogle andre naturtyper end Vejlerne, som havde en meget rig flora med mange orkideer, leverurt, vibefedt, benbræk og soldug m.fl. og et tilhørende fantastisk insektliv med mange arter af sommerfugle, køllesværmere og guldsmede m.fl. Fuglelivet var karakteriseret ved store bestande af Bynkefugl, Dobbeltbekkasin, Stor Kobbersneppe, Engryle, Vibe og Agerhøne.
Naturværdier	Vejlerne er et af Europas vigtigste vådområder med såvel nationalt som internationalt vigtige bestande af ynglende Rørdrum, Rørhøg, Trane, Plettet Rørvagtel, Sortterne, Dværgmåge, Engryle, Klyde, Brushane samt nationalt og internationalt vigtige forekomster af rastende trækfugle som bl.a. samtlige svømmeænder, Kortnæbbet Gås, Bramgås, Hjejle, Blå Kærhøg, Trane, Sølvhejre, Skestork m.m. Nationalpark Thy med sine 4.000 ha og områderne øst for Hanstholm er et af de mest unikke landskaber i landet og huser en af landets få store levedygtige ynglebestand af Tinksmed. Klitplantagerne rummer en af landets tætteste bestande af Natravn. Klithederne er en del af de såkaldte nordatlantiske klitheder, der er en unik naturtype i Europa. Området mellem Hanstholm og Bulbjerg huser sjældne og fåtallige sommerfugle som bl.a. engblåfugl, violetrandet ildfugl, kommabredpande, hedepletvinge og klitperlemorsommerfugl. Undersøgelser har desuden vist, at en betydelig forekomst af en sjælden og fåtallig delbestand af Skovsædgås benytter Hjardemål Klit-området i vintermånederne. Området huser en tæt bestand af ynglende Trane, pæne bestande af Bynkefugl, Rødrygget Tornskade og Natravn samt enkelte par Hedelærke. I 2025 ynglede et par Blå Kærhøg, hvilket er første ynglefund siden 2002 i Danmark.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 12, Løgstør Bredning; IBA nr. 13, Østlige Vejler; IBA nr. 17, Ålvand Klithede og Førby Sø; IBA nr. 18, Vangså Hede; IBA nr. 19, Lønnerup Fjord; IBA nr. 20, Vestlige Vejler, Arup Holm og Hovsør Røn; IBA nr. 21, Ovesø; IBA nr. 22, Hanstholmreservatet; IBA nr. 23, Agger Tange og Krik Vig samt IBA nr. 114, Sjørring Sø.

Natur på Kanten – naturkompleks i Thy og Hanherred, fra Agger via Nationalpark Thy til Bulbjerg – Ca. 800 km²

(Fortsættes næste side)

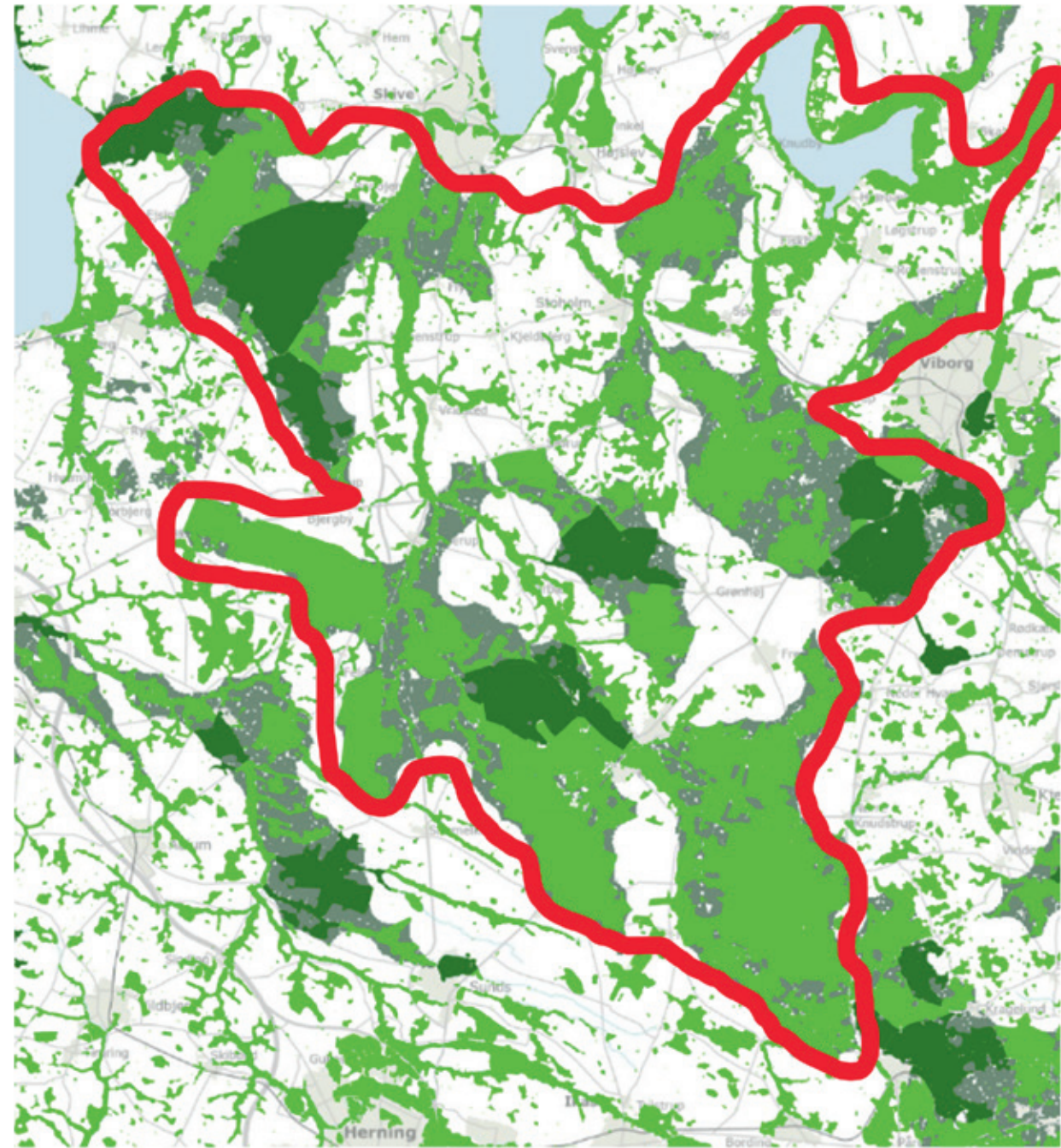
Naturtiltag	To oplagte tiltag kunne være genetablering af Sjørring Sø (Rosvang) og Hundborg Mose. Sindrup Vejle (100 ha) og Odby Sø (80 ha) bør også genoprettes. Dalsænkningen med Storå nord for Thisted ligeledes. Sidstnævnte er en prioritet for Danmarks Naturfredningsforenings Thy afdeling. Nationalpark Thy bør udvides til også at gå fra Hanstholm til Bulbjerg. Området dækker samtlige klithedearealer i Hjardemål Klit-området. Dele af dette område trues i øjeblikket af planerne om udvidelse af Østerild Vindmølletestcenter, der også inkluderer industrianlæg med Power-To-X (PTX) produktion anlæg ved samtlige nye vindmøller. Den ellers sammenhængende natur i området vil blive ødelagt, og planerne vil ske i strid med Natura 2000-bestemmelserne om strengt beskyttet natur. Der bør arbejdes med en genetablering af naturen i Vejlernes randområder for at få dem gjort til ekstensivt græssede områder og/eller braklignende arealer. En blanding vil være det bedste. Med Vejler-forslaget skal det sikres, at grøfter, kanaler o.l. ophører med at have krav pålagt om vandføring for at regulere vandstanden i oplandet til Vejlerne. Det er en afgørende forudsætning for, at vandmængden i det foreslåede område er naturlig eller kan reguleres mest effektivt ift. naturpleje. Flere af skovene kunne også gøres vådere ligesom dele af klithederne. En udvidelse af Nationalpark Thy giver rigtig god mening, da området mellem Hanstholm og Bulbjerg indeholder helt særlige naturværdier, der ellers ikke findes i Nationalpark Thy. Fx den endemiske orkidé thy-gøgeurt, sommerfuglen hedepletvinge, ynglende Rider på Bulbjerg (Danmarks eneste fuglefjeld), samt egentlige bestande af Bynkefugl. Klitheden er anderledes frodig end længere nede i Thy, bl.a. med talrige våde lavninger, hvor bl.a. thy-gøgeurt vokser. I fugtige lavninger nær Bulbjerg findes bl.a. ynglende Storspove og Dobbeltbekkasin, og der findes sjældne og fåtallige orkideer som koralrod og sump-hullæbe. Vi anbefaler også, at hele ådalen langs Storåen fra nordenden af Hanstholm Vildtreservat (den kommende Naturnationalpark Hanstholm) hele vejen til Lønnerup Fjord udtages, da det vil skabe en direkte korridor fra Hanstholm til Vestlige Vejler og Lønnerup Fjord. Området, der især består af lavbundsJORDE, er mange steder intensivt dyrket. Udtages disse jorde, vil det have stor betydning for udledning af næringsstoffer til Limfjorden gennem Lønnerup Fjord. Ådalen vil kunne tiltrække en lang række arter som bl.a. Agerhøne, Hvid Stork og Engsnarre.
--------------------	---

Naturtiltag (fortsat)	Vi anbefaler, som allerede nævnt, at Sjørring Sø genskabes samt markerne ved Egebaksande udtages og omdannes til vådområde, så området naturligt kommer til at hænge sammen med Tvorup Klitplantage og Ålvand Klithede, der begge er dele af Nationalpark Thy. Såvel Egebaksande som Sjørring Sø (Rosvang) er i dag intensivt dyrkede marker. En sø vil uden tvivl tiltrække en lang række arter af vandfugle og vil sandsynligvis tillige blive benyttet som overnatningsplads for gæs, gulnæbbede svaner og Trane. Vi anbefaler, at området omkring Nørhå Sø og Ove Sø samt hele Hvidbjerg Ådalen udtages og at der skabes en korridor til Limfjorden, som det nogenlunde er skitseret på kortet. Ove Sø og nærområder er i dag et vigtigt fourageringsområde for overvintrende Skovsædgæs, men ved at sikre et større område med vedvarende græsarealer vil området ganske givet blive endnu bedre for denne fåtallige bestand.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Den vestlige del af Thy ud mod Vesterhavet har fået tilført nye arbejdspladser samt rekreative og kulturelle tilbud i de senere år som følge af surfer-miljøet ”Cold Hawaii” og etableringen af Nationalpark Thy. Dette giver mange spændende muligheder for turister, men også stimulering til øvrige aktiviteter og identitet i lokalområdet. Et område med natur og landskab i særklasse, visse steder ganske øde og karakteriseret af vind, hav og naturens rå kræfter. Denne tilgang kan bredes længere over mod Limfjorden gennem målet og ambitiøs naturgenopretning samt udvidelse af det samlede område til også at indtænke områderne øst for Hanstholm: Vejlerne, Bulbjerg og kysten op mod Rødhus Klit. Thy er blevet hipt, og det er først og fremmest den store rene rige natur med ro og det store udsyn, som har den store tiltrækningskraft. Men sådan har det ikke altid været. For et par årtier siden tilhørte Thy den liden flatterende kategori ”Den rådne banan”, og da man lancerede ideen om Nationalpark Thy, blev det fra lokal side mødt med korslagte arme og hovedrysten. Men nu er der momentum for at udvide den store sammenhængende natur med stort naturindhold, så folk på en bæredygtig måde kan opleve Danmarks sidste vildmark. Nationalpark Thy kunne med en udvidelse helt til Bulbjerg, eller længere nord- og østpå, blive en realisering af den oprindelige storslåede ide om, hvad en nationalpark er: Et stort selvbærende landskab med et stort intakt økosystem fra de mindste som thy gøgeurt, hedepletvinge og birkemus til Kongeørn, kronhjort og ulv. Sådanne steder vil være fremtidens guld og vil kunne tiltrække mange flere nye resursetærke tilflyttere og naturturister langvejs fra, blot skal det forvaltes med hensyn til og omtanke for den følsomme nordatlantiske natur.
Kommuner i området	Thisted kommune, Jammerbugt kommune og Morsø kommune

Blichers natur – landet mellem Viborg og Skive
– Ca. 700 km²

Beskrivelse	Varieret landskab med alle midtjyske naturtyper. Her kan der skabes et større, sammenhængende område, hvor adskillige eksisterende naturområder udvides med de tilhørende randområder og bindes sammen med det mellemliggende areal. Området består af søer, ådale, heder, skove og plantager samt militære områder (Finnerup, Skive og Karup) og omfatter bl.a. Hald Sø og Egekrat, Daugbjerg og Mønsted Kalkgruber, Jordbro Å og Engsø, Karup Å med nærliggende Tastum Sø, Naturpark Flyndersø-Sønder Lem Vig, Stubbergård Sø, Kongenshus Mindepark, Dalgas Plantage, Plantager ved Feldborg, Naturnationalpark Kompedal samt Bølling Sø.
Natur-værdier	Tæt på samme potentiale for de fleste arter nævnt under Nørreådalene, og dertil kommer ynglende Natravn og Rødrygget Tornskade. Desuden byder skovene på ynglemuligheder for sjældne uglearter som fx Perleugle og Spurveugle, og spættearter som fx Vende-hals og Lille Flaspætte. Områdets heder huser formentlig stadig enkelte ynglepar af Storspove, som vil kunne få forbedrede forhold sammen med andre arter i det åbne land. Tinksmed og Mosehornugle vil kunne vende tilbage som ynglefugle. De ornitologiske værdier er dog underbelyse for de fleste arter og for store dele af området.
Important Bird Areas udpeget af DOF	Dele af IBA nr. 24, Hjarbæk Fjord & Simested Ådal; IBA nr. 29, Flyndersø & Stubbergård Sø; IBA nr. 42, Hedearealer i Sønder Feldborg Plantage; nr. 135, Geddal Enge & Sønder Lem Vig.
Naturtiltag	Området har en række fine lokaliteter, og der bør arbejdes på forbedringer for både lokaliteterne og for forbindelseskorridorerne mellem disse, så området i højere grad kan fungere som et samlet økosystem. Tastum søbund er i dag anvendt til kommercielt landbrug. Tastum Sø er estimeret til at være 750 ha. Det er egnens største potentiale mht. naturopretning, sikring af drikkevand, rekreativt og bynært område. Genetablering af ådale og enge, specielt i Jordbro Ås og Karup Ås opland. Dette vil ikke kun gavne biodiversiteten, men også begrænse kvælstofudledningen til Limfjorden samt reducere oversvømmelsesrisici i Skive, gennem øget kapacitet til tilbageholdelse af vand på engarealerne ifm. skybrud. Også Bredsgård Sø vest for Viborg kan undersøges genetableret. Ekstensivering af drift i skove og plantager vil øge både biodiversitet og CO₂-optag.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Turismeaktiviteter kan tage udgangspunkt i Blichers m.fl. forfatteres litteratur kombineret med de naturområder, de foregår i. Allerede i dag er aktiviteter bygget op omkring dette. Samtidig er det værdt at erindre, at den første turistguide om ”Jylland” udgivet i 1870 netop omhandlede Alheden vest for Viborg inklusive Viborg-Hald. En genetablering af Tastum Sø kan øge bosætningen i nærområdet i både Skive og Viborg kommune. Øgede herlighedsværdier vil medføre øget værdi for indbyggere i området, hvilket kan forstærkes yderligere gennem et netværk af rekreative tilbud med udgangspunkt i naturværdierne.
Kommuner i området	Skive kommune, Struer kommune, Viborg kommune, Holstebro kommune, Herning kommune

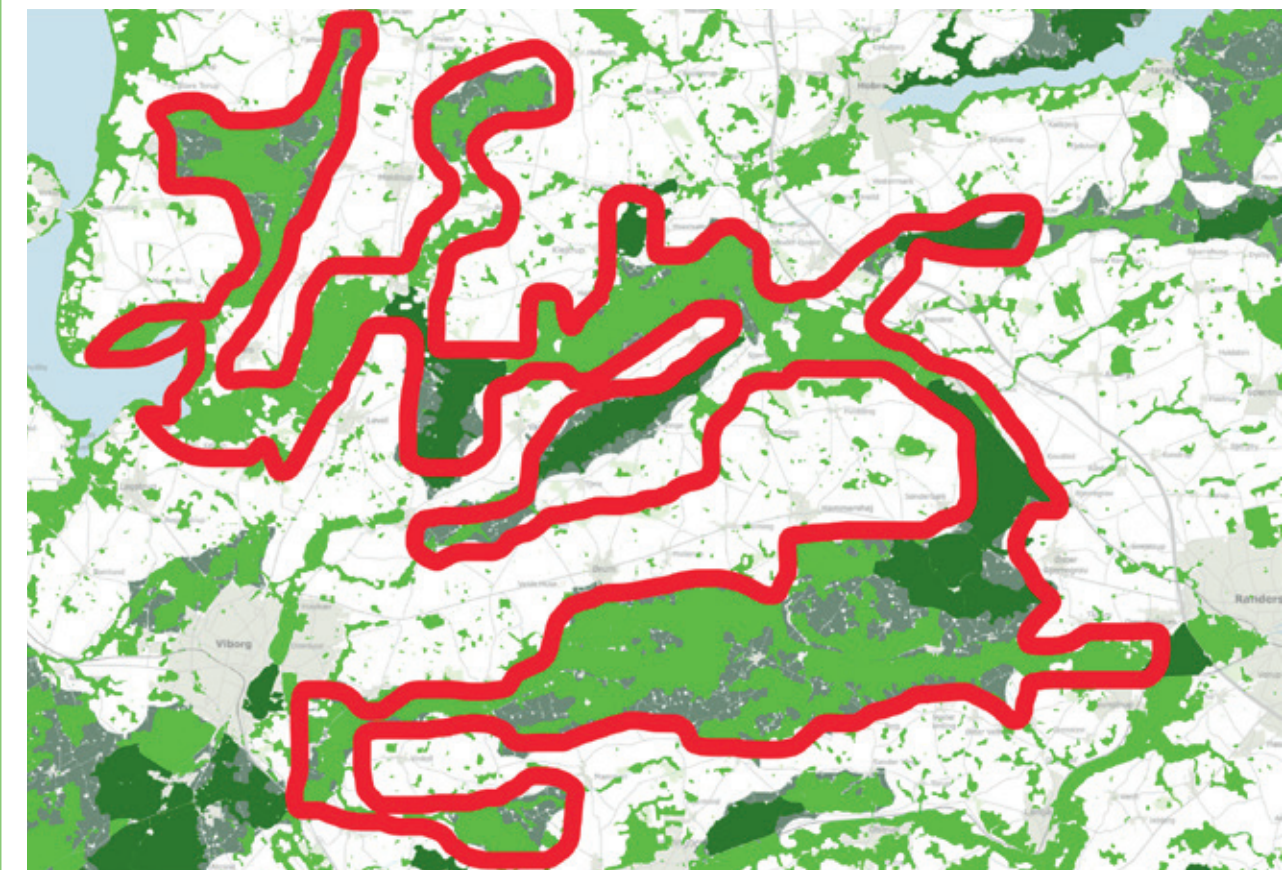
Blichers natur – landet mellem Viborg og Skive
– Ca. 700 km²

Nørreådalens og Skals Å
– Ca. 300 km²

Beskrivelse	Nørreådalens er et stort, alsidigt og sammenhængende område beliggende mellem Vedsø ved udspringet af Nørreåen og sammenløbet med Gudenåen ved Fladbro lige vest for Randers. Store, sammenhængende arealer med ferske enge og småsøer vekslede med pilekrat og fugtige kær. Store områder med gammel naturskov på skråninger ned mod ådalen, med Ø Bakker centralt placeret i ådalen. Området grænser op til andre, vigtige naturområder. Mod vest over mod Hald Sø og Egekrat og måske endda videre mod Blichers Natur. Mod øst støder det op til Gudenåen og Naturens Vandvejs østlige del. Fra nordøst munder Vejlebæk ud i Nørredalen. Både Vejlebæk og Skals Å har begge deres udspring i Tuemose nedenfor den vestlige del af Læsten Bakker. Bemærkelsesværdigt nok har Skalsåen to udspring, hvor det andet er fra Fussing Sø! Endvidere afvandes Læsten Bakker og Bjerregrav Mose hertil. Skalsådalen er et meget stort og utrolig alsidigt område helt fra udspringet ved Fussing Sø til udløbet i Hjarbæk Fjord. Undervejs afvander mange store og små søer til åen, herunder Bjerregrav Mose, Glenstrup Sø, Vansø, Tjele Langsø, Klejtrup Sø, Hærup Sø, Rødsø og tæt ved udløbet Kølsen-Skals Engso. Store områder af ådalen er kun svært tilgængelige, herunder Bjerregrav Mose med masser af gamle tørvegrave samt arealer omkring Tjele Langsø, Hærup Sø og Rødsø. Der er fortsat en del dyrkede og omlagte arealer primært i de nedre dele af ådalen, men langt den overvejende del anvendes til høslet eller ligger mere eller mindre urørt hen og gror til i pilekrat, græsser og urter. Ådalen hænger naturligt sammen med den nærtliggende Nørreådal og udgør sammen med denne Natura 2000 område N30.
Naturværdier	Nørreådalens ynglefugle inkluderer store bestande af småfugle, sangere, Nattergal, Sydlig Blåhals osv. Bestande af vadefugle, Vibe, Lille Præstekrave, Rødben, Dobbeltbekkasin, svømmeænder som Knarand, Atlingand, lejlighedsvis Skeand, rovfugle som Havørn, flere par af Rød Glente og Rørhøg, flere par af Duehøg og Hvepsevåge i tilstødende skove samt flere ynglepar af Trane og lejlighedsvis Plettet Rørvagtel og Engsnarre. Nørreådalens er en korridor for trækkende Fiskeørn, Fjordterne samt flere arter ande- og vadefugle. Især sensommer og efterår fra Randers Fjord og ned gennem ådalen. Desuden årligt Plettet Rørvagtel samt mere sporadisk Engsnarre. Disse arter kan favoriseres gennem våde enge og plejeforanstaltninger. I disse år huser Nørreådalens Danmarks vel nok største overnatningsplads af Rød Glente, således op til 225 i december 2024. Store rasteforekomster i Nørreådalens af en række vandfugle, således: Sangsvane 2.250, Tajgasædgås 1.500, Grågås 3.175, Pibeand 2.200, Krikand 6.440, Dobbeltbekkasin 615, Tredækker 14, Hjejle 8.250, Brushane 624, Tinksmid 1.035 og Temmincksryle 74. Endvidere er der en stor insektrigdom samt en rig og varieret flora.

Nørreådalens og Skals Å
– Ca. 300 km²

(Fortsættes næste side)

Naturværdier (fortsat)	Skalsådalene er et meget stort og utrolig alsidigt område helt fra udspringet ved Fussing Sø til udløbet i Hjarbæk Fjord. Undervejs afvander mange store og små søer til åen, herunder Bjerregrav Mose, Glenstrup Sø, Vansø, Tjele Langsø, Klejtrup Sø, Hærup Sø, Rødsø og tæt ved udløbet Kølsen-Skals Engsø. Store områder af ådalen er kun svært tilgængelige, herunder Bjerregrav Mose med masser af gamle tørvegrave samt arealer omkring Tjele Langsø, Hærup Sø og Rødsø. Der er fortsat en del dyrkede og omlagte arealer primært i de nedre dele af ådalen, men langt den overvejende del anvendes til høslæt eller ligger mere eller mindre urørt hen og gror til i pilekrat, græsser og urter. Ådalen hænger naturligt sammen med den nærtliggende Nørreådal og udgør sammen med denne Natura 2000 område N30. Naturværdierne for området er store både for det landskabelige og for biodiversiteten inkl. fugle. I og med at ådalen huser mange naturtyper, og der er så forholdsvis uforstyrret, er der plads til en lang række arter, som på landsplan er fåtallige eller i tilbagegang. Fx er en art som bynkefugl forholdsvis almindelig i ådalen. Fussing Sø og skovene omkring den huser en masse levesteder for ynglefugle. I nogle dele af skovene er der meget gamle træer, der er gode til spætter (Stor Flag-, Sort- og Grønspætte) og der har tidligere ynglet Lille Flagspætte. Havørn yngler årligt i området og Blå Kærhøg har en vinterovernatningsplads ved Tuemosen med op til 16 fugle sammen. Området er i disse år ved at blive etableret som Naturnationalpark, der over tid uden tvivl vil skabe endnu flere levesteder for især skovfugle. Bjerregrav Mose har med sine store arealer med utilgængeligt pilekrat og rørskov en hel unik stor bestand af sangere som Nattergal, Tornsanger, Kærsanger, Havesanger og Løvsanger, og der er ynglepar af Pungmejse. Tjele Langsø udgør EU-Fuglebeskyttelsesområde nr. 16 med kun Tajgasædgås som udpegningsgrundlag. Hvor artens forekomst tidligere var stor og regelmæssig gennem hele vinteren, ses den nu især i kolde perioder. Men da er forekomsterne stadig store, både når gæssene overnatter på søen, og når de græsser på nærvedliggende marker. Tal langt større end IBA-kriteriet på 520 ses således stadig næsten hver vinter. I øvrigt er der generelt et rigt og varieret fugleliv i og omkring søen – Danmarks længste sø. Af store forekomster inden for de seneste 10 år kan nævnes: Overnatning: Sangsvane 2580, Tajgasædgås 1800, Stormmåge 15.000, Rød Glente 18. Øvrige: Lille Skallesluger 48, Stor Skallesluger 1135, Taffeland 206, Troldand 910, Toppet Lappedykker 310 (heraf mange lokale årsunger), Sølvhejre 22, Fiskehejre 225 (overvintring), Havørn 6, Skarv 1207, Ravn 170. Værd at nævne er også yngleforekomst af Havørn (efterhånden gennem flere år), Rørhøg og Isfugl.
-----------------------------------	--

Naturværdier (fortsat)	Klejtrup Sø er den næste af de store søer med afløb til Skals Å. I denne sø bemærkes mest de til tider store forekomster af Grågås og øjensynligt bliver søen i stor stil brugt som overnatningsplads for især Stormmåge. Søen er let overskuelig fra Klejtrup By. Hærup Sø ligger landskabelig meget smukt i et kuperet terræn omgivet af botanisk meget fine lokaliteter (kilder) samt skove og overdrev. Fuglemæssigt er det nok de pænt store forekomster af Trolde- og Taffeland i sensommeren og vinteren der er mest bemærkelsesværdige. Søen er et sikkert sted for rastende Fiskeørn i træktiden. Rødsø ligger svært tilgængelig og ret isoleret for andre end lodsejerne og derfor er området kun meget lidt besøgt af fuglekiggere. Uden tvivl er det et spændende terræn med meget store arealer med rørskov og pilekrat. Der yngler Rørdrum ved søen, og tidligere er der set både Skæg- og Pungmejse. Nederst i Skalsådalene er der meget store engarealer med høslæt, og det tiltrækker hvert forår og efterår rastende Tredækker på træk til og fra ynglepladserne i Nordskandinavien. Fuglene tiltrækker hvert efterår en del fuglekiggere for at se denne eksklusive art, der ellers kan være svært at finde. Nær udløbet af åen i Hjarbæk Fjord blev Kølsen-Skals Engsø indviet i 2016, og det er nok et af de mest velbesøgte områder i hele ådalen – ikke mindst pga. et mangfoldigt fugleliv året rundt. Søen er etableret som et vådområdeprojekt for at reducere næringsbelastningen af Limfjorden. Hele vejen rundt om søen er der etableret vandrestier og senest også en toiletbygning. Området er yderst velbesøgt – hovedsageligt af folk der ankommer via Himmerlandsstien lige vest for søen eller fra Løgstørvej øst for området. Pga. de hyppige besøg af naturinteresserede er der siden etableringen set rigtig mange fuglearter (>200), heraf også sjældne gæster som fx Stribet Ryle, Hvidvinget Terne, Sort Ibis, Sandterne og Savisanger. Søen er i yngletiden kendt for arter som Lille Præstekrave, Sydlig Blåhals, Rørhøg og Rørdrum, og i træktiden ses der ofte store mængder rastende vadefugle og svømmeænder. Desuden er odder en hyppig gæst i området. Den østlige del af Hjarbæk Fjord overskues fint fra jernbanebroen ved Himmerlandsstien og hvert efterår sidst i august er det et velbesøgt sted for at se rastende og fouragerende Fiskeørn (maks. 12 fugle). Bredden af bunden af Tuemose dalen ved de to åers udspring er vel ca. 500 m, så der er en god korridor til odder og Isfugl.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 161. Nørreådalene, IBA nr. 24 Hjarbæk Fjord og Simsted Ådal og IBA nr. 16 Tjele Langsø.

Naturtiltag	Diversiteten for fugle og for andre organismegrupper er utrolig stor i Nørreådalene, og med de mange forskellige og i flere tilfælde ret store biotoper i området er der meget at bygge videre på mht. naturbeskyttelse. Øst for Viborg ligger en række drænedele, mindre søer, der bør overvejes genskabt: Hulbæk Sø, Vejrum Sø, Thisted Sø, Tapdrup Sø og Klostereng. Lommen i den østlige ende af forslag for Nørreådalene er landbrugsområder rundt om landsbyen Svinding og over mod Tindbæk, sammen med Fussingø og søen danner det en interessant bakke, der bidrager til naturlig diversitet mellem Nørreådalene og Skals Ådalene. De fuglerige fjordområder Lovns Bredning og Hjarbæk Fjord er negativt påvirket af tilførsel af næringsstoffer. Omlægning af landbrugsarealer til vådområder og genskabelse af oprindelige engstræk i ådalene Skals Å, Simested Å og Lerkenfeld Å med afsæt i historiske kort er vigtige for at reducere kvælstoftilførslen til fjordene. Der er allerede sat gang i mange tiltag for at genskabe og forbedre naturområder i Skalsådalene og dens opland. Projekterne foregår i flere forskellige regier og er nu yderligere accelereret ifm. statslige indsatser under Grøn Trepert (lavbundsprojekter, udtagning af dyrkningsjord, skovrejsning mv.). I og med at området er et Natura 2000-område er der gennem årene igangsat plejetiltag på mange små og store, våde og tørre arealer af kommunerne og Naturstyrelsen. Af større igangværende projekter kan desuden nævnes Naturnationalparken ved Fussingø (Naturstyrelsen), naturplejeprojekt i Læsten Bakker (Randers Kommune og Danmarks Naturfond), LIFE-projekt genopretning af Tuemosen (Randers Kommune og Naturstyrelsen), kvælstofvådområde ved Skravad Bæk og vådområdeprojekt ved Vorning Å (begge Viborg Kommune). Fælles for dem alle er, at naturforbedrende tiltag også i udpræget grad vil gavne fuglelivet.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Genskabelse af vådområder og engstrækninger langs åerne vil styrke den rekreative værdi og muligheder for sportsfiskeri. Muligheder for at opleve det rige fugleliv i Nørreådalene bør forbedres og vil styrke de rekreative tilbud. Lige ved udløbet af Skals Å i Hjarbæk Fjord ligger Himmerlandsstien, der er en yderst populær rute for vandrere og cyklister. Herfra har man en god udsigt over fjorden og de nederste dele af engene i ådalene. Yderligere er der rundt om Kølsen-Skals Engsø etableret en vandrerute med fine muligheder for at opleve det rige fugle- og dyreliv tæt på. Helt i den modsatte ende af Skals Å er der ved Fussingø etableret adskillige vandreruter og MTB-ruter både før, men også under etablering af Naturnationalparken.
Kommuner i området	Viborg kommune, Mariagerfjord kommune og Randers kommune.

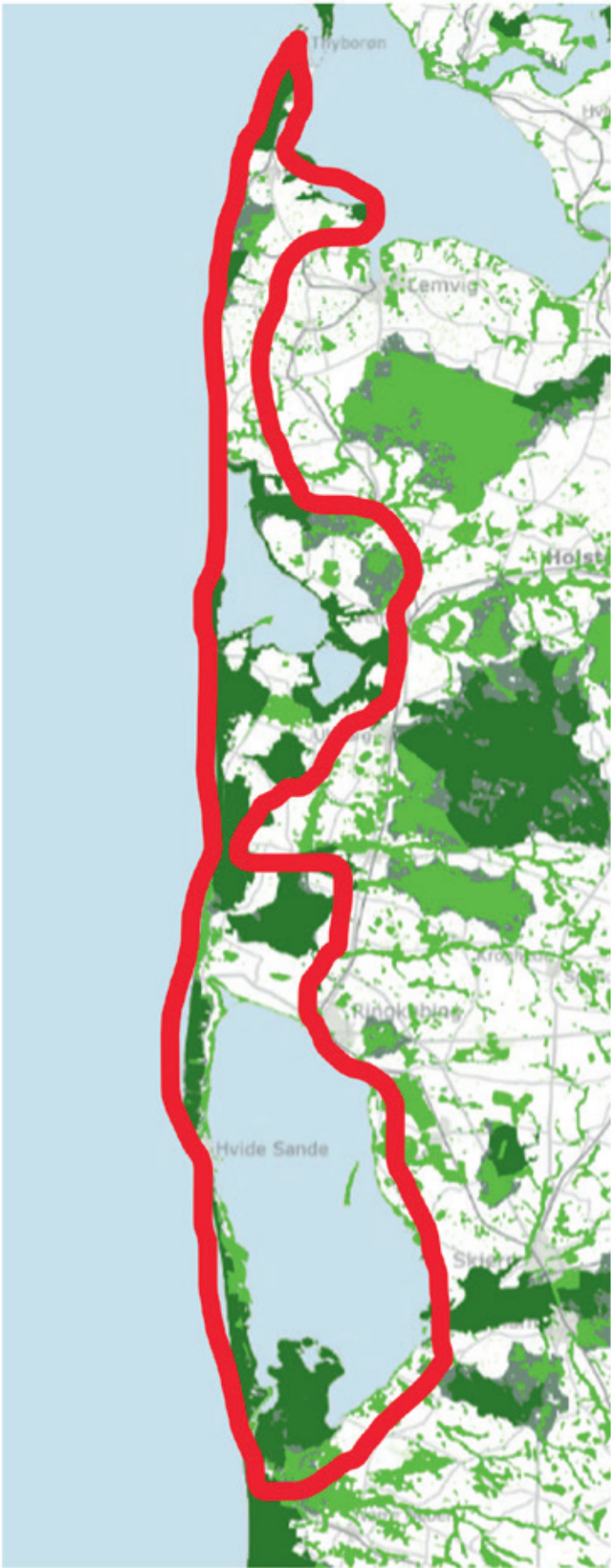

FOTO: LINE KJØR/UNSPLASH

Gendannelse af sø- og fjordkomplekset i Vestjylland
– Ca. 300 km²

Beskrivelse	Den jyske vestkyst mellem Blåvand og Harboøre udgør et særligt dynamisk område i dannelsen af det Danmark, vi kender i dag. Den vedvarende transport af sand langs vestkysten i forbindelse med havstrømme, storme og kraftige bølger har over århundreder skabt det vestjyske fjordlandskab med fjorde, søer og laguner. Stort sammenhængende naturområde fra Harboøre Tange i nord, til Ringkøbing Fjord i syd. Indeholdende bl.a. flg. lokaliteter: Gjeller Sø, Vestersø (potentiale til naturgenopretningsprojekt), Hygum Nor, Vesperne, Noret, Ferring Sø, klitlandskabet langs kysten, Nissum Fjord og enge, Indfjorden, Pallisbjerg Enge, Naturnationalpark Husby Klitplantage, Pallisbjerg Enge, Husby Sø, Nørresø, Vest Stadil Fjord, fjordenge mellem Vest Stadil Fjord og Stadil Fjord (Stadilø), Svingel Engsø, Hindø, Vonå til udløbet i Ringkøbing Fjord og Djævelø. Fjordengene på østsiden af Ringkøbing Fjord fra Ringkøbing til Stauning samt øerne Klægbanken og Høje Sande. Tipperne og Værnengene udgør et specielt naturlandskab, der som en halvø strækker sig ud i den sydlige del af Ringkøbing Fjord. Sandflugt og marskdannelse har gennem århundreder skabt området, hvor beboerne tillige opførte diger og værn og derved gradvist fik bedre muligheder for at bruge engene til afgræsning for deres kreaturer. Den nordlige del af Tipperne har siden 1928 været fuglereservat, mens Værnengene er privat ejet og fredet i 1974. Rundt om halvøen er en del såkaldte Polde/små øer dannet og herimellem er det forholdsvis lavvandet, og det giver derved gode betingelser for vadefugle, ænder, gæs og svaner. På vestsiden ligger Nymindestrømmen med Gammel Gab sydligst, som indtil slusen i Hvide Sande blev bygget, var Ringkøbing Fjords udløb til havet.
Naturværdier	Området er af international betydning for flere vade- og andefugle, gæs og svaner, bl.a. foreskomsten af Lysbuget Knortegås ved Harboøre Tange/Nissum Bredning. Fjandø i Nissum Fjord huser større ynglekolonier af måger og terner, bl.a. Splitterne og Havterne, samt et mindre antal Bramgås. Skestork yngler de fleste år i Felsted Kog. Sortterne yngler ved Husby sø/Vest Stadil fjord, som eneste sted i Vestjylland. Vest Stadil fjordområdet har besøg af mange forskellige fuglearter hen over året. Langs kysten er der mange sommerhuse, men også områder, som er friholdt og specielt Harboøre Tanges vestside mellem Thyborøn og Harboøre, tangerne ved Nissum Fjord både nord og syd for Thorsminde, områder mellem Fjand og Husby (Naturnationalpark Husby Klitplantage), pletvise strækninger mellem Søndervig og Hvide Sande og syd herfor indeholder stadig decideret klithede-natur, som dog ikke indeholder så mange fugle og fuglearter. Dværgterne yngler dog flere steder ved kysten, og der er også steder med pæne bestande af Sortstrubet Bynkefugl.

Gendannelse af sø- og fjordkomplekset i Vestjylland
– Ca. 300 km²

(Fortsættes næste side)

Naturværdier (fortsat)	Tipperne/Værnengene er en meget vigtig ynglelokalitet for vadefugle, bl.a. Stor Kobbørsneppe, Brushane og Engryle. Tipperhalvøen er ligeledes en vigtig træk- og rastefuglelokalitet med store tal af vadefugle, ænder og gæs. Eksempelvis Brushane, Klyde, Hvidklire, Hjejle, Bramgås, Kortnæbbet Gås, Sangsvane, Spidsand samt fourageringsområde for Skestork. De senere år ses også et stigende antal Traner.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 38, Nissum Fjord; IBA nr. 39 Harboøre Tange, Plet Enge og Gjeller Sø; IBA nr. 41, Stadil og Vest Stadil Fjorde og IBA nr. 43, Ringkøbing Fjord.
Naturtiltag	Den jyske vestkyst og de tilhørende klithede- og fjordsystemer er en del af den nordatlantiske klithede, et unikt landskab i europæisk sammenhæng. Klitheden strækker sig fra øerne i Vadehavet over Blåvand i syd til Skagens Odde – Naturens Strandvej! Konkrete forslag til naturgenopretning: Harboøre-Lemvig: Vestersø og Hove Å ved Lemvig bør genoprettes. En del fjordenge og lavbundsområder, som er afvandede af mindre pumpestationer, vil kunne genskabes i hele området. Stadil Fjord: Tidligere afvandede områder: Stadilø, Vognkær og Holmbo kær ved Vonå, Svellebusk på Hindø og andre lavbundsområder omkring Stadil Fjord bør genoprettes. Fjordengene fra Ringkøbing til Stauning kan genoprettes til våde enge og blive vigtige rasteområder for gæs, svaner, ænder og vadefugle. Værnengene: Selv om det er fredet, og der er udpeget en del §3-områder, er der sket opdyrkning/omlægning især i den sydlige del langs begge sider af Tippervej og Værnvej fra Bork Vikingehavn til Tippervej. Tilstanden for engfuglene kan forbedres ved, at omlægning af arealer stopper, og de tilbageføres til afgræssede enge. Endvidere er forbedringer med hydrologien oplagt.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Generelt er der behov for flere besøgsfaciliteter. Fx er der stier, grusveje og fugleskjul ved Vest Stadil Fjord, men et tidligere fugletårn er nedtaget, så der kunne godt laves nogle observationstiltag forskellige steder i dette store område, men også andre steder i projektområdet kunne der iværksættes og etableres gode informative besøgs- og observationssteder for publikum. Tipperne/Værnengene har udmærkede forhold for besøgende bl.a. med et rigtig flot stort fugletårn på Værnengene og udkig og udstilling i Nordladen. Tipperne har forskellige åbningstider af hensyn til fuglelivet.
Kommuner i området	Lemvig kommune, Holstebro kommune og Ringkøbing-Skjern kommune.

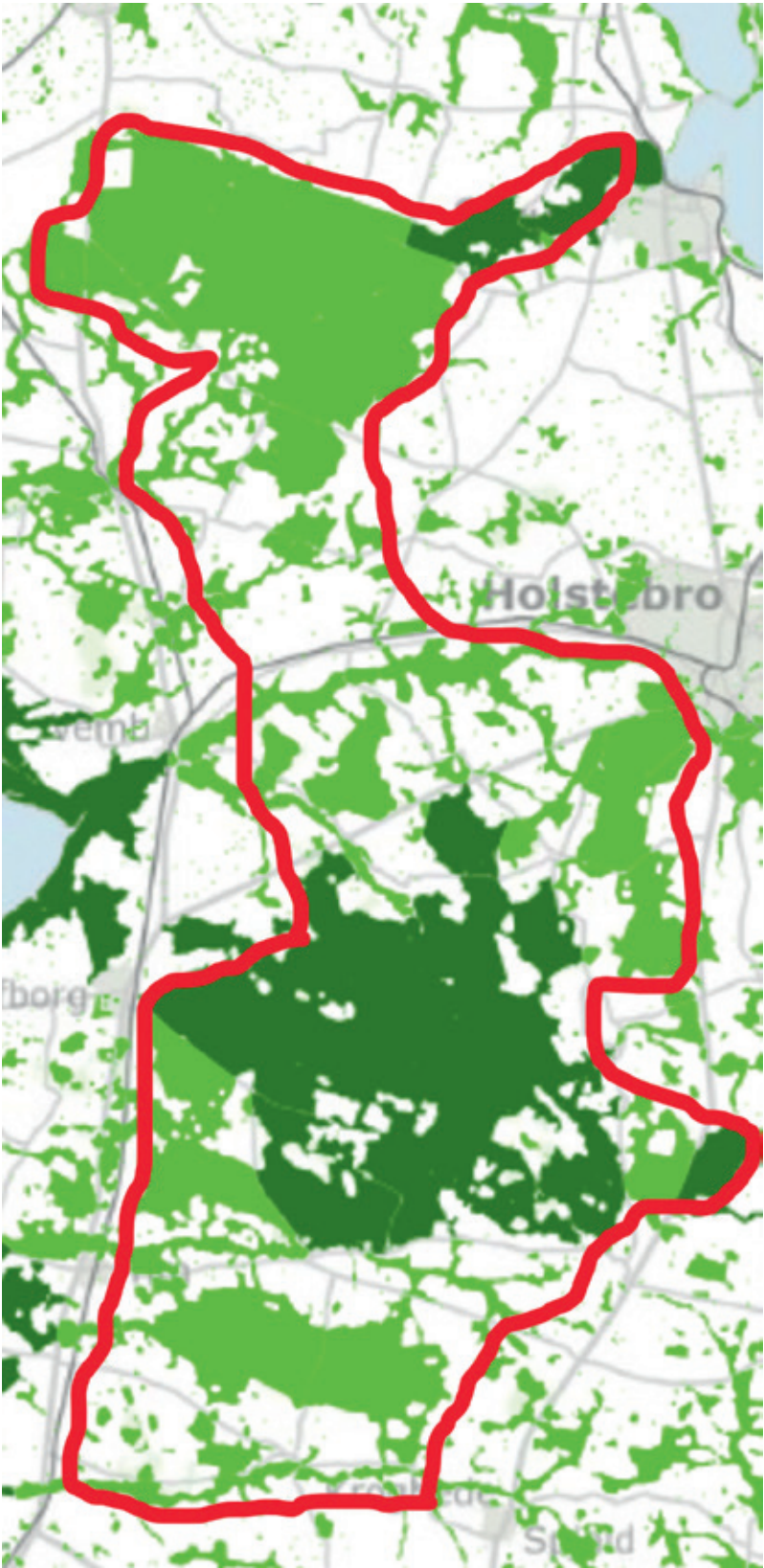

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Skovbjerg Bakkeø og Klosterheden
– Ca. 600 km²

Beskrivelse	Området er Danmarks største bakkeø på 1.500 km² og ligger i en af de tyndest befolkede steder i landet. Større heder og mange plantager udgør store arealer i det kuperede terræn, hvor også de højeste punkter i Vestjylland, Tihøje på 111 m og Trehøje på 103 m, indgår. Området omfatter bl.a. Holstebro Øvelsesplads, Naturnationalpark Stråsø med Vind -, Nørre Vosborg - og Sønder Vosborg heder. Præstbjerg Hede og Plantage, Fejsø Plantage, Rejkjær Plantage, Hoverdal Plantage samt en hel række vandløb, som Idom Å, Lilleå/Fuglsang Å, Tim Å og Hover Å. Generelt er bakkeøen ret sandet og et forholdsvis tørt område, og derfor er der ingen større søer. Klosterheden Plantage er landets trediestørste skov og den største plantage, hvor der pgraf størrelsen mange steder er ingen eller kun ganske lidt færdsel. Det er en værdifuld naturperle i Vestjylland præget af nåleskov, hedesletter, smeltevandsslugter og et rigt dyreliv. Slugterne og hederne er beskyttede med naturtyper som revling-indlandsklit, hængesæk og surt overdrev.
Naturværdier	Flere fåtallige og pladskrævende arter findes her bl.a. ulv, laks, bæklampret og odder, som drager nytte af den vidtstrakte natur med generelt ret få besøgende. Fuglemæssigt er de fleste markante arter, som var tilknyttet store sammenhængende heder forsvundet som ynglefugle: Urfugl, Hjejle, Storspove og Hedehøg er alle væk. Stor Tornskade ses som vintergæst, men yngler ikke mere, og kun Trane og Sortstrubet Bynkefugl er kommet til. Også Havørn har sin rede i området, men fouragerer dog oftest ved fjorden uden for området. Perleugle yngler sandsynligvis i området. En lang række rødlistede og sjældne planter, insekter, laver og mosser kan også findes i området. Klosterheden Plantage rummer en række sjældne arter bl.a. Natravn, Fiskeørn, Stor Hornugle og Rødrygget Tornskade, dertil bæver i Flynder Å-systemet, en stor bestand af krondyr samt ulv.
Important Bird Areas udpeget af DOF	Ingen.
Naturtiltag	Skovbjerg Bakkeø har potentiale som et stort, urørt naturområde, da der er en lav befolkningstæthed. Naturnationalpark Stråsø er en del af Skovbjerg Bakkeø, og her er påtænkt afgræsning med kreaturer og heste. Plantageområder i Naturnationalpark Stråsø vil blive fjernet, så der kommer korridorer mellem de større heder og dermed bedre spredningsveje for bl.a. planter og insekter. Dette tiltag kunne også udrulles andre steder i området, så der ligeledes skabes større lysninger i plantagerne. Det vil gavne biodiversiteten. Flere af åerne og ådalene er relativt uregulerede, mens andre godt kunne naturgenoprettes, eksempelvis Madum Å.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Da der er tale om et landskabeligt unikt og smukt område, har det gode potentialer for vandreruter. Der vil blive oprettet flere tilbud i forbindelse med etablering af Naturnationalpark Stråsø.
Kommuner i området	Holstebro kommune, Herning kommune, Struer kommune og Ringkøbing-Skjern kommune.

Skovbjerg Bakkeø og Klosterheden
– Ca. 600 km²

De sydvestjyske klitheder, kysten, søer og plantager mellem Blåvandshuk og Ringkøbing Fjord
– Ca. 200 km²

Beskrivelse	I Vestjylland mellem Ringkøbing Fjord og Skallingen er der et stort sammenhængende naturområde, der består af varierede landskaber af strande, klitter, løvklitter, plantager, heder, enge, overdrev, moser og søer. Mod vest er strandene: Houstrup Strand, Henne Strand, Børsmose Strand, Grærup Strand, Vejers Strand samt Blåvandshuk. I et stort bælte øst for ligger plantagerne Nyminde Plantage, Blåbjerg Plantage, Kærgård Klitplantage, Vrøgum Klitplantage, Ål Klitplantage, Bordrup Klitplantage, Vejers Klitplantage, Oksby Klitplantage og Ho Klitplantage. Plantagerne er omgivet af klitheder, bl.a. Lyngbos Hede, Kallesmærsk Hede og Filsø Hede. Området rummer flere søer, bl. a. Grærup Langsø og ikke mindst den af Aage V. Jensen Naturfond genoprettede Filsø. Naturstyrelsen Blåvandshuk og Forsvaret ejer og forvalter den største del af disse store områder, og på grund af Forsvarets aktiviteter er det ikke tilladt at opføre ny bebyggelse i området. Militære øvelser, herunder kørsel med kampvogne i sandede vognspor og gennemskudte trætoppe, sætter præg på landskabet.
Naturværdier	Disse store, sammenhængende naturområder er vigtige levesteder for mange dyrearter, der skaber mulighed for både naturoplevelser og biodiversitet. Områderne bindes sammen af åbne vidder og varierede landskaber, hvor naturlige processer får lov at udvikle sig med minimal menneskelig indgriben. Nogle steder på strandene og Kallesmærsk Hede er adgang ikke tilladt på grund af sprængningsfare. Her har fuglene fred til at yngle og fouragere, da både pattedyrene og fuglene i området har vænnet sig til lyden fra Forsvarets øvelser. I vådområderne yngler Trane, Tinksmed, Dobbeltbekkasin og Grågås, på hederne yngler Sortstrubet Bynkefugl og Rødrygget Tornskade ligesom der i plantagerne yngler Hedelærke, Duehøg, Havørn, Perleugle, Stor Hornugle, Vende-hals og Natravn.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 50 Kallesmærsk Hede og Grærup Langsø med omgivelser og IBA nr. 56, Filsø.

De sydvestjyske klitheder, kysten, søer og plantager mellem Blåvandshuk og Ringkøbing Fjord
– Ca. 200 km²

(Fortsættes næste side)

Naturtiltag	Under Naturstyrelsen Blåvandshuk udfases træproduktionen i 6.600 ha, og her konverteres dels til urørt skov, og i nogle områder plantes der løvfældende træer. Flere træer får lov til at blive gamle og krogede og give nye levesteder til fx fugle, insekter og svampe. Hederne i Naturstyrelsens arealer og ved Filsø afbrændes i større eller mindre områder ad gangen, hvilket giver ny lyng og bedre muligheden for ynglende fugle. Ved det fondsejede Filsø, der stort set blev genskabt i 2012 (ca. 900 ha), foregår en konstant naturforbedring, og nord for Filsø ved Rolfsø er der forundersøgelser til Naturstyrelsens lavbundsprojekt, som involverer områderne Skyhede Kær, Skyhede Ådal, Nørrekær, Skallebækken og Rolfsø, hvilket kan blive et fint naturområde i forlængelse af Filsø og Blåbjerg Plantage. Øst for og i forlængelse af Filsø ligger Søvigssund. Nordøst herfor har Varde Kommune fået tilsagn til at gennemføre en forundersøgelse af mulighederne for at etablere et vådområde ved Søvig Bæk, der er oplandet for Filsø. Vådområdet har til formål at reducere fosforbelastningen til Fidsø Sø og Filsø, ændring af de hydrologiske forhold hvor muligt samt en ekstensivering af driften af landbrugsjorder.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	I samtlige Naturstyrelsens plantager og ved Filsø er der vandrestier med fri adgang til at færdes på disse anviste områder. Kallesmærsk Hede og enkelte områder ved kysten og i plantagerne er lukket i perioder med militærøvelser. Videreudvikling af de rekreative tilbud vil indgå i tilbud til de mange besøgende og sommerhusejere i denne del af Jylland.
Kommuner i området	Varde kommune.

FOTO: HENRIK HAANING-NIELSEN

Skjern Åens Vandopland samt Lønborg, Borris og Harrild Heder – Naturens Vandvej vestlig del
– Ca. 600 km²

Beskrivelse	Skjern Å´s Vandopland er et stort geografisk område på størrelse med Fyn. Vandoplandet strækker sig fra udspringet i Tinnets Krat til udløbet i Ringkøbing Fjord herunder Skjern Ås nedre del med å-deltaet, Skjern Enge og de afvandede, drænedede og intensivt dyrkede Falbæk Marker og Fuglsand. Vandoplandet rummer små og store regulerede, uregulerede og delvist naturgenoprettede tilløb til Skjern Å, bl.a. Ganer Å, Omme Å, Vorgod Å, Karstoft Å, Rind Å, Holtum Å. Skjern Å er vandvejen, der binder arealerne langs åen sammen, herunder de store naturområder Skjern Å Deltaet, Lønborg Hede, Borris Hede, Harrild Hede og Tinnets Krat. De fleste små og store ådale er drænet og opdyrket, dog er der vigtige lokaliteter som plantagerne fra Karstoft Å langs sydsiden af Skjern Å til og med Sandfeld og Ronnum Bæk området, Skjern Å Forvirringen, hvor Rind Å løber ind i Skjern Å, Nørlund Plantage, Høgildgård Plantage og Søby Sø-området.
Naturværdier	Ringkøbing Fjord, Å-deltaet, Skjern Enge og Borris Hede er ét stort sammenhængende naturområde udpeget som Natura 2000- og Fuglebeskyttelsesområder. Naturområderne er af international betydning for flere vade- og andefugle, gæs og svaner. Høje Sande rummer Danmarks største koloni af ynglende Skkestork. Skjern Enge er Danmarks største og vigtigste rasteplass for Pomeransfugl. Desuden er Ringkøbing Fjord, Å-deltaet og Skjern Enge vigtige træklokaliteter for rastende gæs, svaner, dyk- og svømmeænder og vadefugle, fx Sangsvane, Bramgås, Brushane, Hjejle, Vibe og Vandrefalk. Borris Hede er en af landets vigtigste hedelokaliteter med bl.a. en stor bestand af ynglende Vende-hals. Desuden yngler der Trane og Havørn. Kongeørn ses på Borris Hede, der er potentiel kommende ynglelokalitet for arten. På Lønborg Hede yngler Trane og Havørn. Harrild Hede og Nørlund Plantage huser bl.a. Sortspætte, Hedelærke, Natravn, Stor Tornskade, Rødrygget Tornskade, Bynkefugl og Trane.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 37, Borris Hede; IBA nr. 115, Skjern Å-dalen; IBA nr. 43 Ringkøbing Fjord og IBA nr. 163 Nørlund Plantage og Harrild Hede.
Naturtiltag	Naturgenopretning af vandoplandets små og store vandløb og genskabelse af naturlig hydraulik i ådalene fra kilde til fjord vil skabe ét stort, sammenhængende naturområde tværs over Jylland fra udspring til delta med slyngede åløb. En mosaik af moser, våde enge, heder, krat, skove og et stort Skjernå-delta. Genskabelse af de små og større ådale og genopretning af vandløb og våde enge vil øge biodiversiteten, herunder for engfugle og åskrænts-fugle. Af IBA 115 Skjernå-dalen er der stadig knapt 3.000 ha nord, øst og syd for naturområdet Skjern Enge, som ikke er beskyttet og overvejende intensivt dyrkede landbrugsarealer. Arealerne bør sikres mod byudvikling, industrianlæg, skovtilplantning, solceller og vindmøller, samtidig med at lavbundsarealerne genoprettes til våde enge.

Skjern Åens Vandopland samt Lønborg, Borris og Harrild Heder – Naturens Vandvej vestlig del
– Ca. 600 km²

Naturtiltag (fortsat)	I IBA 115-området raster bl.a. Pomeransfugl, Hjejle, Vibe og flere vadefuglearter. Markerne er raste- og fourageringsområder for overvintrende Sangsvane, Pibesvane, Kortnæbbet Gås, Bramgås, Blisgås, Vandrefalk, Blå Kærhøg mfl. Naturstyrelsen er undervejs med at naturgenoprette 1.100 ha ved Pumpestation Nord, som forventes at blive et værdifuldt fugleområde med store vandækkede områder og våde enge, og 300 ha i Damsø, der forventes overvejende at blive en sø. Arealerne blev afvandet i1960-erne og tidligere. Naturstyrelsen opkøber arealer langs Styg Bæk mellem Skjern Å og Lønborg Hede med henblik på sammenhæng mellem Ringkøbing Fjord, Skjern Å deltaet og Lønborg Hede. Den intensivt dyrkede trekant (ca. 300 ha) beliggende i den østligste del af Skjern Enge mellem Skjern Å, Omme Å og Borris Hede er et vigtigt raste- og fourageringsområde for især Sangsvane. Arealet bør udtages af drift, sikres mod bl.a. solceller og vindmøller og bør ekstensiveres permanent. Der er mange fragmenterede eng – og moselokalteter i Skjern Å's vandopland. Bl.a. Rævlingmose/Vorslunde Mose, der kan bindes sammen med Kartoff Å; genslyngning af Hjørptrap Bæk, Ronnum Bæk og Ronnum Mose; vådlægning af Odderbæk området øst for Thyregod; udvidelse af det i forvejen fine naturområde ved Galtkær ved Hastrup Plantage nord for Thyregod. Områderne ved og omkring sammenløb af åer i Skjern Å's mellemstykke rummer stort potentiale som mosaiklandskab. Det er bl.a. hvor Rind Å løber ud i Skjern Å ved den såkaldte Skjern Å forvirring, samt området mellem Karstoft Å og Skjern Å til og med Sandfeld og Ronnum Bæk. Spærringen ved Skjern Å forvirringen har siden 1870-erne og indtil nu i store træk forhindret fri passage for gydefisk bl.a. laks og ørred. Spærringen vil i løbet af 2026 blive fjernet, så der igen bliver fri passage for fiskene mellem Rind Å og Skjern Å. Pga. af engvandingshistorien vil der fortsat blive ledt vand ind i Dalgaskanalen fra Skjern Å gennem et rør. På nordsiden af Skjern Å bliver Harrild Hede og Nørlund Plantage til Naturnationalpark Harrild. Vest herfor ligger Høgildgård Plantage.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	De mange forslag sigter mod at sætte Midt- og Vestjylland endnu mere på naturens landkort. Der vil blive behov for et sammenhængende sti- og cykelsystem. På passende steder anlæg af parkeringspladser, shelters, madpakkehuse, fugleskjul/-tårne, formidlingsplancher m.m. Naturens Vandvej på tværs af Jylland kan give hele området ny identitet. Den klassiske Hærvej passerer tæt forbi Skjern Å's og Gudenåens udspring i Tinnets Krat.
Kommuner i området	Ringkøbing-Skjern kommune, Herning kommune og Ikast-Brande kommune.

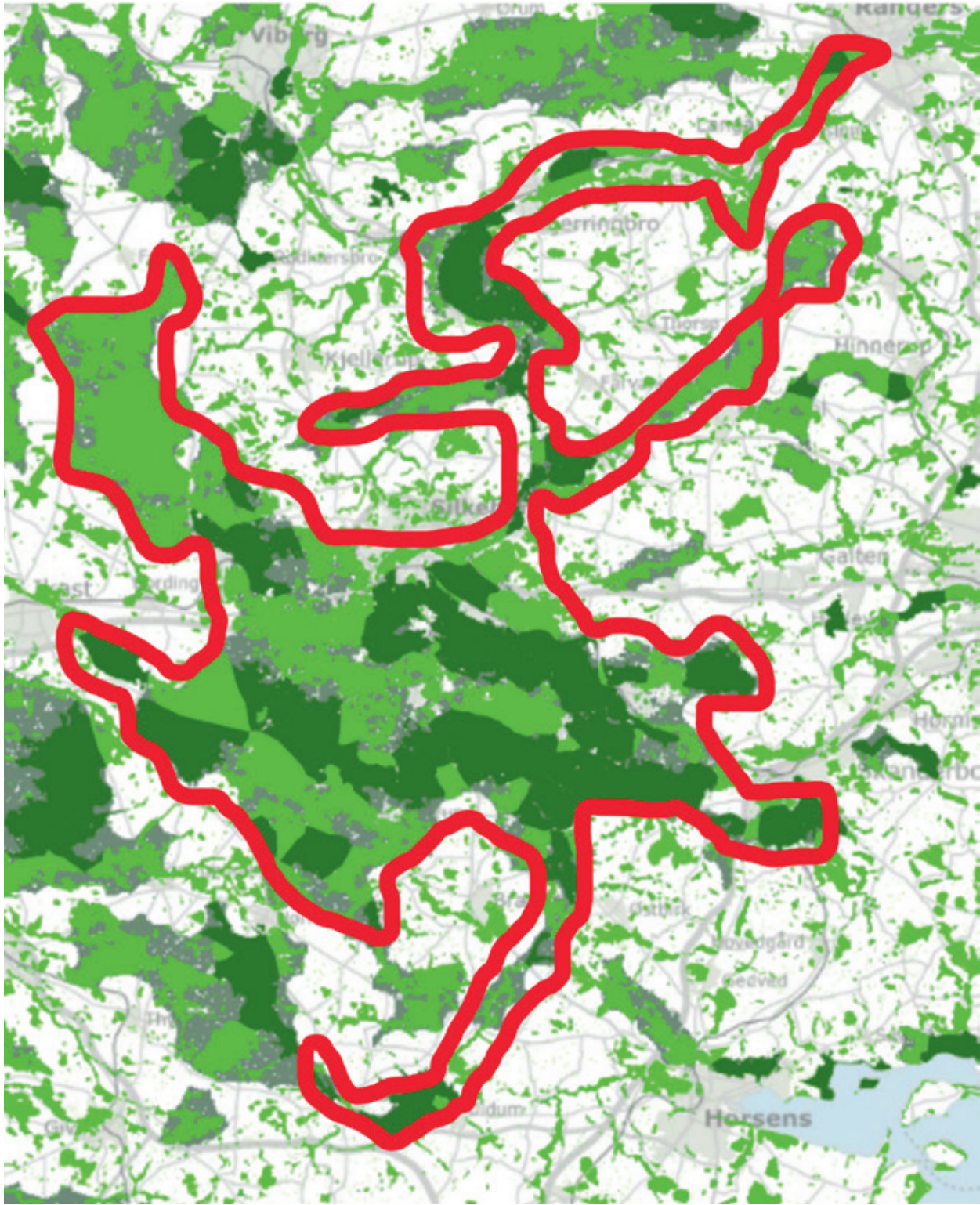

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Gudenå og Midtjyske Søhøjland – Naturens Vandvej østlig del
– Ca. 1.200 km²

Beskrivelse	Midtjylland rummer noget af Danmarks mest enestående indlandsnatur. Området er meget artsrigt, varieret og rigt på kulturhistorie – et naturgrundlag, der rummer et enormt potentiale for biodiversitet, formidling og naturoplevelse. Danmarks største skovområder veksler med heder, overdrev og ådale med moser, søer og våde enge. Naturen bindes sammen af store skovområder som Gludsted Plantage, Hjøllund Plantage, Velling Skov etc., heder som Harrild Hede og Gudenåens vandsystem med de store midtjyske søer og kær. ”Naturens Vandvej” forløber mellem øst og vest i højlandet og syd og nord via de lavtliggende arealer langs Gudenåen.
Naturværdier	Gudenåen er et af Danmarks største å-systemer med karakter af flod ved udløbet i Randers Fjord. Der findes et rigt plante- og dyreliv i selve å-systemet og mange værdifulde biotoper med våde enge, moser og søer i ådalene. Gudenåen enge, Gudenåens udspring ved ådalen omkring Rørbæk Sø, Uldum Kær, Porskær ved Nim, Springbjerg Mose nær Sønder Vissing og Klosterkær ved Mossø. Der er et rigt plante-og dyreliv på hederne og i de store skove, herunder arter af fugle, som nyder godt af uforstyrrede områder. Som eksempler på fuglearter, som yngler, kan nævnes Fiskeørn, Perleugle, Spurveugle (har ynglet), Stor Hornugle, Trane, Natravn, Nøddekrige, Hvepsevåge, Sortspætte, Hedelærke, Rødrygget Tornskade og Duehøg. En analyse fra Københavns Universitet i 2024 viser, at Midtjylland rummer det største og mest artsrige danske indlandsområde med national betydning for sjældne arter. Midtjylland er af Københavns Universitet prioriteret højt med henblik på at sikre og skabe større sammenhængende natur til gavn for biodiversiteten. Mange arealer er omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3, og store områder er fredet og/eller udpeget som Natura 2000-områder omfattet af international beskyttelse, herunder fuglebeskyttelsesområder omkring Vrads, ved Salten Langsø og ved Mossø.
Important Bird Areas udpeget af DOF	–
Naturtiltag	Silkeborg kommune har i 2026-27 afsat 2 mio. kr. til at afsøge mulighederne for at forbedre naturen på tværs af Midtjylland i et samarbejde mellem de midtjyske kommuner og staten. Frivillige borgere arbejder for at fremme interessen for større og bedre natur i Midtjylland gennem projektet ”Natur Midtjylland – Danmarks grønne Hjerte”.

Gudenå og Midtjyske Søhøjland – Naturens Vandvej østlig del
– Ca. 1.200 km²

(Fortsættes næste side)

Naturtiltag (fortsat)	Af gennemførte og planlagte naturtiltag kan nævnes retablering af Sillerup Væld i Ansø Enge, omdannelse af marker til natur på landbrugsjord erhvervet ved Vrads af Naturfonden Earthbreake i 2025, plejeprojekter på Harrild Hede, retablering af Gudenåens delta ved indløbet i Mossø, retablering af passager og stryg ved opstemninger bl.a. ved Vestbirk og genetablering af afvandede enge langs Gudenåen ved og vest for Randers. Naturen i højlandet kan udvides ved skovrejsning og omdannelse af marker til natur, og åer, moser og søer kan bindes yderligere sammen gennem projekter langs Gudenåen: Genopretning af Haustrup Sø mellem Gudenåens udspring og Tørring – spændende område med godt potentiale, retablering af Springbjerg Mose nær Sønder Vissing i kombination med Klostermølle og Klosterkær-området. Porskær ved Nim kan bindes sammen med Hansted Å-projektet. Tangeværket nedlægges, eller der etableres et omløb, og Gudenåens forløb retableres. Endvidere kan en helhedsplan for Gudenåen baseret på de historiske udstrækninger af ådalen være interessant, eksempelvis som det er sket for Væth Enge.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Der er store muligheder for at udvikle naturformidling og naturoplevelser på tværs af Midtjylland og langs Gudenåen. Gæster i udvalgte områder kan bidrage til lokal økonomi, og befolkningens muligheder for at rekreatere sig og bevæge sig i naturen kan forbedres. Der er også potentialer for udvikling af produkter, som har relation til den midtjyske natur og Gudenåen. Der er i forvejen mange stier og besøgssteder både i statsskovene og ved de retablerede søer og vådområder langs Gudenåen. Dette stinet kan evt. udvides og bindes sammen, så det giver endnu bedre muligheder for naturoplevelser. Den rekreative udvikling kan bl.a. tage udgangspunkt i eksisterende formidlingssteder som Brunkulslejerne, Naturcenter Harrild Hede, Isenbjerg i Gludsted Plantage, Velling Skov med udsigtspunkter, Klostermølle, Randers Naturcenter samt de nationale ruter Vandvejen, Margueritruten, Cykelruten Danmark på Tværs og Gudenåstien, der er planlagt fra kilderne i Tinnet Krat til udløbet i Randers Fjord.

Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed (fortsat)	Sammen med Skjern Å-systemet udgør det Naturens Vandvej på tværs af Jylland – det kan give hele området ny identitet. Den klassiske Vandvej passerer tæt forbi de to store åers kildepladser, men hvor den klassiske Vandvej ligger højt i terrænet af hensyn til at sikre fremkommelighed i historiske tider, så ligger Naturens Vandvej lavt, tæt på de store åer og deres natur. Dette forslag sigter mod at sætte Østjylland endnu mere på naturens landkort. Flere af de involverede arealer er mindre og ikke tænkt i sammenhæng. De kan bindes sammen med et stinetværk, som kan give langt bedre muligheder for naturoplevelser.
Kommuner i området	Silkeborg kommune, Skanderborg kommune, Ikast-Brande kommune, Horsens kommune, Hedensted kommune, Vejle kommune, Favrskov kommune og Randers kommune.

Gendannelsen af Mariager Fjord og Randers Fjord samt Det Østjyske Vadehav
– Ca. 300 km²

Beskrivelse	Randers Fjord modtager vand fra Gudenåens udløb – Danmarks eneste flodmunding – og løber derfra gennem et langt stræk med nuværende og tidligere strandenge. På nordsiden af fjorden ved overgangen til Kattegat findes Overgaards inddæmning, hvor de to yderste koge består af tidligere fjord og strandeng. Overgaards Inddæmning grænser ligeledes op mod Mariager Fjord. Siden 1870 er arealet med strandenge reduceret med 78 %. Den store inddigning af Helberskov-engene på nordsiden af fjorden under Anden Verdenskrig fjernede et meget stort areal, men tilbagegangen havde været særlig markant ved Overgård, fra mere end 800 ha i 1870 til blot to ha i 1980. Hevring Bugt bør ses unikt som et «Østjyllands Vadehav» (saltvand og fluktuerende vandstand), imens Mariager Fjord (ferskvand) og Randers Fjord (ferskvand og brakvand) spiller en anden stor rolle for fuglenes tilstedeværelse med næringsstofftilførsel, omend ikke i for stort omfang, til fødegrundlaget.
Naturværdier	Rastende og ynglende ande- og vadefugle, gæs, vadefugle, og fugle knyttet til strandenge, rørskov, vader og strømrender. Den østlige del af Mariager Fjord, der er det vigtigste område for fuglelivet, er meget lavvandet med store mudder- og sandvader, samt mindre øer og holme. Mariager Fjord har tidligere været særlig kendt for i efterårs-/vinter-månederne at huse en stor del af verdensbestanden af Lysbuget Knortegås, der yngler på Svalbard. Mangel på ålegræs pga. forurening har dog medført et stort fald i antallet af rastende Knortegæs, som i stedet har spredt sig over et større område langs den jyske østkyst og ind i Limfjorden.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 15, Dele af Randers og Mariager Fjorde.
Naturtiltag	At genskabe de fugtige strandenge i området ville give god mening, da denne rige naturtype stort set er forsvundet langs Mariager Fjord. Flere kystnære vådområder og strandenge kan genskabes i dette område: Naturgenopretning af de yderste koge i Overgaards Inddæmning, Genopretning af Helberskov-engene på nordsiden af Mariager Fjord, gendannelse af omlagte strandenge i Mariager Fjord og Randers Fjord.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Randers Fjord og Mariager Fjord udgør allerede områder med mange, fine rekreative tilbud, knyttet til fjordene og den kystnære del af Kattegat. Dette kan styrkes yderligere gennem genopretning af naturområder til glæde for Bed & Breakfast udlejere m.fl.
Kommuner i området	Mariagerfjord kommune, Randers kommune og Norddjurs kommune.

Gendannelsen af Mariager Fjord og Randers Fjord samt Det Østjyske Vadehav
– Ca. 300 km²

Kolindsund og Mols
– Ca. 250 km²

Beskrivelse	Kolindsund, et tidligere vådområde på 26 km², afvandes ud igennem Grenå, ligesom Randers Fjord og Mariager Fjord afvander hver for sig ud til Kattegat. Der har i flere år været arbejdet for en vision om at genskabe det udtørrede Kolindsund som et storslået egnsudviklingsprojekt for hele Djursland, og det vurderes, at det i dag er tættere på en virkeliggørelse end nogensinde tidligere. Mols Bjerge er udpeget til Nationalpark, der omfatter mange forskellige og spændende naturtyper med flotte udsigter over de omkringliggende landskaber.
Naturværdier	I dag er Kolindsund næsten fuldstændig uden natur i et meget ensformigt landbrugslandskab. Spændende kyststrækning syd for Glatved og til Jernhatten, som over Stubbe Sø binder området sammen med Mols Bjerge, der rummer meget varierede landskaber med rigt naturindhold, men også intensivt drevne landbrug.
Important Bird Areas udpeget af DOF	–
Naturtiltag	Retablering af Kolindsund som vådområde. Potentialet vurderes, givet områdets størrelse, at det kan blive til et område af international betydning. Samtidigt skal nævnes, at det kan have betydning for grundvandet, idet der skulle være konstateret begyndende saltvandsindtrængning i området på grund af den omfattende dræning og pumpning. Potentiale for genetablering af Korup Sø m.fl.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Både Norddjurs og Syddjurs kommuner ser positivt på visionen, og det samme gælder en lang række politikere. Alle er enige om, at området rummer et overvældende potentiale som bosætningsområde, som naturlokalitet og som turistmål i international klasse. Genskabes Kolindsund i sin fulde udstrækning som en stor, lavvandet sø med småøer, lavvandede vige og områder med udstrakte rørskove, så bliver der tale om en attraktion i høj klasse, der kan tilføjes andre lokale attraktioner som Kattegatcentret i Grenå og Mols Bjerge. Nok så vigtigt er det at fremhæve de enestående muligheder for et attraktivt fremtidsmiljø for bosætning og erhverv, som beskrevet i flere undersøgelser. En ny sø på 2.500 ha vil sagtens kunne bære to-tre helt nye landsby-samfund, som sammenkoblet med en effektiv infrastruktur vil tiltrække aktive familier med vellønnede jobs i både Århus og Randers. Alene anlægsfasen, hvor en ny sø tilrettelægges, vil skabe flerårig beskæftigelse for jordarbejdere og entreprenører. Fra andre projekter er der velkendt, at grundværdierne stiger markant, når der genoprettes naturområder.
Kommuner i området	Norddjurs kommune og Syddjurs kommune.

Fra å til kyst og fjord ved Horsens
– Ca. 150 km²

Beskrivelse	Det foreslåede område omfatter naturområder omkring Horsens, Odder og Juelsminde. Ved Horsens bl.a. Bygholm Å, Hansted Å og engene ved Nørrestrand og videre mod øst således at hele den nordlige side af Horsens Fjord tilknyttes til et stort samlet område, inkl. Vorsø og den nuværende Sondrup Fredning over til Åkær Å, og videre via Ondrup og Randlev oser til Odder Å og Norsminde og Kysing Fjorde. Desuden med tilknytning til kystarealerne omkring Gylling Næs med Lerdrup Bugt, Kalsemade, Horskær og Splidholm og kystarealerne op til Hov. Endvidere markerne syd for Horsens Fjord ved Klokkedal, Boller Nederskov, Bjerre Skov og Bjerre Engsø.
Naturværdier	Horsens og Norsminde Fjorde er betydelige yngle- og rasteområder med talrige rastende svaner, gæs, ande- og vadefugle og rummer bl.a. en koloni af ynglende Havterne.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 30, Norsminde (Kysing) Fjord; IBA nr. 44, Uldum Kær; IBA nr. 45, Skovene langs nordsiden af Vejle Fjord; IBA nr. 46 Randbøl Hede, IBA nr. 59, Haderslev Tunneldal samt IBA nr. 161, Nørreådal.
Naturtiltag	Ved Gylling Næs er der nogle afvandede og inddæmmede arealer, hvor dræning og afvanding fint kan stoppes og udlægges som buffer til udvidelse af strandengene, når vandstanden stiger. Ved Odder kan nævnes Odder Å, Assedrup Enge og Kysing Fjord, et tidligere tørlagt område med tilknytning til Norsminde Fjord, som kan blive et rigtigt fint yngle- og rasteområde for fuglene, og som tidligere har været et vigtigt rasteområde, især for Sangsvane. Ved Juelsminde bør As Håb strandenge og Skjold Å genslynges. Et konkret, lokalt eksempel er Hansted Å, hvor der kan skabes værdifuld vådbundsnatur opstrøms i ådalen med gode muligheder for forbedret naturkvalitet på de arealer, der er påvirket af dræning, gødskning mv. og mulighed for naturlige oversvømmelser af ådalen og ekstensiv helårsgræsning i store områder. På sigt kan området udvides mod vest og nord og skabe forbindelse til mere sammenhængende natur langs Gudenåen i vandoplandet til Randers Fjord.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Horsens gennemgår som andre østjyske byer en hastig og dynamisk udvikling, der medfører tilflytning. Nye erhvervsarealer udlægges. Dette har skabt pres på regionens natur i form af arealinddragelse, men også efterspørgsel på grønne områder til rekreative forhold og til gavn for folkesundhed. Dette kalder på, at kommunerne samtænker forvaltningen af den eksisterende natur såvel som potentialet for genopretning af tabt natur.
Kommuner i området	Horsens kommune, Hedensted kommune og Odder kommune.

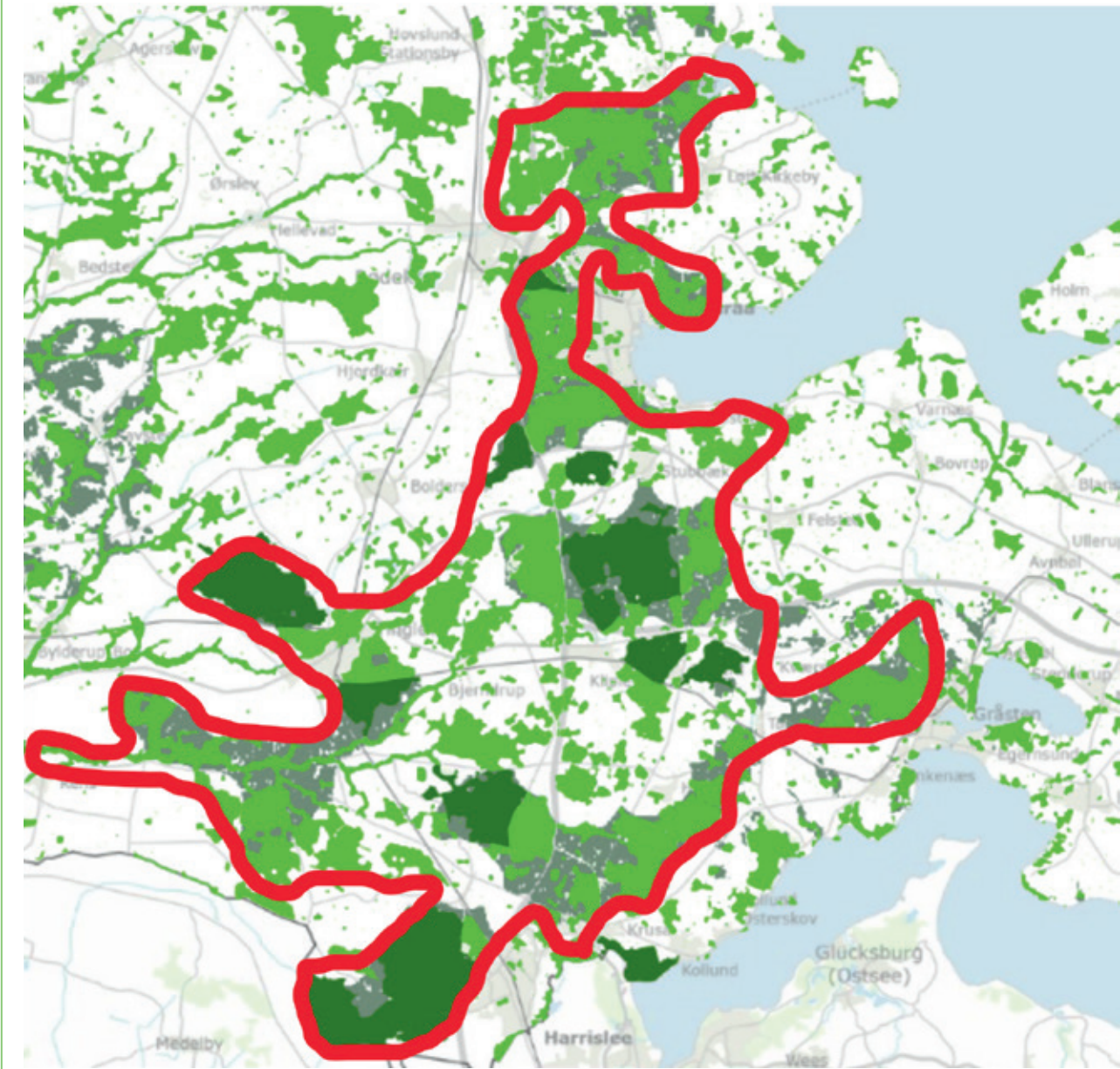
Fra å til kyst og fjord ved Horsens
– Ca. 150 km²

De sønderjyske skove og moser
– Ca. 300 km²

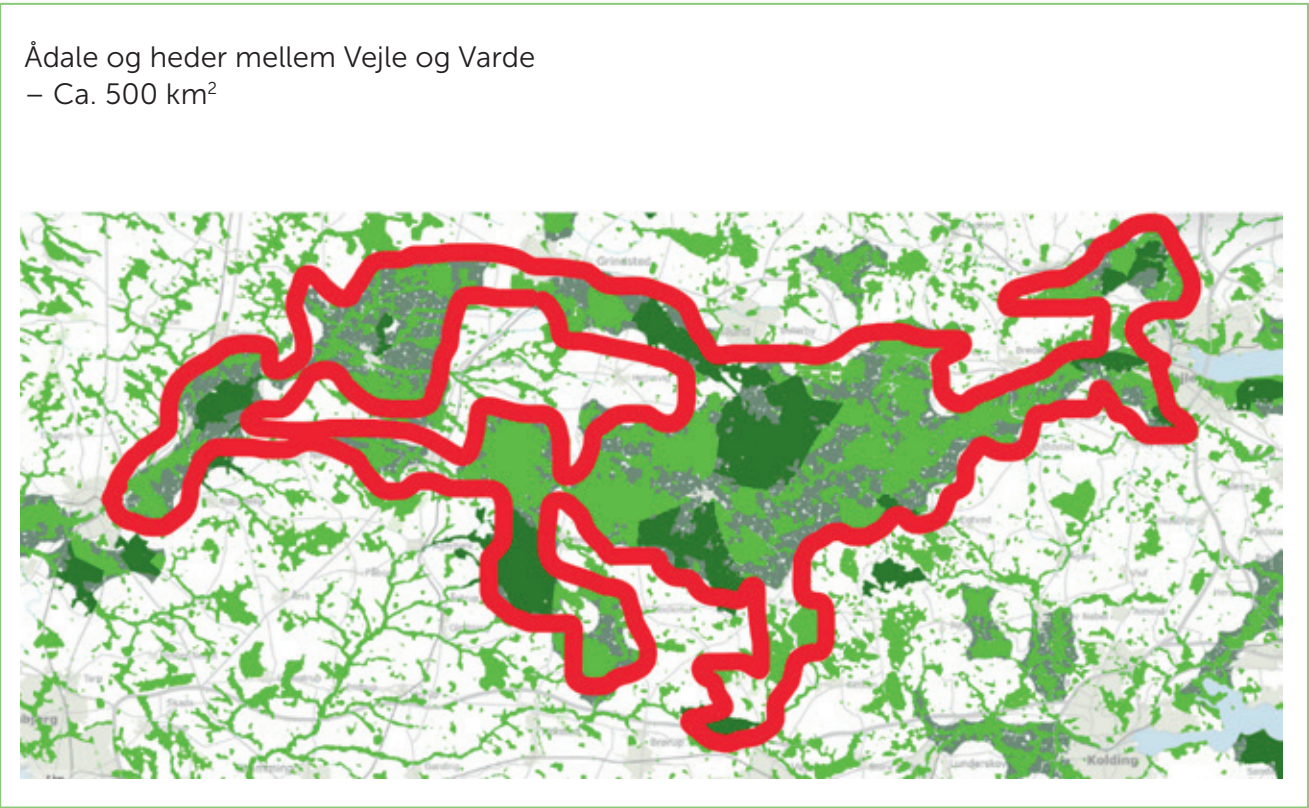
Beskrivelse	Et område med en stor koncentration og diversitet af skove, moser og søer beliggende i den østlige del af Sønderjylland. Med Lillebælt mod øst og grænsen mod syd rummer det en række områder med store naturværdier
Naturværdier	En række sjældne arter fx Mellemflagspætte og Fyrremejse findes i Danmark stort set kun her. Blandt andre ynglefugle kan nævnes Stor Hornugle, Havørn og Trane. Tidligere ynglede Hedehøg i Tinglev Mose, men den er nu forsvundet. I Frøslev Mose er der en særdeles stor bestand af Rødrygget Tornskade, desuden er Sydlig Blåhals og Sortstrubet Bynkefugl blandt karakterfuglene i Frøslev Mose
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 58, Hostrup Sø, Assenholm Mose og Felsted Vestermark; IBA nr. 62, Tinglev Sø og Mose, Ulvemose og Terkelsbøl Mose; IBA nr. 63, Sønder Ådal; IBA nr. 68, Skove ved Gråsten; IBA nr. 70, Frøslev Plantage og Frøslev Mose.
Naturtiltag	Her bør der særligt fokuseres på at styrke naturkorridorerne og øge de enkelte områders areal. Endvidere bør der sættes ind mod lokalitetsforringelser for så vidt angår landbrugspraksis, herunder dræning. Flere af lokaliteterne har oplevet betydelig tilbagegang eller forsvinden af sjældne ynglefugle fx Tinksmød, Sortterne, Hedehøg, Mosehornugle m.fl. Gendannelse af overdrevsområder, vandstandshævning og reduktion af næringsstofbelastning af Hostrup Sø. Også i Tinglev Mose skal der fokuseres på vandstandshævning.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Samtidig med de store naturværdier foregår der i Åbenrå, Sønderborg (og Nordborg) betydelig erhvervsudvikling. Naturområdernes diversitet og rekreative potentiale er en vigtig faktor for at tiltrække nye borgere til disse kommuner.
Kommuner i området	Åbenrå kommune og Sønderborg kommune.

De sønderjyske skove og moser
– Ca. 300 km²

Ådale og heder mellem Vejle og Varde
– Ca. 500 km²

Beskrivelse	Naturen mellem Varde og Vejle byder på varierede oplevelser, fra hede og skov til ådale med flere vigtige naturområder, som fra øst mod vest kan inddeles i seks hovedområder. Vejle Ådal med sidedalene Egtved, Grejs og Højen Ådale er ca. 40 km lang og 2 km bred. Den strækker sig fra Trelde Næs i øst til Sejrup ved Egtved i Vest. Halvdelen er fjord, og halvdelen er ådal. Strækningen fra Vejle mod øst går bl.a. over Kongens Kær, Knabberup Sø og Haraldskær Skov, Ravning Enge og fra Vingstedcenteret og vestover er større områder omfattet af fredningsbestemmelser. Naturmæssigt er jodbundforholdene i Vejle Ådal meget afvekslende, og naturen veksler mellem våde og frodige enge og moser. Randbøl Hede og Frederikshåb Plantage. Disse lokaliteter på sandsletterne vest for Vejle Ådal er ejet af Naturstyrelsen og udpeget som Natura 2000-områder. Holme Å-komplekset; Klelund Plantage med gode chancer for at se ulv. Fra Holme Ås udløb i Varde Å ved Karlsgårde følges Holme Ådal med inddragelse af et par hundrede meter landbrugsjord på begge sider af den ret smalle ådal. Vest for Starup/Tofterup inddrages Abild Hede. Fra Tofterup følges Holme Å (stadig med inddragelse af landbrugsjord langs ådalen) frem til Hovborg. På nordsiden af åen inddrages det store plantagekompleks Baldersbæk/Skovsende/Faldhøje, og på sydsiden skabes forbindelse til den privatejede Klelund Dyrehave. Holme Å følges til sydvest for Vorbasse, hvor området går vest om byen og inddrager plantagekomplekset Stenbjerghus/Dalagergård/Hovborg/Høllund Søgård. Derfra videre til Fromsseier og Slauggård Plantager, der støder op til Randbøl Hede. Fra Vorbasse kunne man tilføje en arm, der går nord om Bække via den række af småplantager, der ligger der, og ned til Kragelund Mose, Gesten Kær, Stavshede Plantage og Gammelby-Vejen Moser. Kragelund Mose er i dag et privatejet naturgenopretningsområde. Nord for Karlsgård mod Tistrup og Sig bør en arm gå op mod nord, så skov- og naturområderne omkring Skonager Lilleå, Kybæk, Linding Å, Assenbæk og Letbæk Møller samt Kraruplund indgår. En del af arealet er ejet af Den Danske Naturfond. Dette område går videre over i Grindsted Å, respektive Ansager Å. Varde Å øst for byen til Karlsgårde Sø og Nørholm Hede samt arealer ved Nørholm gods, der netop er opkøbt af Hempelfonden med henblik på naturgenopretning.
-------------	---

Naturværdier	Vejle Å og Egtved Å slynger sig gennem området. Dalene er omgivet af stejle skrænter med skræntskov. I ådalene yngler bl.a. Sortspætte, Grønspejle og flere par af Stor Hornugle samt Havørn. Ved Ådalenes åer yngler blandt andet Isfugl, Bjergvipstjert, Vandstær, Græshoppesanger og Nattergal. Frederikshåb Plantage og områderne ved Store Råbjerg huser fine bestande af Natravn, Hedelærke og Rødrygget Tornskade. Randbøl Hede er en betydelig rastepads for Traner om efteråret.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 46, Randbøl Hede; IBA nr. 48, Hedearealer ved Store Råbjerg; IBA nr. 54, Vejen Mose.
Naturtiltag	Forslaget forbinder en række større natur- og skovområder ved at inddrage landbrugsjord. I Vejle Ådal er der gennem flere år blevet gennemført naturprojekter, og der er stort fokus på det. For nuværende bliver der bl.a. igangsat et stort genopretningsprojekt af Vejle Å ved Ravning Enge. Kommunen opkøber jord til projekter herunder Grøn Trepert, og Den Danske Naturfond har også opkøbt flere områder i Vejle Ådale i de seneste par år. Etablere vandløbenes vildmark i det område, der ligger inden for følgende afgrænsning: Hodde - Letbæk - Tistrup - Yderik - Sig - Varde - Næsbjerg - Nordenskov - Hodde. I området er der gennem de seneste 15 år lavet mange fine naturprojekter, som man nu bør sammentænke: Ny Varde Å (2010), ny Holme Å (2021), Kraruplund og Letbæk og udviklingen af Karlsgårde-området. Endvidere forventes 'Vildere Varde Ådal' fra Karlsgårde til østre omfartsvej gennemført.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Naturområdet bør i stor udstrækning løbe omkring den eksisterende kyst-til-kyst sti langs Varde Å og Holme Å.
Kommuner i området	Varde kommune, Billund kommune, Vejle kommune og Vejen kommune.

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Vadehavet med Vade og marsk, enge, geest og ådale
– Ca. 900 km²

Beskrivelse	Omfatter Vadehavet og marsken fra den dansk-tyske grænse til bunden af Ho Bugt. Omfatter Måde Enge, Varde Ådal fra Ho Bugt til Varde by, Skallingen, Ribe Østerå, Fanø og Rømø, Mandø, Brede Å – Ballum Enge, Skast-Kogsbøl Mose, Sejersbæk Kog, Højer Kog, Sejersbæk, Sølsted Mose til Kongens Mose, Draved Skov og Alslev Mose, Tøndermarsken samt arealer langs grænsen mellem Sæd og Rens. Heri indgår således bakkeøer til marsk og vadehav, de store øst-vest-gående ådale med indlandsdeltaer, samt en meget stor alsidighed af naturtyper og habitater, særligt moserne – både hedemoser, lavmoser og højmoser. Marskområderne og tidevandsfladerne i Vadehavet er enestående på globalt plan. Afgrænsningen bør selvfølgelig som minimum være nationalpark-afgrænsningen, men endnu bedre og mere forsvarligt bør afgrænsningen følge fællesmængden af Natura 2000-områderne (Habitat- og Fuglebeskyttelses-områderne), så grænsen ind mod øst bliver grænsen for det havskabte landskab (der hvor marsken hører op og bliver til smeltevandssletten (eller morænedannelser), ca. 5 m-højdekurven.
Naturværdier	Vadehavet er Danmarks vigtigste fugle- og naturområde i en international dimension. Den store variation i landskab og naturtyper er helt afgørende for indvandring af nye arter (planter, insekter, pattedyr og fugle) fra syd og udgør et brohoved mellem det europæiske kontinent og resten af landet samt i nogen udstrækning de skandinaviske lande. Tilsvarende gælder for mange fuglearter, der i millionvis passerer Sønderjylland på deres træk fra/til nordlige yngleområder til/fra overvintringsområder længere mod syd. Alene Vadehavet besøges årligt af 12-15 mio. vandfugle. Området er klassificeret som Unesco Verdensarv, Ramsar-område, Natura 2000-områder, Nationalpark, Naturnationalpark Draved Skov og Kongens Mose, indgår i Det Trilaterale Vadehavssamarbejde (Holland, Tyskland og Danmark) og rummer dertil en række fredninger m.v.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 49, Ho Bugt Enge og Varde Ådal; nr. 51, Ribe Holme og enge ved Kongeåen; nr. 52, Mandø; nr. 53, Fanø; nr. 55, Skallingen og Langli; nr. 57, Vadehavet; nr. 60, Tøndermarsken; Magisterkog og Rudbøl Sø; nr. 61, Kongens Mose og Draved Skov; nr. 63, Sønder Ådal; nr. 65, Rømø; nr. 66, Lindet Skov, Hønning Mose og Plantage m.m. samt nr. 67, Ballum og Husum Enge.
Naturtiltag	For Tøndermarskens centrale dele er det en stor opgave at sikre optimale hydrologiske forhold for natur og fugle samt at arbejde for større mosaikstruktur i habitaterne. Driften er i høj grad reguleret gennem Tøndermarskloven, som bør revideres med henblik på at give natur og biodiversitet højeste prioritet, så området kan få status som stærkt beskyttet natur, jvf. EU´s naturgenopretningsforordning. Naturgenopretning kan bl.a. laves i Brede Å og Ballum Enge med genslyngning af åen og ekstensivering af engarealer. Samtidig kan der skaffes arealer til vandparkering ved stor afstrømning i å-systemet.

Vadehavet med Vade og marsk, enge, geest og ådale
– Ca. 900 km²

(Fortsættes næste side)

Naturtiltag (fortsat)	Genetablering af strandenge, klitter, klitheder og sikring af naturlig kystdynamik og hydrologi på Rømø. Naturgenopretning af vandløb, moseområder og ferske enge i/ved Skast-Kogsbøl Moser, Sejersbæks Kog og nordlige del af Højer Kog gennem naturlig hydrologi og ekstensiv drift. Lignende naturgenopretning i lavbundsområdet øst og syd for Lindet Skov. De indre koge (bl.a. Højer Kog, Møgeltønder Kog, Ubjerg Kog) kan hægtes sammen med ådalene omkring Vidåen, Sønderåen m.fl., samt perlerækken af moser fra Alslev Mose, Kongens Mose, Sølsted Mose og Kogsbøl-Skast Moser.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	En sammenhængende plan for hele området med udbygning af rekreative faciliteter fx vandrestisystem vil konsolidere egnsudvikling baseret på naturen og naturens kræfter – tidevandet, havet, saltet, den friske vind og stormene. Lokale produkter kan markedsføres ud fra netop disse faktorer og skabe nye erhverv. For besøgende vil der være et særligt sundhedsperspektiv i at møde naturens kræfter og styrkelse af naturværdier, og etablering af solid promovring af områdets naturværdier og naturelementer vil understøtte etablering af sundhedsrettede tilbud, retreats m.m.
Kommuner i området	Varde kommune, Fanø kommune, Esbjerg kommune og Tønder kommune.

FOTO: OLE CASPERSEN

Fynbomalernes kyster - Det fynske Vadehav, Odense Fjord, Enebærodde, Nærå Strand og Fynshoved – Ca. 100 km²

Beskrivelse	Fynbomalerne Johannes Larsen og Frits Syberg har som få skildret den danske kystnatur på en måde, der er blevet folkeeje. De søgte særligt inspiration langs kysterne på det nordlige Fyn, fra Det Fynske Vadehav ved Gyldensten og Æbelø, via Enebærodde og Nærå Strand til Hindsholm og Fynshoved ved Storebælt. Vest for Bogense ligger den inddæmmede fjordarm, Lillestrand. I dag er størstedelen af arealet stadig græsland, men med sænket vandstand. Nord for byen ligger de lavvandede "Mågeøerne" med 10 flade øer. Fra kystdiget ved Bogense er der et fantastisk kig over Mågeøerne. Gyldensteen Strand ligger på Fyns nordkyst umiddelbart øst for Bogense og dækker et område på 616 ha. Digerne mellem Langø, Lindholm og Store Stegø er blevet fjernet, så havvandet er strømmet ind i området syd for Lindholm og har dannet et lavvandet fjordområde på 214 ha (Kystlagunen) med vadeblader omgivet af smalle strandenge. Desuden er her en usædvanlig rig ferskvandssø "Engsøen". Generelt er naturen på Fyn presset tilbage som følge af intensiv landbrugsdrift. Der er derfor betydeligt perspektiv i at genoprette naturen samt skabe forbindelse mellem de væsentligste lokaliteter. Nærå Strand er et ca. 450 ha stort, særdeles lavvandet fjordområde, hvor inddæmning har halveret dette fine naturområde i størrelse. Med i inddæmningerne forsvandt de gamle øer Mellemø, Storeø og Lilleø. Odense Fjord er et af landets mest lavvandede fjordområder, med mange grunde og rev. På østkysten af fjorden ligger en række øer og strandenge i bugten nord for Bregvær. Længere mod syd ligger Dræby Fed og øen Tornø. Herfra strækker der sig strandenge til Seden. På den vestlige del af Odense Fjord ligger den i dag afvandede Lumby Inddæmmede Strand. Længere mod nord ligger Gersø, Lammesø og den store inddæmning, Fjordmarken. Den naturskønne fjord, Lillestranden på Hindsholm, kunne sagtens fra asfaltvejen til Fyns Hoved, gå for at være et stenalderlandskab, hvor man ikke ville blive overrasket, hvis der dukkede en stenaldermand op med bue og pil. Syd for Bogense, strækkende sig til landsbyen Ringe, ligger der en perlerække af tidligere tiders usædvanligt planterige lokaliteter: Lisbjerg Mose, Ringe Mose og Kærving Grave. Og åsen Grindløse Ås, som forløber 9 km fra syd for Bogense til Dalskoven.
-------------	---

Fynbomalernes kyster - Det fynske Vadehav, Odense Fjord, Enebærodde, Nærå Strand og Fynshoved – Ca. 100 km²

Beskrivelse (fortsat)	I baglandet til Nærá Strand ligger det 120 ha store inddæmmede fjordområde, Klinte Strand. Øst for Nærá Strand strækker ”Den Inddæmmede Strand” sig 3-4 km mod øst. Nordfyns største moseområde ”Hasmarkmosen” befinder vest for landsbyen Hasmark. Vest for Østrup løber den udrettede og afvandede Horsebækken, og op til bækken ligger skovene ved Østrup. Langs vestkysten af Odense Fjord ligger en række store inddæmmede, i dag flade, opdyrkede arealer, i form af Inddæmning ved Hofmansgave, Fjord-marken, Skeby Strand, 4-talsstranden, Lammesø, Gersø og fjordens andenstørste inddæmning, Lumby Inddæmmede Strand. Østsiden af Odense Fjord rummer strandenge ved Stige Ø og fra Seden til Dræby Fed. På Dræby Fed ligger der sydligst en del af Inddæmningen ved Espø. Fra Munkebo Bakke med højder op til 58 m, strækker der sig strandenge til Gabet. Mod øst findes den i dag inddæmmede fjordarm, Tårup Inddæmmede Strand, kaldet ”Sybergland”. På Hindsholm findes der strandenge ved Dalby Bugt. Længere mod nord er der store herregårdsmarker i form af morænejord og hævet havbund. Selve Fyns Hoved er store afgræssede overdrevsområder, suppleret med små lyngstykker nærmest sommerhusene.
Naturværdier	Mågeøerne rummer tusindvis af ynglende vandfugle i form af Skarv, Ederfugl, måger og terner. I træktiden er området Fyns eneste regelmæssige rasteområde for Lysbuget Knortegås. På kort tid er Gyldensteen Strand blevet et af Fyns bedste fugleområder. De nye vådområder tiltrækker mange ynglende gæs, ænder, vadefugle, måger og terner. Store flokke af vandfugle holder til her hele året. På Reservatet ved Orestrand, vokser der sjældne planter såsom eng-ensian og strand-rødtop. Herfra kan planterne måske brede sig til de øvrige arealer på Gyldensteen Strand. Nærá Strand er Fyns vigtigste rasteplads for mange vadefugle og er et jagtfrit område. Æbelø tiltrækker hvert år titusindvis af gæster. Her findes det ene af de i alt 3 ynglende havørnepar i området. Øen er fredet, og her findes mange gamle egetræer. Moserne Lisbjerg Mose, Ringe Mose og Kærsing Grave rummer stadig mange for Nordfyn sjældne planter, fx sort skæne (én ud af 3 danske voksesteder), eng-troldurt og sump-hullæbe.

Naturværdier (fortsat)	Hasmarkmoserne rummer store bestande af guldsmede, og odderen er indvandret. Horsebækken sammen med kysterne langs vestsiden af Odense Fjord rummer ynglende Rørhøg og tusindvis af rastende gæs, svømmeænder og vadefugle. Ølund-Lammesø området er et af Fyns bedste for vandfugle og ligger på Odense Fjords vestside ca. 4 km øst for Otterup. Fjorden er en vigtig rastelokalitet for titusindvis af vandfugle, og øerne er yngleplads for truede og sjældne kystfugle. De øvrige kyster af Odense Fjord rummer stadig store bestande af ynglende kystfugle, ligesom øerne gør det. Vigelsø er rasteplads for op til 30.000 Hjejler om efteråret. Fjordens østkyst rummer ynglende vadefugle og her er nu genudsat strandtudse. Tornø og Dræby Fed rummer op til 5.000 Bramgæs, foruden op til 10.000 Hjejler. Lillestrand på Hindsholm rummer, når øerne er rævefri, store bestande af ynglende måger, terner og Ederfugl. På Fynshovedområdet ses i forårsperioden et større, nordgående fugletræk. Overdrevene rummer store bestande af fåtallige planter såsom lav hindebæger og klæbrig limurt. Her er også en bestand af strandtudse, og den sjældne orkidé biblomst vokser her i tusindtallige bestande.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 75, Odense Fjord og IBA nr. 76, Kysten ved Nærá og Æbelø-området.
Naturtiltag	Der skal etableres en naturkorridor, som forbinder Lillestrand, arealer øst for Bogense, Fredskoven og Ålebækken. Der skal etableres våde enge og sump på 95 ha ved Orestrand nordøst for Gyldensten. Der skal laves en naturkorridor, som forbinder Orestrand med arealer øst for Orestrand samt strandenge ved Jersore. Klinte Strand retableres som en lavvandet ferskvandssø, omgivet af et bælte af strandenge og ferske enge. Strandengene syd for fugletårnet ved Nærá Strand (Fælleden) genskabes. Den inddæmmede og afvandede fjordarm på 280 ha i den østlige del af Nærá Strand retableres som afgræssede vådområder med frit vandspejl og store enge. Stormosen i Egebjerggård Storskov retableres som en næringsfattig skovmose. De store moseområder Lisbjerg Mose, Ringe Mose og Kærsing Grave samt Grindløse skal forbindes, så her bliver 10 km sammenhængende natur. De omtalte moser skal genoprettes i deres oprindelige størrelse samt afgræsses.

(Fortsættes næste side)

Naturtiltag (fortsat)	Ved Odense Fjord etableres der en 150 ha stor sø i den vestlige del af Fjordmarken. Den midterste del af Fjordmarken retableres som lavvandede søer med enge. Det samme gælder Skeby Strand. Vådområder ved Hofmanskave, den vestlige del af 4-talsstrand, inddæmmede arealer på Gersø og bag Dørholmbugten retableres som ferske søer med store tilstødende enge. Den nordlige del af Lumby Inddæmmede Strand etableres som store ferske søer med enge. Den inddigede strandenge Kærby Fed får fjernet fjorddiget, som rykkes tilbage, ind i landet. På Dræby Fed etableres der en sø ved Espø, som ikke kolliderer med Odense Havns udvidelsesplaner. Desuden lægges Fedsodde på Dræby Fed ud i græs, som afgræsses. Munkebo Bakkes del ud mod Odense Fjord lægges ud i ét stort overdrev. Den vestlige del af Sybergland samt tidligere strandenge, retableres til søer og strandenge. Ved Lillestranden på Hindsholm etableres der vådområder, og det inddæmmede område ved Scheelenborg etableres som et ferskt sø- og vådområde. Landhævningsområdet Øxnehave tilbageføres til ferske enge, så her kan udvikles planterige rigkær.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Det nordlige Fyn fra Bogense til Kerteminde har stærk kobling til kysterne ud mod Storebælt. Genskabelse af naturen kan bidrage til denne lokale identitet, øge herlighedsværdier og stimulere til yderligere turisme. Rekreative faciliteter ikke mindst vandrestier kan udbygges, bl.a. en 10 km sti langs Grindløse Ås til Dalskoven. Fra Skåstrup bør der etableres en cykel- og gangsti til moserne ved Lisbjerg, hvorfra de kan sammenbindes med stier til Odense Fjord. Området kan videre forbindes til Odense Fjord, hvor der går en cykelsti helt til Odense. I en lidt senere fase kan stierne vest for Odense forbindes til arealerne øst for Odense Fjord, så man kan cykle/vandre helt til Fyns Hoved, en sti på 75 km med yderligere afstikkere til Gyldensteen Strand, Nærá Strand med videre.
Kommuner i området	Nordfyns kommune, Odense kommune og, Kerteminde kommune.

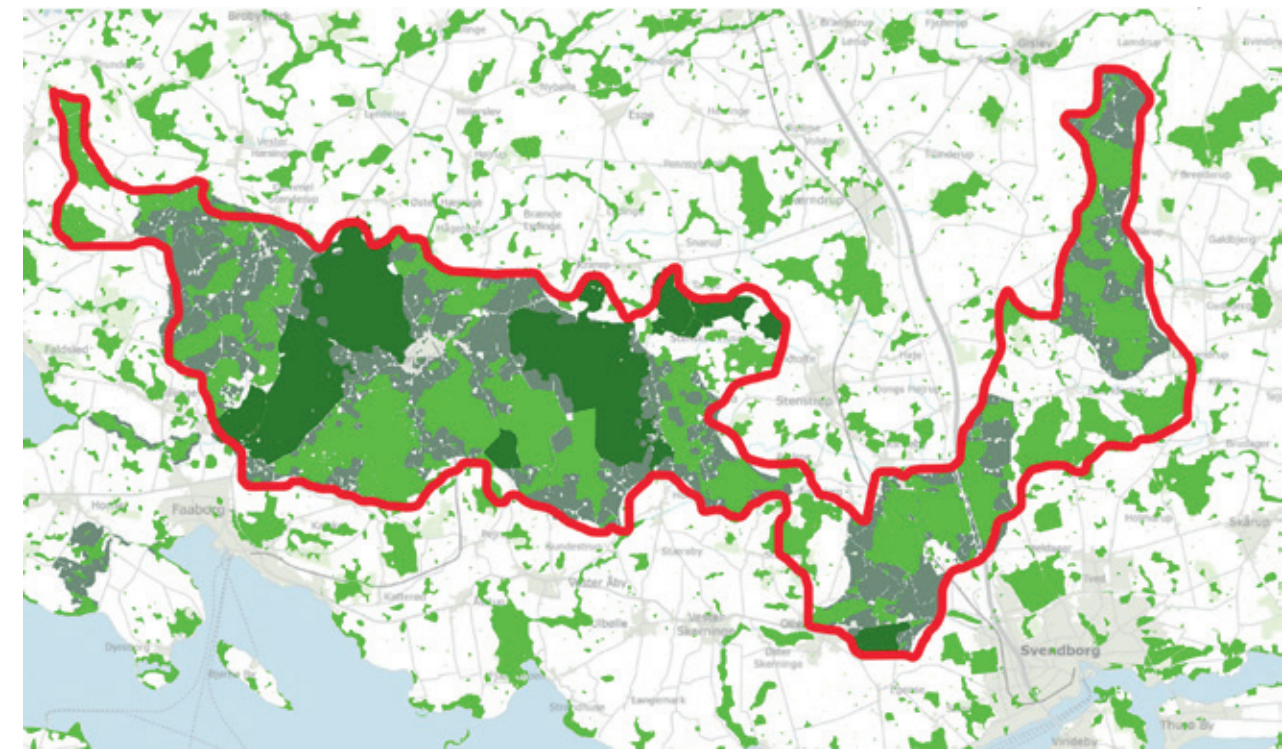

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Det Fynske Bakkeland
– Ca. 150 km²

Beskrivelse	Kært barn har mange navne, også dette område, der både er endt som De Fynske Alper og Svanninge Bakker. Her er anvendt betegnelsen Det Fynske Bakkeland for at fremhæve, at hele området bør anskues samlet – fra Egebjerg Bakker, Hedeskov og Løvehave ved Svendborg, via de store søer Arreskov Sø, Nørresø og Brændegård Sø, Svanninge Bakker ved Fåborg og videre op forbi Håstrup Bjerge og Ny Stenderup samt Jordløse Bakker og så vidt muligt hele vejen til Frøbjerg Bavnehøj, Hårebjerge og Ørslev Bjerge ud mod Fønsskov. Skovene breder sig langt omkring, så der dannes et af de største sammenhængende skovområder på Fyn. Brændegård Sø er med 104 ha Fyns tredjestørste sø. Søen er sammen med Nørresø beliggende i et smukt og varieret sydfynsk herregårdslandskab, hvoraf en stor del er skovbevokset.
Naturværdier	Området har en tæt bestand af ynglende rovfugle fx Havørn, Hvepsevåge, Duehøg og Rød Glente samt hulrugende fugle som Huldue og Grønspætte. Af andre skovfugle kan nævnes Skovsneppe, Natugle, Ravn og Kernebider. De mange overdrev huser også arter som Rødrygget Tornskade og dertil et væld af insekter og planter. Hasselmusen har sin stærkeste population her. Havørn yngler i nærheden af Brændegård Sø og ses året rundt. Ved søen yngler desuden Toppet Lappedykker, Knopsvane, Grågås, Gravand, Gråand og Blishøne. Nørresø har knap så mange ynglefuglearter, men Toppet Lappedykker og Gråand yngler i mindre antal.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 74, Braændegård Sø, Nørresø og skove ved Brahetrolleborg samt IBA nr. 78, Arreskov Sø.
Naturtiltag	Skovene og overdrevene i dette bakkelandskab er flere steder af høj kvalitet, men fragmenterede. Bakkernes vigtige overdrev er flere steder ved at gro til. Der skal etableres korridorer mellem vådområder med centrum i Neverkær.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Byerne på det sydlige og vestlige Fyn oplever i disse år stor tilflytning, med Svendborg i spidsen, hvilket skaber pres på naturen og efterspørgsel på rekreative tilbud. Bedre muligheder for vandreture og cykelruter vil bidrage til folkesundhed, samtidig vil styrket natur og landskabelige værdier øge herlighedsværdien og ejendomspriser. Mange af bakketoppene byder på storslåede udsigter mod det Det Sydfynske Øhav og Lillebælt.
Kommuner i området	Assens kommune, Faaborg-Midtfyn kommune og Svendborg kommune.

Det Fynske Bakkeland
– Ca. 150 km²

Lillebælt – Marsvinets land
– Ca. 300 km²

Beskrivelse	Lillebælt strækker sig fra Båring Vig, Tragten og Østerskov nord for Fredericia og sydover til Helnæs, Horneland med Bøjden Nor og Løjt Land og Sandvig samt Kegnæs med Hartsø på Als
Naturværdier	Farvandet Lillebælt i sig selv rummer fine naturværdier inklusive en stærk stamme af marsvin, mens kystområder og åerne med udløb i Lillebælt rummer såvel kystskove som vådområder og ådale med væsentlige økosystemfunktioner herunder tilbageholdelse af næringsstoffer, der ellers vil påvirke det stærkt iltsvindplagede område. I Lillebælt kan der raste i tusindvis af andefugle, bl.a. Ederfugl og Bjergand. Store flokke af rastende fugle gør Bøjden Nor til en vigtig fuglelokalitet. Svaner, gæs, ænder, lappedykkere, skalleslugere, Rørhøg, Blishøns, vadefugle, måger og terner fouragerer og raster her. Hartsø på Kegnæs er en delvist afvandet sø med stor rørskov og omkranset af enge. Her er mange rastende andefugle, en del vadefugle og især gæs. På gode dage ser du alle danske arter af svømmeænder. Rørhøg yngler ofte her, og om foråret kan du opleve Rørdrummens pauken.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 47, Lillebælt; IBA nr. 59, Haderslev Tunneldal
Naturtiltag	Genetablering af arealer omkring Hårby Å samt dennes udløb i Helnæs Bugten samt arealer omkring Emtekær Nor samt Flægen ved Tybrind. Flere steder kan der etableres samtænkning af kystskove og kystnære vådområder med lavbundsjorder, der ville lette kvælstofpresset på Lillebælt. Et konkret eksempel kunne være kystlandskabet nord for Haderslev Fjord. Her bliver det lave forland, Knud Lyng og Ørby hage og Hejlsminde tidvist oversvømmet. Der kan etableres skovrejsning med fri, naturlig erosion langs hele kysten, dog ikke uden for sommerhusområder som Sandersvig, Anslet camping og sommerhuse nord for Ørbyhage, fordi kystsikring kan være nødvendigt for at disse rekreative arealer kan bestå. Flere strækninger mellem Gravenshoved og Sandersvig samt mellem Sandersvig og Knud Lyng med potentiale for fremtidige, nedfaldne skrænter og træer bør indgå. Også ådalen Sillerup Bæk bør indgå. Et andet eksempel på sådan samtænkning er Kegnæs ved Als. Ved udpegning af hele øen bliver kystlinjen maksimal og dermed tidvise oversvømmelser til fremme af strandenge størst. De naturlige hydrologiske forhold såvel for fersk som salt vand bør genskabes. Kegnæs ligger ud til Flensborg Fjord og er et af Danmarks sydligste punkter og vil kunne bidrage til trepartsaftalens mål om at udpege område i det sydlige Danmark, hvor den ny natur, der forventes af bevæge sig fra syd mod nord for at etablere sig.

Lillebælt – Marsvinets land
– Ca. 300 km²

(Fortsættes næste side)

Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Lillebælt er et meget populært område for rekreative interesser, både naturoplevelser og fysisk udfoldelse, der stimuleres af de flotte landskaber. Mange campingpladser, Bed & Breakfast-tilbud, kajakudlejere, lystbådehavne m.fl. nyder godt heraf, men med en kvalitetsforbedring af natur og miljø vil den økonomiske gevinst øges samtidig med, at det vil blive endnu mere populært for tilflytning. De mange historier om iltsvind i Lillebælt trækker derimod områdets image i negativ retning.
Kommuner i området	Assens kommune, Faaborg-Midtfyn kommune, Haderslev kommune, Kolding kommune, Sønderborg og Åbenrå kommune.

FOTO: PETER FRIS

Det Sydfynske Øhav
– Ca. 200 km² ekskl. vandflader

Beskrivelse	Det Sydfynske Øhav omfatter det lavvandede havområde med øer syd for Fyn mellem Horne Land i vest og Langeland i øst. Der er ca. 45 mindre øer og holme. Øerne Lyø, Bjørnø, Avernakø, Svelmø, Drejø, Skarø, Hjortø, Birkholm og Strynø er beboede. Kystområder på Fyn, Tåsinge, Langeland og Ærø medtages. I alt dækker området 661 km², hvoraf en betydelig del er vandflade. Øhavet udgør et druknet morænelandskab, hvor Lillebælt-gletcheren har givet mange af øerne en orientering SØ-NV. Marine dannelser i form af rev, odder, strandenge, nor og holme præger hele området og udgør naturlige habitater af national og også international betydning.
Naturværdier	De mange holme og strandenge er meget vigtige yngleområder for kystfugle. I DOF-Fyns ø-undersøgelse 2021-22 registreredes op til 1969 par Ederfugl, 319 par Strandskade, 167 par Klyde, 66 par Stor Præstekrave, 256 par Vibe, 177 par Rødben, 3 par Engryle, 33 par Dværgterne, 190 par Havterne, 3 par Rovterne og 1 par Mosehornugle. En del af kystfuglene er gået kraftigt tilbage gennem de seneste 50 år. Området har uden tvivl potentiale for større bestande af flere af disse arter, fx Splitterne og Stor Kobbersneppe bør kunne genetableres. Øhavet er kerneområde for paddearterne klokkefrø, grønbroget tudse og strandtudse.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA 71, Sydfynske Øhav og IBA 72, Marstal Bugt.
Naturtiltag	Området rummer flere inddæmmede nor og strandenge, som har stort potentiale for naturgenopretning. Det er området langs sydkysten af Tåsinge, Siø, Henninge Nor, Ristinge Mose, Magleby Nor, Gråsten Nor, Stokkeby Nor m.fl. På øerne sker der ekstensivering, fordi den traditionelle landbrugsdrift opgives i et vist omfang, men det betyder tilgroning, og der er behov for at sikre græsningspleje på strandenge og opgivne agre. Der bør ske væsentlig opstramning af beskyttelsen af såvel ynglende som rastende fugle mod forstyrrelser. Særligt er der behov for forbud mod kite-surfing i området.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Naturturismen er omfattende, og der er mange muligheder for sejlsport, vandring, lystfiskeri m.m. Men disse rekreative aktiviteter har været med til at begrænse og reducere kystfuglenes bestande. For at modvirke dette bør der derfor sættes på at udvide naturområderne væsentligt ved genopretning af afvandede områder og generel ekstensivering med afgræsning. Se bl.a. "Kystfugle omkring Fyn" (Andersen og Bisschop-Larsen, DOF Fyn 2023).
Kommuner i området	Faaborg-Midtfyn kommune, Svendborg kommune, Langeland kommune og Ærø kommune.

Det Sydfynske Øhav
– Ca. 200 km² ekskl. vandflader

Odsherred og Isefjordens vandområde
– Ca. 400 km²

Beskrivelse	Odsherred og Hornsherred udgør en betydelig del af oplandet til Isefjord. Historisk har de naturlige økosystemer mistet betydelige arealer til inddæmning og udtørring, primært til landbrugsformål, med indvindingen af Lammefjorden og Sidinge Fjord som de største indgreb. Ådalene i de sydlige og vestlige dele af området udgøres af store eng- og landbrugsarealer med et stort potentiale for naturgenopretning. De gamle statsejede skove, fx Sandflugtsplantagen, Annebjerg og Ulkerup (Natura 2000-område nr. 262), Kongsøre, Bognæs/Hønsehals og Grevinge, rummer væsentlige faunistiske naturværdier. De nedenfor forslåede naturtiltag vil kunne genetablere flere af disse naturlige økosystemer. Isefjords potentiale som fuglelokalitet vil blive styrket, hvis fjordens miljøtilstand forbedres.
Naturværdier	Talrige arter forekommer i området – alle artsgrupper er rigt repræsenterede, og området omkring Isefjords munden er et ornitologisk hot-spot. Den totale artsliste for dette område er antagelig i top 3-5 for Danmark. Hovvig og Tempelkrogen er de vigtigste lokaliteter i dag. Hovvig er en af Sjællands bedste fuglelokaliteter for både yngle- og trækfugle. Der er observeret 279 arter. Tempelkrogsøen (199 arter) og Marup Mose (179 arter) hhv. nord og syd for Holbækmotorvejen, rummer fx en betydningsfuld bestand af ynglende Sorthalset Lappedykker, Klyde og senest ynglende Trane. Derudover rummer området varierede kystlandskaber, mindre søer og moser, skovarealer med både nordligt og østdansk præg. I skovområderne yngler foruden en betydelig bestand af skovfugle også Havørn, Rød Glente, Duehøg, Hvepsevåge og Ravn.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 97, Hovvig; IBA 102 Korshage-Hundested.
Naturtiltag	De vigtigste lokaliteter ligger noget isoleret, hvilket kan ses på bestandene af mere fåtallige arter. Naturgenopretninger i nærområderne vil derfor også styrke ynglefuglefaunaen på disse klasselokaliteter. I Odsherred foreslås gendannelse af en række vådområder og søer, som i dag ligger under terræn: Klint Sø, Trundholm Mose, Ringholm Jorder og Sidinge Fjord. Den inderste del af Sidinge Fjord – Kelstrup Enge vest for rute 21, er blevet naturgenoprettet og vådlagt for få år siden, men er nu under voldsom tilgroning pga. manglende plejeplaner. Genskabelse af dele af Lammefjorden vil givet skabe debat. Områder der ligger i kote -5 og yderligere en del i kote -2,5 bør kunne overgå til natur i stedet for at opretholde den antageligt ineffektive landbrugsdrift.

Odsherred og Isefjordens vandområde
– Ca. 400 km²

(Fortsættes næste side)

Naturtiltag (fortsat)	Naturgenopretningen af området ved Elverdamsåen (Tempelkrogsøen og Marup Mose) har betydet meget for biodiversiteten ikke mindst for fuglene. Et lignende resultat kan forventes ved retablering af åløb og engområderne fx ved rSvinninge Vejle som sø samt permanent ekstensivering af nogle brede randområder langs åer, der munder ud i Isefjord. Nye græsenge kunne afgræsses helårligt af store græssere i stil med den nedre del af Tuse Å, der for nogle år siden blev genslynget og fik engområder, der bliver oversvømmet i dele af året. Andre genopretningsforslag kunne være skovrejsning vest for eksisterende skov/Natura 2000-område (N155) på Tuse Næs.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Odsherred rummer store sommerhusområder med tilsvarende stor betydning for lokaløkonomien. Etablering af lokale naturperler og et tilhørende rekreativt system vil være populære besøgsmaal.
Kommuner i området	Primært Odsherred og Holbæk kommuner. Lidt Lejre, Frederikssund og Halsnæs kommuner.

FOTO: HENRIK HAANING NIELSEN

Sjællands grønne lunger – naturbæltet på tværs af Sjælland
– Ca. 850 km²

Beskrivelse	Et bælte af skove, søer og moser, der strækker sig på tværs af Sjælland fra Saltbækvig og Tissø ved Kalundborg over Lille og Store Åmose, Sorø-skovene, Tystrup-Bavelse, Susåens øvre løb, Holmegårds Mose, Gødstrup Engsø, Gisselfeld-Bregentved Skovene til Even Sø og Præstø Fjord med Feddet. Dette naturbælte har ikke tidligere været anskuet eller forvaltet samlet set, men danner en stærk korridor.
Naturværdier	Området har en solid bestand af rovfugle, bl.a. Havørn og Rød Glente samt ynglende Klyde og Dværgterne. I træktiden og om vinteren er der store flokke af svaner, gæs og ænder. En mindre bestand af odder forekommer, og den vil blive begunstiget af en sammenkobling af naturområderne.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 89, Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord og Jungshoved Nor; IBA nr. 91, Holmegård Mose og Porsmose; IBA nr. 93, Tystrup-Bavelse-Sørne; IBA nr. 100, Saltbæk Vig; IBA nr. 100, Tissø, Lille Åmose og Hallenslev Mose samt IBA nr. 101, Bregentved- og Gisselfeld-sørne.
Naturtiltag	Flere potentielle områder vil være relevante ift. naturgenopretning. Genetablering af Store Åmose og ny natur i Kærby Å/Rørmosen ved Kalundborg i den nordvestlige ende af bæltet. Naturpark Åmosen med sine 8.500 ha dækker et betydeligt område. Her sker gradvis naturgenopretnings-tiltag, men den aktuelle plan for 2023-2028 kunne have et højere og mere eksplicit ambitionsniveau. Nord for Næstved, hvor områdets natur er fragmenteret, vil genopretning af en række mindre områder udgøre et fint eksempel på, hvordan der med selv små arealer kan skabe sammenhæng mellem store områder. Det er Torpe Mose til Gammellung, Lavbundsarealer ved Capionsskoven, Vejlemose, Marker nord for Broksø, Engdrag langs Svalebæk, Tesmose og Humlemose syd for Tesmose, som vil give et samlet naturareal efter udtag på 1.173 ha. Det støder mod syd op til og er forbundet med et naturområde på godt 1.600 ha (Holmegaards Mose, Tuerne og Porsmose med tilgrænsende arealer), og mod vest et godt 1.100 ha stort naturområde, der strækker sig fra Slagsmose i syd over Søgaard og Ravnstrup Søer til Ulstrup Mose i vest, som er forbundet med nærværende naturområde via Torpe Kanal. Sammenhæng i naturområderne fra Torpe Mose i vest til og med Gammellung i øst kan sikres ved udtag af 195 ha landbrugsjord.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Naturen på Sjælland er fragmenteret efter pres både fra byudvikling, udlæg af erhvervsområder og ikke mindst intensiv landbrugsdrift. Der er ikke et sammenhængende netværk på tværs af Sjællands Grønne Lunger af rekreative tilbud, vandrerruter m.m. Med en helhedsplan vil der blive skabt et godt grundlag for naturturisme og Bed & Breakfast-faciliteter, samtidig med at den forbedrede mulighed for fysisk udfoldelse vil styrke folkesundheden. Samarbejdet Naturpark Åmosen er et eksempel på et sådant samarbejde, det dækker Store Åmose, Lille Åmose, Skarresø, Tissø og Halleby Å-Flasken.
Kommuner i området	Holbæk kommune, Kalundborg kommune, Sorø kommune, Slagelse kommune, Ringsted kommune, Næstved kommune og Faxe kommune.

Sjællands grønne lunger – naturbæltet på tværs af Sjælland
– Ca. 850 km²

Guldborg Sund og Maribosøerne
– Ca. 180 km²

Beskrivelse	Guldborg Sund mellem Lolland og Falster strækker sig over mere end 35 km og rummer særdeles fine strandenge, mindre øer og store naturværdier i oplandet, der bl.a. omfatter Flintinge Å på Lolland og Maribosøerne. Maribosøerne består af fire søer: Søndersø, Røgbølle Sø og Hejrede Sø sydøst for Maribo by og den mindre Nørresø, der ligger nordvest for byen og er delt af en motorvejsdæmning. I forhold til det ellers flade og opdyrkede Lolland er området ret bakket og et typisk herregårdslandskab med marker og skove.
Naturværdier	Havørne har fået unger ved Maribosøerne hvert år siden 1997. Der er altid både unge og gamle Havørne ved søerne. På Askø og Lindø i Søndersø er der blandede kolonier af Skarv (ca. 750 par) og Fiskehejre (200-300 ynglepar). Ved søerne finder man ynglende Toppet Lappedykker, Gråstrubet Lappedykker, Gråand, Skeand, Taffeland og Troland. Der er en stor ynglebestand af Grågås, og søerne har landets største bestand af Knarand. Rødhovedet And har ynglet ved søerne med få par siden 2003, og det er Danmarks eneste ynglebestand af arten. Majbølle Nor ved Guldborgsundtunnellen huser ynglende Lille Lappedykker, Knopsvane, Grågås, Gravand, Knarand, Gråand og Skeand samt Klyde og Rødben. Rørhøg har rede i rørskovene i området, og engen huser ynglende Sanglærke, Engpiber og Gul Vipstjert. Området tiltrækker mange vandfugle, der raster her under trækket. Guldborgsund huser i træk- og vintertiden et stort antal ænder og gæs, herunder den sjældne Dverg-gås ved Roden Fed, samt et betydeligt antal Havørne.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 86, Guldborgsund og IBA nr. 87, Maribosøerne.
Naturtiltag	Genopretning af naturlig vandstand i Maribosøerne og opland, herunder Hejrede Sø, er påbegyndt af Guldborgsund kommune. Genopretning af strandenge og/eller etablering af vådområder bag diger med stor betydning for sikkerhed mod oversvømmelser, herunder Noret ved Grønsund, Hasselø Nor, Klodskov Nor, Myggetvig og Lille Saltsø, Majbølle Nor, Skidenvig, Sortsø Nor, Storesø og Sundby Nor.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	De nævnte tiltag vil bidrage væsentligt til udbud af raste- og ynglepladser for vandfugle, men vil også muliggøre etablering af et fint netværk af vandre- og cykelruter, som vil tiltrække turister til lokale Bed & Breakfast steder.
Kommuner i området	Lolland kommune og Guldborgsund kommune.

Guldborg Sund og Maribosøerne
– Ca. 180 km²

Genskabelse af Nakskov Fjord og Rødby Fjord
– Ca. 150 km²

Beskrivelse	Nakskov Fjord og Rødby Fjord indgik i det betydelige sikringsarbejde, der blev iværksat efter den tragiske stormflod i 1872. I alt 62 km dige blev bygget for at sikre områderne. Forslaget om at genskabe Nakskov Fjord og Rødby Fjord har som afgørende forudsætning, at det ikke må sætte sikkerheden over styr, men handler derimod om at tilgodese naturen der, hvor det er umuligt. I begge områder blev vigtige naturområder tørlagt, uden nærmere refleksion over betydning for eller hensyntagen til naturværdierne eller det lokale fiskeri.
Naturværdier	Genopretningen af naturen ved Saksfjed Inddæmning øst for Rødby, gennemført af hhv. Fugleværnsfonden og Hempel Fonden, har vist, hvilke naturværdier der kan genskabes. Her yngler nu Havørn, lige som en række sjældne planter og insekter findes. I vinterhalvåret kan der opholde sig store antal af gæs på enge og marker på Sydlolland, herunder et stigende antal Kortnæbbede Gæs, hvor en ny population er ved at indtage nye yngleområder i Barentshavet og samtidig etablerer nye, vigtige rastepladser på trækruten bl.a. på Sydlolland. Som rasteplads er Nakskov Indrefjord et fint fugleområde. Der ses især store flokke af Troland med op til 5.000 individer efterår og vinter, Taffeland sommetider over 1.000 fugle og Grågås, hvor et par tusinde fugle kan raste her sensommer og efterår.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 83, Hyllekrog-Rødsand og Femern Bælt samt IBA nr. 88, Nakskov Fjord og Indrefjord.
Naturtiltag	I Nakskov Fjord foreslås genopretning af 2.185 ha fordelt på syv forskellige inddæmninger: Fredsholm (131 ha), Avnede Strand (205 ha), Lammehave - Kalvenor (201 ha), Indrefjord (85 ha), Lille Vejlø (10 ha), Savnsø Vig (583 ha) og Bogø Inddæmning 970 ha). I Rødby Fjord-området handler det i første omgang om at få gennemført en kortlægning af, hvor den nuværende landbrugsdrift ikke længere er rentabel, således, at det inden for tilgangen, at digerne fortsat skal sikre sikkerheden, kan identificeres, hvor der kan etableres naturgenopretning. Perspektivet for naturgenopretningen fremgår af genopretningerne af såvel den nærliggende Saksfjed Inddæmning, men også andre danske lokaliteter som Saltvandssøen, Vejlerne og Vestamager.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Flere naturområder og et netværk af rekreative tilbud vil styrke naturturisme på Lolland og hermed bidrage til flere indtægter og mere jobskabelse. Lolland har i mange år haft behov for, at der skabes nye arbejdspladser, og derfor vil natur-relaterede virksomheder være særligt påskønnede. Genopretningsprojekter vil medføre et pænt antal entreprenørarbejdspladser.
Kommuner i området	Lolland kommune.

Genskabelse af Nakskov Fjord og Rødby Fjord
– Ca. 150 km²

Smålandsfarvandet
– Ca. 300 km² (Ekskl. hav- og fjordarealer)

Beskrivelse	Afgrænsning af området tager udgangspunkt i forslaget til etablering af en nationalpark, men bør involvere de relevante vandoplande således, at der forvaltningsmæssigt vil være sammenhæng herfra til vandkvaliteten i nationalparken. Det handler om disse: Korsør Nor, Basnæs Nor, Holsteinsborg Nor, Skælskør Fjord og Nor, Musholm Bugt, indre del, Smålandsfarvandet (syd), Karrebæk Fjord, Dybsø Fjord, Avnø Fjord, Guldborg Sund, Grønsund, Smålandsfarvandet (åbne del) og Nakskov Fjord.
Naturværdier	Smålandsfarvandet rummer et stort antal fjorde, kystenge, øer og holme. Naturen i disse kan ikke forventes omfattet af tiltag i regi af Grøn Trepert, som ikke vil arbejde med natur i kystområder. I området er der adskillige ynglefuglekolonier med flere ternearter, Klyder, vadefugle bl.a. Engryle og Mosehornugle. Ederfugl er talrig, og Havørn har adskillige ynglepar langs kysterne. Flere steder er der fine bestande af klokkefrøer. I træksæsonerne og vinterhalvåret er der betydelige forekomster af svaner, gæs, ænder og vadefugle.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 81, Karrebæk, Dybsø og Avnø Fjorde; IBA nr. 84, Ulvsund, Grønsund og Fanefjord; IBA nr. 85, Smålandshavet nord for Lolland; IBA nr. 86, Guldborgsund; IBA nr. 88, Nakskov Fjord og Indrefjord; IBA nr. 96, Øer og kyster mellem Skælskør Fjord og Glænø samt IBA nr. 118, Smålandsfarvandet
Naturtiltag	Et stort antal inddæmmede områder kan genoprettes og bidrage til at styrke naturværdierne: Kældervig, inddæmmet areal ved Kældernæs (131 ha), Nylands Mose (151 ha), Svinø Nor (205 ha), Lundby Mose (262 ha), Skaverup Nor (201 ha), Noret ved Majbølle (123 ha) Fanefjord, Skelbæk, Maderne, Vollerup Græsenge, Hårbøllebæk m.fl. (318 ha), Barup Sø - Sortsø Hestehave (333 ha), Vålse Inddæmning (540 ha) Skovby Nor, Nord-Falster (109 ha) Kostervig, Møn (280 ha) og Kalløgrå (100 ha). Samtidig bør der ske en gevaldig opstramning af forvaltningen af rekreative aktiviteter på havet og i fjordene, hvor kajakroere, padelboards, kitesurfere og diverse motorbåde og vandscootere alt for ofte forstyrrer naturen og overtræder færdselsrestriktioner.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Smålandsfarvandet er et populært besøgsmaal, og der er pres på naturen. Samtidig rummer kystområderne en række områder for naturgenopretning med stort naturpotentiale i form genskabelse af tidligere tørlagte og inddæmmede vådområder og fjorde. Med afsæt i hensynsfuld adgang til disse genoprettede områder kan netværket af naturstier og besøgsfaciliteter styrkes. Sådanne naturgenopretningsprojekter vil endvidere medføre lokal jobskabelse.
Kommuner i området	Slagelse kommune, Næstved kommune, Vordingborg kommune, Guldborgsund kommune og Lolland kommune.

Smålandsfarvandet
– Ca. 300 km² (Ekskl. hav- og fjordarealer)

Møn
– Ca. 100 km²

Beskrivelse	Møn rummer en unik natur med stor alsidighed, ikke mindst langs kysterne. Fra strandengene ved Ulvshale-Nyord langs Nordkystens og specielt Klintens skovområder, overdrevene ved Høvblege og vådområderne Busemarke Mose og Borre Sø til Bogø.
Naturværdier	Møn rummer en betydelig artsdiversitet som følge af sin unikke kombination af skovområder, vådområder og overdrev, samtidig med at det med beliggenhed ud til Østersøen udgør en naturbro til selve det europæiske kontinent. På Møns Klint yngler Vandrefalk, og i Klinteskoven findes mange almindelige skovfugle, men også lidt sjældnere arter som Stor Skallesluger, Hvepsevåge, Skovsneppe, Huldue, Dompap og Kernebider. Lærkefalk, Rødtoppet Fuglekonge, Broget Fluesnapper, Pirol, Karmindompap, Lille Fluesnapper, Høgesanger, Lundsanger og Ravn yngler ustadigt eller yderst sjældent. Flere arter af vadefugle og ænder yngler på Nyord Enge. Vadefuglene omfatter Stor Præstekrave, Strandskade, Klyde, Vibe og Rødben. Forvaltningen af engene har de seneste år betydet en markant fremgang for de tre sidstnævnte arter. Nyord Enge er et af de sidste steder i Østdanmark, hvor Stor Kobbersnepe yngler. Ulvshale-Nyord er et af de vigtigste steder for rastende fugle i Østdanmark. På overdrev syd for Klinten findes en række sjældne orkideer og sommerfugle, bl.a. sortplettet blåfugl, dertil også Rødrygget Tomskade. Her etableres der nu sammen med Naturstyrelsens overdrev på Høvblege og Hundevæng, et stort sammenhængende overdrevsområde syd for Klinteskoven på ca. 300 ha.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 84, Ulvsund, Grønsund & Fanefjord; IBA nr. 90 Klinteskoven; IBA nr. 89, Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord & Jungshoved Nor.
Naturtiltag	Der er en række potentielle områder for naturgenopretning på Møn i form af genopretning af Borre Sø, Kostervig, Røddinge og Askeby Søer, Vedelen ved Stege, Råby Sø og muligvis også Råbylille Sø.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Møn er et særdeles populært besøgsmaal, og der er pres på naturen. Samtidig rummer kystområderne en række områder for naturgenopretning med stort naturpotentiale i form af genskabelse af tidligere tørlagte og inddæmmede vådområder og fjorde. Med afsæt i hensynsfuld adgang til disse genoprettede områder kan netværket af naturstier og besøgsfaciliteter styrkes. Sådanne naturgenopretningsprojekter vil endvidere medføre lokal jobskabelse.
Kommuner i området	Vordingborg kommune.

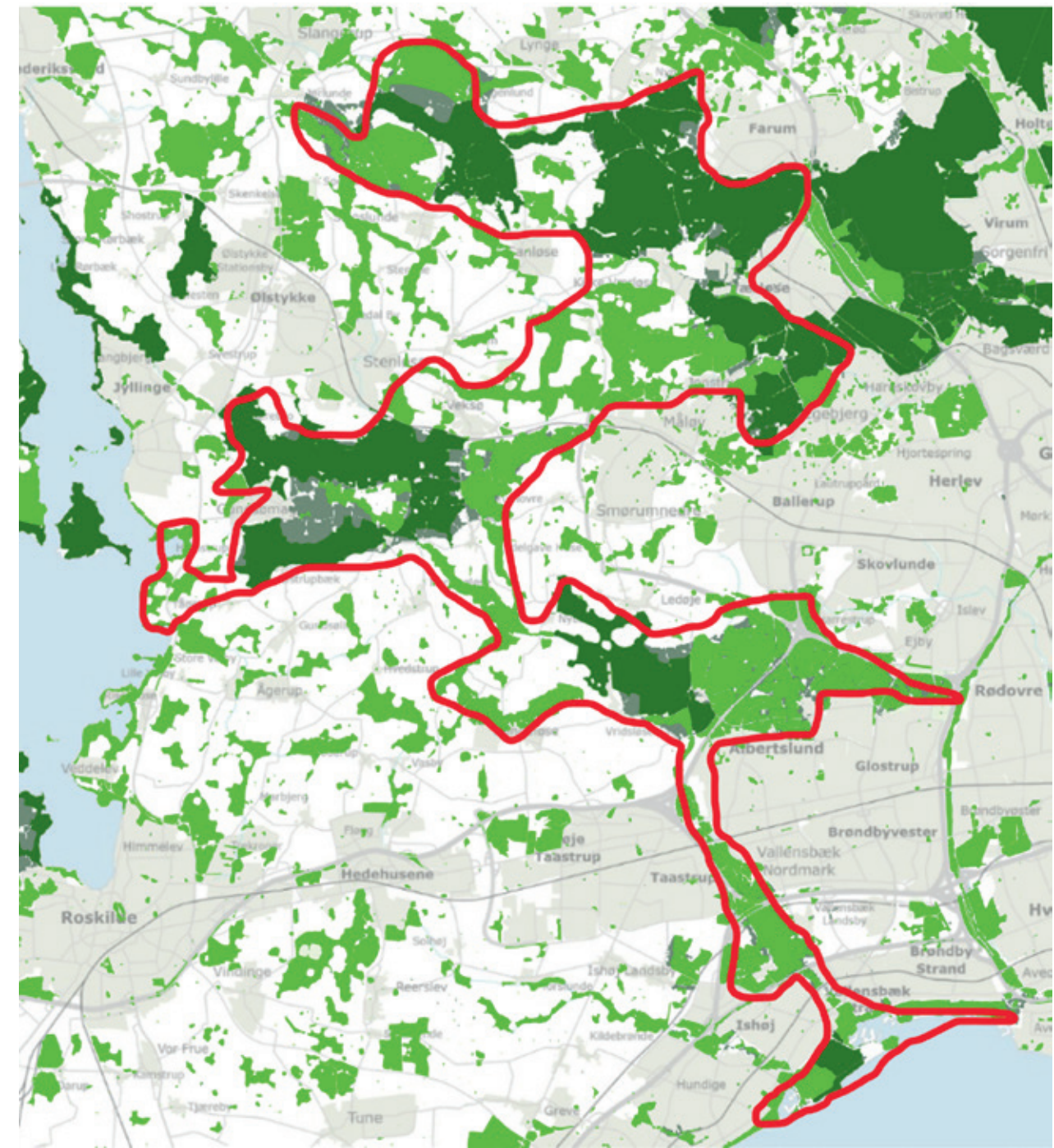
Møn
– Ca. 100 km²

Hovedstadens Nye Natur
– Ca. 100 km²

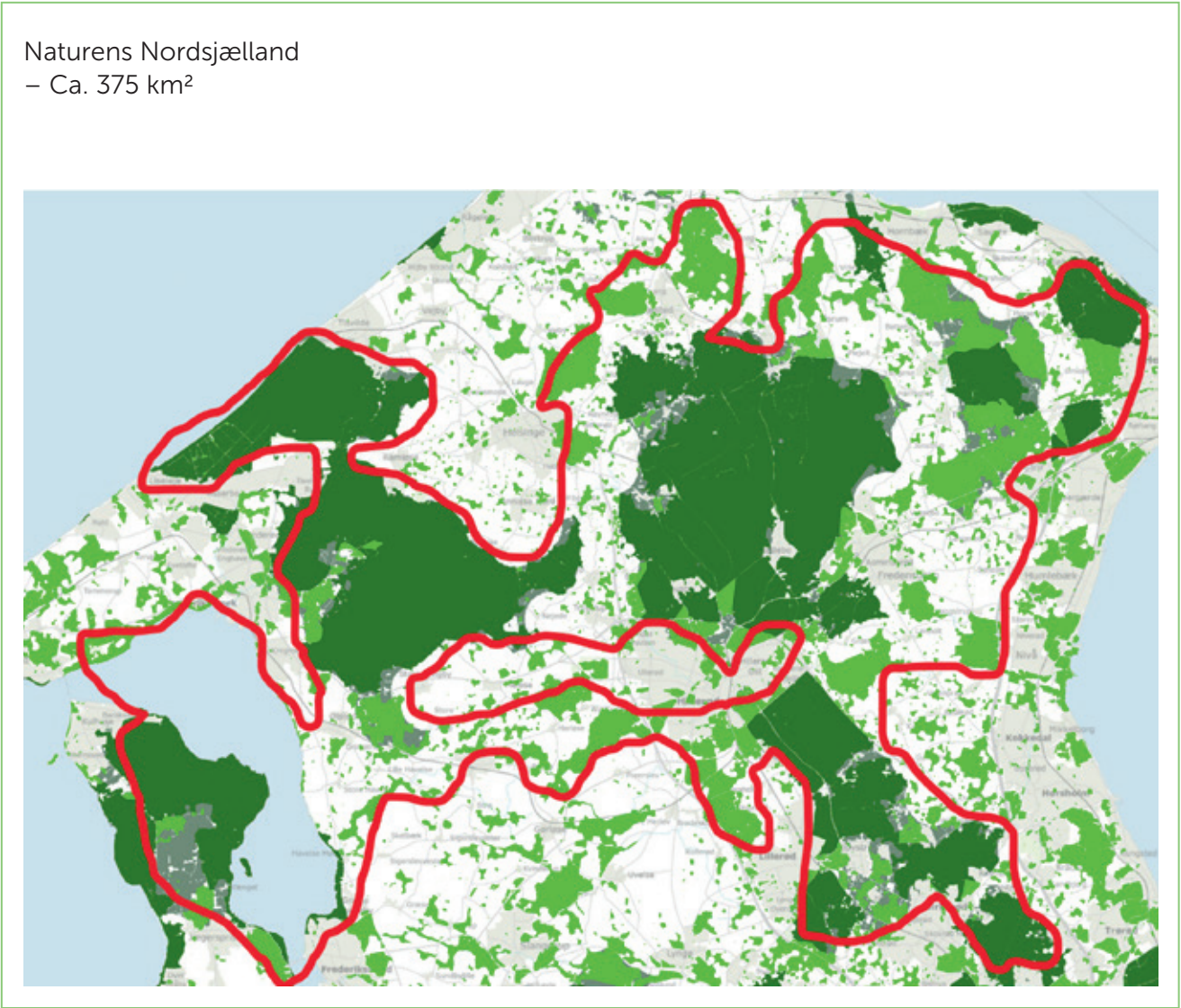
Beskrivelse	Området strækker sig fra Sørup i øst til Roskilde Fjord i vest, Værebros Ådal mod nord og Hove Ådal i øst, i alt ca. 3.500 ha og inkluderer bl.a. Dysse Sø, Gundsømagle Sø, Løje Sø og Veksø Mose. Meget store arealer er lavbundslande, og en væsentlig del af området er fredet. Hovedparten af området er af Københavns Universitet udpeget som et forslag til et stort sammenhængende naturområde, og store arealer er foreslået som en del af 30 % beskyttet natur. Mod nord indgår Farum Naturpark, der udgøres af Ganløse Skovene, Farum Sø, Buresø og Bastrup Sø samt den øvre del af Mølleåen. I den østlige ende knytter det an til Porsemosen og derfra videre gennem Store Vejle Å strøget til Vallensbæk-Ishøj Strandenge.
Naturværdier	Områdets ådale, søer og moser er af stor betydning for bl.a. Rørdrum, Trane, Lille Lappedykker, Nattergal, Sivsanger, Græshoppesanger og Blåhals med flere arter tilknyttet søer og moser. Blå Kærhøg, Rød Glente, Rørhøg, store flokke af gæs og ænder samt et betydeligt antal andre arter forekommer i træ- og vintertiden. Gundsømagle Sø har i århundreder, trods tidligere tiders forurening fra det vestlige København og landbruget via Hove Å, været en unik naturperle med et rigt fugleliv, men den er stadig et fugle-hotspot vest for København. Området støder op til Natura 2000-området Roskilde Fjord med dets rige fugleliv.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 109, Furesøen med Vaserne og Farum Sø.
Naturtiltag	En række mindre søer og moser bør genoprettes. De er i dag fragmenterede, men kunne tilsammen danne et netværk af vådområder forbundet med områdets mange åer. Listen omfatter bl.a. de udtørrede søer i Naturpark Mølleåen – Langesø, Kedelsø, Kollensø og Jørlunde Sø, som ligger i tilknytning til Farum Sø, Bastrup Sø og Buresø. Genopretning af Hagerup Mose, hvor der er gennemført forundersøgelser. Dette er tæt beliggende på Skenkelsø Sø samt de mindre områder Storesø-Lynge og Søsø Sø. Også åer bør føres tilbage til deres oprindelige løb. Der er især behov for en radikal genopretning af Gundsømagle Sø mhp. at fjerne de store fosformængder, som findes på søbunden fra tidligere forurening, og som giver anledning til algevækst, iltvind, og fiskedød. Yderligere skovrejsning på og tæt ved lavbundsarealer må frarådes, da disse områder har stort potentiale som naturområder med et rigt fugleliv.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Både nord og syd for Hovedstaden er der omfattende naturområder med rekreative tilbud. Vest for Hovedstaden er der ikke tilsvarende områder, hvorved at naturinteresserede i de mange nye boligområder her er underforsynede med et sammenhængende og tilgængeligt system af naturområder. Området rummer et betydeligt potentiale for at skabe et sammenhængende naturområde i forbindelse med genopretning af naturværdier og en fornuftig tilrettelæggelse af rekreative tilbud i form af stier og cykelruter, der kan forbindes med det rekreative netværk omkring Farum Naturpark mfl.
Kommuner i området	Roskilde kommune, Egedal kommune og Furesø kommune.

Hovedstadens Nye Natur
– Ca. 100 km²

Naturens Nordsjælland
– Ca. 375 km²

Beskrivelse	Omfattende naturområde, der strækker sig fra Jægerspris Nordskov, Tisvilde Hegn, Arresø og Holløse Bredning i vest over Gribskov og Søborg Sø til Gurre Sø og Teglstруп Hegn i øst, samt Store Dyrehave og Sjælsø. Området er for en stor del overlappende med Nationalpark Kongernes Nordsjælland. Der indgår også flere Natura 2000-områder. Forslagene til naturtiltag vil give mulighed for en polstring af nationalparken i forlængelse af de oprindelige intentioner.
Naturværdier	Områdets kombination af store skove og vådområder samt overdrev giver en betydelig diversitet i fugleliv og øvrig biodiversitet. Ikke mindst ynglefuglene rummer vigtige arter, herunder Hvinand, Svaleklire og Lille flagspætte, som alle har deres danske hovedudbredelse i Nordsjælland. Endvidere yngler også arter som: Havørn, Fiskeørn, Hvepsevåge, Rød Glente og Sortspætte og Natravn. Alle arter er på den danske rødliste og/eller Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 105, Roskilde Fjord, Selsø og Kattingesøerne; nr. 106, Arresø; nr. 107, Jægerspris Nordskov; nr. 108, Gribskovområdet; nr. 109, Furesøen med Vaserne og Farum Sø og nr. 124, Hellebæk.
Naturtiltag	En række udtørrede søer og moser kan genoprettes bl.a. Langstrup Mose (Nivå Engfjord projektet), Keldsø, lavbund vest for Søborg Sø, Karsemose-Ryeng, Store Lyngby Mose, Attemosen og lavbund vest for denne samt Havelse Å. Effekten på fugleliv og biodiversitet vil i høj grad afhænge af driften af arealerne og især af fordelingen mellem skovnatur og lysåben natur (og evt. overgangsformer), afgræsning og forbedret hydrologi. Skovrejsning må decideret frarådes i de større lavbundsområder og deres randzoner, overdrevsområder som fx Øvelsesterræn Høvelte-Sandholm-Sjælsmark og omkring de meget få tilbageværende hedeområder som fx Melby Overdrev og Rusland. Eventuel skovrejsning bør overvejende ske ved selvgroning af urørt skov, også gerne kombineret med ekstensiv græsning og forbedret hydrologi. Jægerspris Nordskov, Store Dyrehave og Grønholt Hegn bør udlægges til urørt skov.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Nordsjælland rummer allerede i dag store skove, men har et tilsvarende stort pres på rekreativ udnyttelse af disse. Den rekreative udnyttelse har både en oplevelsesmæssig vinkel, men også et markant sundhedselement i form af løb og cykling. Det presser naturen i Nordsjælland. Denne store efterspørgsel, både fra områdets egne indbyggere og besøgende fra den øvrige del af Hovedstadsområdet, kan imødekommes med en udvidelse af det samlede naturareal og tilrettelæggelse af en helhedsorienteret plan for rekreative tilbud, der tager hensyn til sårbare naturværdier.
Kommuner i området	Gribskov kommune, Halsnæs kommune, Fredensborg kommune, Helsingør kommune, Hillerød kommune, Hørsholm kommune, Allerød kommune, Rudersdal kommune og Frederikssund kommune.

Saltholm-Vestamager-Naturpark Amager
– Ca. 50 km²

Beskrivelse	Et område med lokaliteter af meget forskellig karakter. Saltholm ligger midt i Øresund med sin oprindelige natur og landskab som et af de eneste steder i hele Øresundsregionen, der historisk set husede strandenge og holme i betydeligt omfang med Koklapperne som det største område. Vestamager blev skabt under Anden Verdenskrig, hvor man byggede en kæmpemæssig inddæmning i det lavvandede areal vest for Amagers kyst og derefter drænedes hele området. Det er på 25 km², hvoraf de 22 er tørlagt havbund. I dag fremstår området som en unik kombination af et meget velbesøgt område til rekreative formål og en af landets vigtigste fuglelokaliteter omkring Klydesøen, hvor der ikke er adgang for besøgende.
Naturværdier	Trods de bynære omgivelser er der i dette område nogle af Østdanmarks vigtigste vådområder med store bestande af ynglende og rastende andefugle og vadefugle. Vigtigt rasteområde for rovfugle, herunder Havørn. Vestamager har mange ynglefugle. Den første kunstige ø i Klydesøen blev straks indtaget af Havternen og Klyder. Havternen er nu helt forsvundet som ynglefugl i Klydesøen, men antallet af ynglende Klyder er steget jævnt. Efter dårlig ynglesucces på de anlagte øer pga. prædation er Klyderne rykket til en naturlig ø, hvor de i 2022 satte ny ynglerekord med 204 ynglepar. Også Kongelunden, Aflandshage og Søvang er vigtige fuglelokaliteter. Saltholm er Østdanmarks ubestridt mest betydningsfulde fuglelokalitet, både for ynglefugle og trækfugle, hvor antallene når op i titusindvis.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 110, Saltholm og Peberholm; IBA nr. 111, Vest- og Sydamager med omgivende hav.
Naturtiltag	Her kan der arbejdes på at skabe naturkorridor mellem Amager Fælled og Vestamager.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Vestamager er blevet til Hovedstadens nye Dyrehave og er et særdeles populært udflugtsmål. Det samlede besøgstal på Vestamager er estimeret til ca. 560.000 besøg om året (heraf ca. 14 % børn og unge under 15 år). Besøgstallet er steget knap 20 % fra 1987-1988 til 2013-2014.
Kommuner i området	Københavns kommune, Tårnby kommune og Dragør kommune.

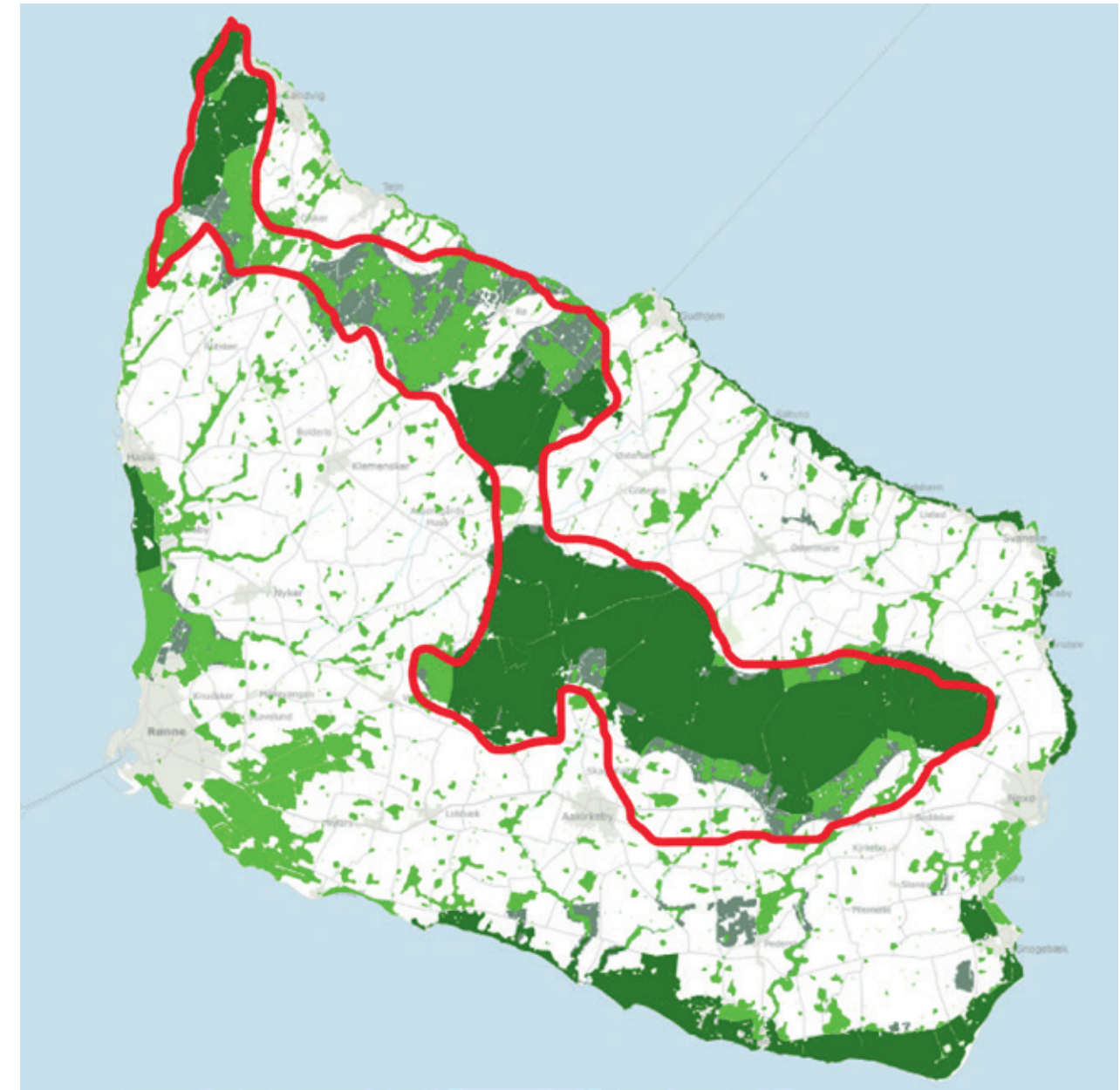
Saltholm-Vestamager-Naturpark Amager
– Ca. 375 km²

Bornholms Grønne Bølge
– Ca. 130 km²

Beskrivelse	Mod øst og syd ligger Almindingen og Paradisbakkerne, der med Bornholms Grønne Bølge foreslås udvidet mod nordvest via Rø Plantage, Rutsker Højlyng og Olsker til Slotslyngen og Hammeren. Udvidelsen på Nord-bornholm vil kunne rumme både skove og tidligere overdrevsområder.
Naturværdier	De centrale skove og moser rummer flere vigtige ynglearter, bl.a. Trane, Perleugle, Havørn, Vandrefalk og andre rovfugle. Der er kun få vådområder ud over de større moser. Udkæret og Vallenskær er vigtige rasteplasser for Traner, gæs, vadefugle og ænder. Længst mod nordvest langs kysten ved Slotslyngen og på Hammerknuden yngler Vandrefalk, Alk og Lomvie på fuglefjeldene. Den intensive landbrugsdrift på den nordbornholmske del af Den Grønne Bølge levner i dag kun begrænset plads til åbentlandsarter som Sanglærke, Agerhøne, Vibe, Stær, Råge, Gulspurv, Tornirisk, Rødrygget Tornskade m.fl.
Important Bird Areas udpeget af DOF	IBA nr. 80, Almindingen.
Naturtiltag	Store dele af den oprindelige ide med sammenhængende natur og stier er allerede gennemført, da det har drejet sig om statslige og kommunale skove. På Nordbornholm drejer det sig om mange mindre skove og højtliggende tidligere overdrevsarealer m.m. En realisering mod nordvest af "Den Grønne Bølge" gennem Rø Plantage og Olsker med bl.a. mange småskove og tidligere overdrevsområder med et øget fokus på lysåben natur vil være af stor værdi for mange fuglearter, der er pressede i det moderne landbrug. Dertil kan der etableres disse vådområder: Ved Øvre Spagerå-engene omkring Nygårdsmosen øst for Årsballe er der et større, lavtliggende og stærkt drænet areal, der har stort potentiale, hvis dræ-nene lukkes. Her findes stadig ynglende Viber, Bynkefugl m.fl., men da arealet dyrkes på traditionel vis, er ynglesuccesen minimal. I en mere våd tilstand kan der retableres et langt rigere engfugleliv. Udyrkede zoner langs vandløb vil generelt være et godt redskab, specielt et større lavtliggende areal ved Øleå på nordsiden af Bodilsker Sandstensbrud. Her kunne også skabes et meget fint engområde. Myregårdsmyren med om-liggende arealer øst for Åkirkeby er et tidligere vådområde, der på våde årsti-der stadig ganske jævnlige står under vand. Genopretning af dette vådområde vil udgøre et meget stort bidrag til genskabelse af mere natur og biodiversitet.
Lokal udvikling, rekreative tilbud og sundhed	Turisme har stor økonomisk betydning for Bornholm, og et naturområde, der har en stærk og forståelig fortælling, vil bidrage til øens store netværk af vandre- og cykelruter. Men samtidig kan det også bidrage til lokal stolthed for bornholmerne på niveau med Almindingen og Paradisbakkerne.
Kommuner i området	Bornholms kommune.

Bornholms Grønne Bølge
– Ca. 130 km²

Dansk Ornitologisk Forening BirdLife Danmark (DOF) er en naturbeskyttelsesorganisation med særligt fokus på fuglene. Vi samler viden og oplevelser med alle slags fugle. Lige fra fuglene på foderbrættet til sjældne og truede arter. Foreningen har lidt over 17.500 medlemmer, fordelt i 13 lokalafdelinger over hele Danmark.

Lokalafdelingerne arrangerer hvert år flere hundrede ture, møder og aktiviteter. Samtidig udfører frivillige fugleentusiaster lokalt naturbeskyttelsesarbejde, for eksempel ved at afskærme rovfuglereder, overvåge truede ynglefugle, påvirke lokale myndigheder og opsætte redekasser.

DOF BirdLife har gennem mange års arbejde opbygget en betydelig indflydelse på naturbeskyttelsen i Danmark. Foreningen samarbejder blandt andet med Miljøministeriet, som anvender DOF's data i arbejdet med nationale naturplaner.

DOF's overordnede vision er at sikre nuværende og fremtidige generationer mulighed for at opleve et rigt og varieret fugleliv. DOF BirdLife er fællesskab gennem fugle. I DOF BirdLife forener vi viden, fællesskab og naturglæde for at beskytte fugle og deres levesteder – i Danmark og globalt. Gennem frivillighed og samarbejde indsamler vi data om fugle og skaber grundlaget for en rigere natur som del af BirdLife's verdensomspændende indsats. Arbejdet med at identificere og beskrive de foreslåede områder i denne publikation er primært sket gennem foreningens lokalafdelinger og mange aktive medlemmer.

Dansk Ornitologisk Forening /
BirdLife Danmark (DOF BirdLife)
Vesterbrogade 140
1620 København V

@danmarksfugle

facebook.com/birdlifedk

youtube.com/user/DOFBirdlife

dof.dk